

Latvijas Universitātes
Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes
doktorantes

IEVAS BITES

(Studenta apliecības numurs:
DoktD98085)

Disertācija psiholoģijas zinātņu doktora grāda iegūšanai
klīniskajā psiholoģijā

**SAISTĪBA STARP PIEAUGUŠO PIESAISTES VEIDIEM,
BĒRNĪBAS VARDARBĪBAS PIEREDZI UN
VARDARBĪBU PARTNERATTIECĪBĀS**

Darba vadītāja: Dr.psych, asociētā profesore Sandra Sebre

Rīga

2002

SAISTĪBA STARP PIEAUGUŠO PIESAISTES VEIDIEM, BĒRNĪBAS VARDARBĪBAS PIEREDZI UN VARDARBĪBU PARTNERATTIECĪBĀS

Kopsavilkums

Šī pētījuma mērķis bija noteikt saistību starp pieaugušo piesaistes stiliem, bērnības vardarbības pieredzi un vardarbību partnerattiecībās. Pētījumā piedalījās 197 dalībnieki (103 sievietes un 94 vīrieši) vecumā no 25 - 50 gadiem. Respondenti aizpildīja rakstiskas aptaujas, lai varētu noskaidrot vardarbības pieredzi un konstatēt piesaistes stilu: drošo, ar attiecībām pārņemto, izvairīgi bailīgo vai izvairīgi noraidošo. 56 respondenti (29%) aptaujās atklāja, ka viņu partnerattiecības ir vardarbīgas. Pētījuma rezultāti liecina par bērnībā pārciestās fiziskās, seksuālās un emocionālās vardarbības un nedrošo piesaistes stilu saistību ar vardarbību partnerattiecībās. Regresiju analīze pierādīja, ka visnozīmīgākais faktors, kas ietekmēja iesaistīšanos vardarbīgās attiecībās, bija fiziskās vardarbības pieredze bērnībā. Otrs nozīmīgākais faktors bija ar attiecībām pārņemtās piesaistes stils. Šie atklājumi pierāda pieaugušo piesaistes stilu un bērnības vardarbības pieredzes lomu vardarbīgu attiecību dinamikā, kā arī piesaistes teorijas nozīmi vardarbības cēloņu un seku izpētē un izpratnē.

Atslēgas vārdi: piesaiste, vardarbība bērnībā, vardarbība ģimenē, vardarbība partnerattiecībās.

ADULT ATTACHMENT STYLES, CHILDHOOD ABUSE EXPERIENCE AND VIOLENCE IN INTIMATE RELATIONSHIPS

Abstract

The aim of this current study was to examine the relationships among adult attachment styles, childhood abuse experience and physical violence between partners in intimate relationships. One-hundred-ninety-seven male (94) and female (103) participants aged 25-50 completed measures of childhood abuse history and adult attachment styles (secure, preoccupied, fearful and dismissive). Fifty-six (29%) respondents reported physical violence in their current intimate relationships. Results indicated that experience of childhood physical, sexual or emotional abuse, and insecure adult attachment style was related to involvement in a violent partner relationship. Multiple regression analysis showed that a history of childhood physical abuse experience was the most significant predictor of being involved in a violent relationship, and a second significant predictor was Preoccupied attachment style. These findings highlight the importance of attachment theory, adult attachment style and childhood history of abuse in understanding the dynamics of domestic violence.

Keywords: attachment, child abuse, domestic violence, relationship violence.

SATURS

	I.pp.
I Ievads	1.
II Teorētiskā daļa	
1. Piesaistes teorija	
1.1. Piesaistes teorijas pamatprincipi.....	5.
1.2. Piesaiste pieaugušo vecumā.....	8.
2. Vardarbība bērnībā	
2.1. Pārskats.....	13.
2.2. Bērnības vardarbības ietekmes izpratnes modeļi.....	15.
2.3. Vardarbības ilgstošās sekas.....	18.
2.4. Bērnības vardarbības seku simptomu saistība ar piesaistes veidu.....	26.
3. Vardarbība partnerattiecībās	
3.1. Pārskats.....	34.
3.2. Pieejas vardarbības partnerattiecībās skaidrojumā.....	35.
3.3. Piesaistes teorija un vardarbība partnerattiecībās.....	41.
III Pētījums	
1. Pētījumā izmantoto metožu apraksts	
1.1. Pētāmā grupa.....	47.
1.2. Metožu apraksts.....	48.
2.1. Pētījuma procedūra.....	58.
2. Pētījuma datu analīze un interpretācija	
- 1.analīze. Saistība starp pieaugušo piesaistes veidiem, bērnības vardarbības pieredzi un vardarbību partnerattiecībās grupai kopumā.....	60.
- 2.analīze. Sievietes, kas cieš no vardarbības partnerattiecībās.....	84.
- 3.analīze. Vīrieši, kuri ir vardarbīgi partnerattiecībās.....	96.
3. Nobeigums un secinājumi	108.
Atsauces	113.
Pielikums	

I IEVADS

Psihologa darbā klīniskajā praksē ik dienas jā sastopas ar bērniem vai pieaugušajiem, kuri ir cietuši vai cieš no vardarbības. Tie ir bērni, kurus vecāki pametuši novārtā, bērni, kuri ģimenēs tiek sisti, bērni un pusaudži, kuri bijuši seksuāli izmantoti. Tās ir pieaugušas sievietes, kurām jābēg no mājām tādēļ, ka viņu vīri viņas piekauj un terorizē. Un reizēm tie ir pieaugušie, kuri paši ir vardarbīgi savās ģimenēs vai nu pret saviem partneriem, vai pret bērniem.

Pēc Latvijas Valsts policijas datiem katru gadu Latvijas ģimenēs no savu partneru puses vidēji tiek nogalinātas 35 sievietes (Latvijas Valsts Policijas statistika, 2000). Pēc Rīgas Pašvaldības policijas statistikas vidēji nedēļā Rīgā ir ap 400 izsaukumiem. Ceturtā daļa no visiem izsaukumiem ir saistīti tieši ar vardarbību ģimenē partnerattiecībās. Aptuveni puse no visiem noziegumiem, kas tiek izdarīti pret sievietēm, notiek nevis uz ielas, bet ģimenēs. Krīzes centra "Skalbes" dati rāda, ka 25% no visiem centra klientiem ir saskārušies ar fizisku vardarbību nesēnā pagātnē, 7% - ar seksuālu vardarbību, 2% ir vardarbīgi paši. (KC "Skalbes" statistika, 2001). Pēc pasaules pētījumiem, piemēram, Kanādā 29% no sievietēm dzīves laikā ir cietušas no fiziskas vardarbības partnerattiecībās (Wolfe, Wekerle, Scott, 1997). ASV fiziskā vardarbība ir galvenais ievainojumu cēlonis sievietēm vecumā no 15 līdz 44 gadiem, un 27% sieviešu uzrāda, ka dzīves laikā ir cietušas no seksuālas vardarbības (Wolfe, Wekerle, & Scott, 1997). Apkopojot informāciju no atšķirīgiem pasaules pētījumiem, konstatēts, ka katra trešā - piektā meitene un katrs septītais – desmitais zēns ir ticis seksuāli izmantots vecumā līdz 19 gadiem (Henry, 2001).

Vardarbību pret citiem nereti veic tie cilvēki, kas paši reiz cietuši no vardarbības (George & Main, 1979, Widom, 1989, Friedrich, 1990). Tomēr ne vienmēr pieaugušā vecumā šī traumatiskā pieredze tiek vai nu vērsta pret citiem, vai atkārtojas. Pēdējo gadu laikā arvien lielāka nozīme vardarbības kontekstā tiek pievērsta **piesaistes teorijai*** kā iespējamam skaidrojumam vardarbīgu attiecību veidošanā.

*Turpmāk tekstā tiks izmantots vārds "piesaiste" nevis "pieķeršanās", kas ir otrs latviskais tulkojums angļu vārdam "attachment", kurš ir izmantots Dž. Boulbija grāmatas "Drošais pamats" tulkojumā (1998). Latvijas psihologu un valodnieku vidū joprojām nav vienotības par to, kurš no šiem terminiem uzskatāms par latviešu valodai atbilstošāko. Autore uzskata, ka vārds "piesaiste" labāk atspoguļo jēdzienā "attachment" ietvertu bērna saikni ar māti.

Atbilstoši Džona Boulbija (Bowlby, 1988) uzskatiem piesaiste ir bioloģiski bāzēta saikne ar aprūpētāju. Piesaistes uzvedība ir "jebkura uzvedības forma, kuras rezultātā cilvēkā izveidojas noturīga pieķeršanās citam skaidri identificētam indivīdam, kuru viņš uztver kā labāk sagatavotu dzīvei pasaulē" (Bowlby, 1988, p.26). Šī cilvēku tieksme izveidot spēcīgas emocionālas saites pret īpašiem citiem cilvēkiem veidojas agrā bērnībā un ir noturīga visā dzīves laikā. Īpaša nozīme tai ir partnerattiecībās ģimenē, jo tās ir galvenās emocionāli tuvās attiecības pieaugušo cilvēku dzīvē. Boulbija koncepcija par iekšējās darbības modeļiem (Bowlby, 1973) un tajos ietvertajiem priekšstatiem par sevi un citiem var būt skaidrojums tam, kāpēc cilvēki iesaistās vardarbīgās attiecībās vai paši izturas vardarbīgi. Līdz ar to daļa no šī pētījuma teorētiskās bāzes ir britu psihoanalītiķa Džona Boulbija (Bowlby, 1969, 1973, 1988) piesaistes teorija.

Pētījumi par vardarbību un tās sekām pasaulē sākās 60-tajos gados. Latvijā šim jautājumam sāka pievērst vairāk uzmanības pēc tās neatkarības atgūšanas 1991.gadā. Ir veikti atsevišķi pētījumi ar bērniem un sievietēm par vardarbību, tās cēloņiem un sekām, taču šis ir pirmais pētījums Latvijā, kura mērķis ir aplūkot vardarbību partnerattiecībās, iekļaujot grupā gan sievietes, gan vīriešus.

Šī pētījuma mērķis ir noteikt sakarības starp pieaugušo piesaistes veidiem, pagātnes vardarbības pieredzi un vardarbību partnerattiecībās.

Par vardarbību partnerattiecībās šajā pētījumā tika uzskatīti fiziski uzbrukumi partnerim: sišana, piekaušana, žņaugšana, spārdīšana, grūstīšana.

Pētījuma uzdevumi ir:

- 1) analizēt profesionālo psiholoģijas literatūru par piesaistes un vardarbības teorijām un pasaules pētījumu rezultātiem,
- 2) noteikt respondentu vardarbības pieredzi bērnībā un pieaugušo vecumā,
- 3) noteikt respondentu vardarbības pieredzi partnerattiecībās,
- 4) izpētīt un analizēt respondentu piesaistes stilus,
- 5) izpētīt sakarības starp piesaistes veidiem, pagātnes vardarbības pieredzi un vardarbību partnerattiecībās.

Pētījuma priekšmets ir sakarības starp piesaisti, pagātnes vardarbības pieredzi un vardarbību partnerattiecībās.

Pētījuma objekts ir 103 sieviešu un 94 vīriešu vecumā no 25 līdz 50 gadiem piesaistes un vardarbības pieredze.

Pētījuma novitāte un aktualitāte izpaužas tajā, ka:

- 1) pētījums par piesaisti un vardarbību vīriešiem un sievietēm notiek pirmo reizi Latvijā,
- 2) pirmo reizi Latvijā tiek pētīta saistība starp bērnības vardarbību, piesaisti un vardarbību partnerattiecībās,
- 3) pasaulē ir maz pētīts jautājums par piesaistes saistību ar vardarbību partnerattiecībās. Šim pētījumam ir būtiska nozīme gan psiholoģijas teorētiskajā jomā, gan praktiskajā profesionālo psihologu, sociālo darbinieku un pedagogu darbā ar bērniem un pieaugušajiem, kas saskārušies ar vardarbību, gan arī visas Latvijas sabiedrības kontekstā, veicinot izpratni par vardarbības jautājumiem un sociālās politikas attīstību.

Pētījuma jautājumi:

1. Vai pastāv sakarības starp bērnības fiziskās, seksuālās vai emocionālās vardarbības pieredzi un fizisko vardarbību partnerattiecībās?
2. Kādas ir piesaistes stilu atšķirības respondentiem, kuri ir vardarbīgās partnerattiecībās, salīdzinot ar respondentiem, kuri nav vardarbīgās partnerattiecībās?
3. Kāda ir bērnības vardarbības pieredzes, piesaistes veidu un vardarbības partnerattiecībās savstarpējā saistība?
4. Kādas ir atšķirības vīriešu un sieviešu rezultātos?

Pētījuma metodes:

- 1) Attiecību aptauja (*Relationship Questionnaire*, Bartholomew & Horowitz, 1991)
- 2) Attiecību skalu aptauja (*Relationship Scales Questionnaire*, Griffin & Bartholomew, 1994)
- 3) Piesaistes aptauja romantiskajās attiecībās. (*Revised Adult Attachment Scale*, Collins & Read, 1990)
- 4) Vecāku izturēšanās aptauja (*Parental Bonding Instrument*, Parker, Tupling & Braun, 1979)
- 5) Vardarbības pieredzes aptauja (*Childhood Abuse History Questionnaire*, Briere, 1992), autores modificēta versija, kurā iekļauti konkrēti jautājumi

par pagātnes un tagadnes vardarbības pieredzi, kā arī par vardarbīgu izturēšanos tagadnē)

- 6) Traumas simptomu pārbaude (*Trauma Symptom Inventory*, Briere, J., 1995)

Attiecību aptauja, Attiecību skalu aptauja, Romantisko attiecību aptauju un Vecāku izturēšanās aptauju tika aprobēta Latvijā autores maģistra darbā (Bite. 2000).

II TEORĒTISKĀ DAĻA

1. PIESAISTES TEORIJA

Piesaistes teorijas pamatlicējs ir Džons Boulbijs (Bowlby, 1969, 1973, 1988), britu bērnu psihoanalītiķis, kas attīstījis piesaistes teorijas teorētisko rāmi, ko gan praktiski, gan teorētiski papildinājuši Mērija Einsvērta (Ainsworth et al., 1978), Mērija Meina (Main, 1981) un citi.

1.1. Piesaistes teorijas pamatprincipi

Vispirms jāuzsver atšķirība starp jēdzieniem “piesaiste” un “attiecības”: piesaiste ir tikai viena attiecību daļa, kas saistīta ar emocionāli tuvām attiecībām (Rutter, 1995). Tā ir spēcīga emocionāla saite, kuru mēs izjūtam pret atsevišķiem cilvēkiem savā dzīvē (Bowlby, 1988).

Piesaistes teorijai ir trīs “vecāki”: etoloģija, attīstības psiholoģija un psihoanalīze (Karen, 1990). Pēc Dž.Boulbija domām, cilvēku mazuļiem, līdzīgi kā dzīvnieku mazuļiem, ir uzvedības veidi, kas kalpo tam, lai nodrošinātu bērna tuvību ar māti (Bowlby, 1969). Šīs uzvedības, kas tiek dēvēta par piesaistes uzvedību, izpausmes ir smaidīšana mātes klātbūtnē, raudāšana, kad māte nav tuvumā, apķeršanās apkrt. mātes cieša uzlūkošana u.c. Tā nodrošina bērna pastāvīgu atrašanos mātes tuvumā, tādējādi pasargājot sevi no potenciālām briesmām.

Atšķirībā no psihoanalītiskajām teorijām, kuras bērna attīstībā uzsver vairākas stadijas, piesaistes teorija bērnu attīstību aplūko kā vienotu procesu, par būtiskāko uzskatot reālās bērnu un vecāku attiecības, nevis fantāzijas. Piesaistes teorijā cilvēka attīstība tiek izprasta kā virzītu pārmaiņu process, kurā kompetences, pielāgošanās modeļi un personība attīstās, pārkārtojot iepriekšējos modeļus, struktūras un kompetences (Rosenstein & Horowitz, 1996). Dž.Boulbijs neuzskatīja, ka emocionālās saites ir atvasinātas no dziņām, kas balstītas uz ēšanu vai seksu. Atbilstoši viņa uzskatiem, piesaiste ir bioloģiski pamatota saite ar aprūpētāju, cilvēku tieksme izveidot spēcīgas emocionālas saites ar īpašiem citiem cilvēkiem (Bowlby, 1988).

Tikai tad, ja bērns izjūt vecākus kā drošības avotu, viņš ir spējīgs efektīvi izpētīt savu vidi. Tādējādi agrīno piesaistes attiecību kvalitāti nosaka tas, kādā pakāpē bērns var paļauties uz piesaistes figūru* kā drošības avotu (Ainsworth et al., 1978). Piesaistes sistēma īpaši palīdz uzturēt tuvību starp bērnu un viņa aprūpētājiem briesmu un draudu apstākļos (Rutter, 1995).

Dž.Boulbija teorija radīja jaunu perspektīvu priekšstatam par separācijas trauksmi. Pretēji tradicionālajam psihoanalītiskajam uzskatam, kas aplūkoja separācijas trauksmi kā kādu citu baiļu aizvietotāju (Rutter, 1985), Dž.Boulbijs trauksmaino piesaisti saredzēja kā īstas vai draudošas separācijas rezultātu bērnībā (Bowlby, 1988). Ja bērns zina, ka piesaistes figūra būs sasniedzama, kad viņam būs vajadzīga drošība, viņš attīstīs spēju labi tolerēt separācijas tālākajā dzīvē un jaunās situācijās jutīsies drošs un pārliecināts. Pretējā gadījumā viņā veidosies trauksmaina piesaiste un vispārējs bažīgums uzdrošināties.

Boulbijs identificēja 3 normālas fāzes, kā bērns reaģē uz separāciju: bērns protestē pret zaudējumu un izmanto piesaistes uzvedību, lai mēģinātu atvest atpakaļ savu māti. Kad māte neatgriežas, bērns jūtas izmisis, bet joprojām gaida viņas atgriešanos. Eventuāli no malas viņš izskatās atdalījies un zaudējis interesi. Piesaistes uzvedība atjaunosies pēc atkalapvienošanās, ja separācija no mātes nebūs bijusi pārāk ilga. Pēc tam, ja māte būs pietiekami atsaucīga piesaistes uzvedībai, bērns bieži to izmantos, demonstrējot trauksmi pie katra separācijas drauda.

M.Einsvērta (Ainsworth et al., 1978) radīja piesaistes teorijas empīrisku pamatojumu. Strukturētā laboratorijas procedūrā vērojot bērna reakcijas uz šķiršanos no mātes un viņas atgriešanos ("Strange Situation"), M.Einsvērta identificēja 3 bērna piesaistes pamatmodeļus: drošo (secure), trauksmaini- rezistentu (anxious-resistant), izvairīgo (avoidant). Bērni tika dēvēti par droši piesaistītiem, ja pēc separācijas tieši izrādīja savu vēlēšanos, lai viņu mātes atgrieztos pie viņiem. Viņi aktīvi meklēja fizisku kontaktu ar māti un ar prieku viņu sagaidīja un, ja bija distresā, meklēja tuvību un bija viegli nomierināmi. Trauksmaini rezistentie** bērni izrādīja ambivalentu uzvedību pret māti (izrādīja gan kontaktu meklējošu uzvedību, gan dusmu izvirdumus pret māti, kad viņa atgriezās) un ilgi nespēja justies labi pēc atkalapvienošanās.

*Piesaistes figūra – termins, kuru izmanto, runājot par cilvēkiem, ar kuriem bērnam veidojas piesaistes attiecības – visbiežāk vecākiem.

**A.Šuvajevas latviski tulkotajā Dž.Boulbija grāmatā "Drošais pamats" (1998) trauksmaini rezistentais piesaistes modelis tulkots kā "nemierīga pretestība".

Izvairīgie bērni izvairījās no tuvības un saskarsmes ar māti pēc atkalapvienošanās, izpauda maz emociju, vairījās no fiziska kontakta ar māti, viņai atgriežoties, nedeva viņai priekšroku salīdzinājumā ar svešinieku, un bija spontāni agresīvi pret viņu mājās.

Šie piesaistes modeļi ir vienota, saskaņota stratēģija ar mērķi sasniegt drošības izjūtu un regulēt distresu (drošais bērns meklē komfortu pie piesaistes figūras; izvairīgais – novērš uzmanību no viņas, lai izvairītos no potenciālas noraidīšanas trauksmes; rezistentais – izrāda atkarību no vecāka, mēģinot pievērst viņa uzmanību) (Main & Weston, 1981).

Drošai piesaistei ļoti svarīga ir vecāku atsaucība un emocionāls atbalsts, savstarpēja uzticēšanās un komunikācija. Dž.Boulbijs uzsvēra mātes aprūpējošas uzvedības nozīmi, kas samazina distanci starp māti un bērnu, veicot arī aizsargājošu funkciju (Bowlby, 1969). M.Einsvērta kā būtiskas izdalīja 4 mātes uzvedības dimensijas, kas nodrošina piesaistes un izpētošas uzvedības līdzsvaru bērnos: sensitivitāte, pieņemšana, kooperācija, sasniedzamība (Ainsworth et al., 1978).

M.Einsvērta atklāja, ka pēc mātes – bērna interakcijām pirmajos 3 mēnešos var paredzēt 12 mēnešu veca bērna izturēšanos separāciju un atkalapvienošanās laikā. Droši piesaistīto bērnu mātes bija atbalstošas un atsaucīgas uz bērna raudāšanu un vajadzībām pirmo 3 mēnešu laikā. Izvairīgi piesaistīto bērnu mātes bija emocionāli vēsas, vienaldzīgas. Rezistentu bērnu mātēm bija raksturīga ar lomām mainīta un nekonekventa izturēšanās.

Bērna piesaiste aprūpētājam ir relatīvi stabila laikā. Ir atklāts, ka bērna – mātes piesaiste turpmākajā atīstībā nosaka sociālās interakcijas ar jauniem cilvēkiem lieklākā mērā nekā bērna – tēva piesaiste. Protams, vislabvēlīgākais iznākums ir drošai piesaistei ar abiem vecākiem (Main & Weston, 1981). Drošai piesaistei bērnībā seko lielāka kompetence, elastība un empātija attiecībās ar vienaudžiem, kā arī popularitāte vienaudžu vidū (Sroufe, 1988). Izvairīgie bērni ir emocionāli norobežojušies, viņiem pietrūkst empātijas, var būt naidīga vai asociāla uzvedība (Sroufe, 1988). Izvairīgie bērni atklātā veidā izrāda maz distresa, lai gan ir dusmīgi un trauksmaini noraidīšanas dēļ. Viņi noliedz savas negatīvās izjūtas, un apkārtējos cilvēkus lielā mērā uztver kā naidīgus, neizprastošus. Rezistentie bērni meklē uzmanību, viņiem ir izteikti paaugstinātas vajadzības attiecībās ar otru cilvēku, pastiprināta spriedze, impulsivitāte, pasivitāte, bezpalīdzība vienaudžu vidū (Sroufe, 1988).

Pieaugot šim jautājumam veltītajam pētījumu skaitam, radās grūtības klasificēt bērnus tikai šajos piesaistes veidos. M.Meina (Main & Solomon, 1986, 1990) konstatēja vēl vienu nedrošo piesaistes veidu – dezorganizēto/ dezorientēto. Šiem bērniem nav izveidota viena, saskaņota stratēģijas, lai tiktu galā ar separāciju un atkalapvienošanos ar piesaistes figūru, jo piesaistes figūra vienlaicīgi ir gan bērna trauksmes avots, gan tās risinājums. Viņiem ir raksturīgas pretrunīgas uzvedības izpausmes, piemēram, sākotnēji izteikta tuvības meklēšana, kam seko izvairīšanās, baiļu un distresa izpausmes, stereotipijas, vecāku atgriešanās aizkavēšana, apmulsuma un dezorientācijas izpausmes. Šī bērna vecākiem parasti bijusi neatrisināta trauma bērnībā, piemēram, zaudējums vai seksuāla vardarbība, kas var ietekmēt viņa izturēšanos pret bērnu un/vai vardarbību pret bērnu (Main & Hesse, 1990).

1.2. Piesaiste pieaugušā vecumā

Viens no piesaistes teorijas pamatprincipiem ir tas, ka piesaistes attiecības turpina būt nozīmīgas dzīves laikā, vai, citiem vārdiem, pieaugušo piesaistes attiecības lielā mērā atspoguļo bērnības situāciju. Sociālo attīstību ietekmē gan vēlākās, gan arī agrīnās attiecības. Tomēr pētījumi par piesaistes attiecībām pieaugušajiem tiek veikti tikai pēdējā laikā, līdz ar to saikne starp bērnības piesaistes veidiem un piesaisti pieaugušo attiecībās nav pilnībā noskaidrota, lai gan ir bijuši vairāki retrospektīvi pētījumi par vecāku izturēšanos, intimitātes stiliem bērnībā u.c. (Bolen, 2000)

Noteiktās pieaugušo attiecībās parādās tās pašas piesaistes īpašības, kas ir vērojamas bērniem (vajadzība pēc piesaistes figūras, īpaši stresā, komforts un drošība piesaistes figūras klātbūtnē; diskomforts un trauksme pie separācijas no piesaistes figūras) (Bowlby, 1988; Weiss, 1982). Sēras vai tuvu attiecību zaudējums ir nozīmīgs stresa faktors cilvēka dzīvē, un tuvas uzticamas attiecības ir aizsargājošas pret stresu ikvienā vecumā (Rutter, 1995). Pēc Dž.Boulbija domām, bērnības piesaistes modelis lielā mērā saistīts ar pieaugušo romantiskajām attiecībām (Bowlby, 1988).

Svarīgs Dž.Boulbija teorijas aspekts ir viņa koncepcija par iekšējo darbības modeli (*internal working model*), mentālu konstrukciju, kas veido personības pamatni. Kā uzskata Dž.Boulbijs, bērni internalizē pieredzi ar vecākiem, līdz ar to agrīnās piesaistes attiecības veido prototipu vēlākām attiecībām ārpus ģimenes. Iekšējā darbības modeļa izpausmes raksturo 2 pamata faktori, kas tiek izdalīti atbilstoši cilvēka priekšstatiem par sevi un citiem cilvēkiem. Šie faktori ir cilvēka uztvere par to, vai: 1)

piesaistes figūra ir tā persona, kas parasti atbild uz signāliem pēc atbalsta un aizsardzības; 2) vai es esmu tas cilvēks, pret kuru piesaistes figūra reaģē palīdzošā veidā. Pirmais faktors rada bērna priekšstatu par citiem cilvēkiem, otrs – bērna tēlu par sevi. Priekšstats par sevi un savu lomu attiecībās izpaužas kā izjūta par to, vai es esmu pietiekami vērtīgs un spējīgs iegūt citu uzmanību, vai arī es esmu nevērtīgs un nespējīgs iegūt vajadzīgo uzmanību. Priekšstats par citiem cilvēkiem un viņu lomu attiecībās izpaužas kā sajūta, vai citi cilvēki ir uzticības vērti, pieņemoši, gādīgi, atsaucīgi, vai arī neuzticami, nepieņemoši un neatsaucīgi). Tā kā šis modelis ietver sevī kā afektīvos, tā kognitīvos komponentus, tas nosaka, kā tiks uztverta interpersonālā informācija, kāda būs attieksme pret to, kādas emocijas tiks pārdzīvotas, kādas būs atmiņas un uzvedība attiecībās ar citiem (Zeanah & Zeanah, 1989).

Iekšējais darbības modelis nosaka to, ka piesaiste ir turpina būt relatīvi stabila ilgstošā laika posmā – arī pieaugušā vecumā. Laika gaitā ir bijuši vairāki pieaugušo piesaistes dalījumi, kuros, tāpat kā bērnības piesaistei, tiek uzsvērtā droša piesaiste pretstatā nedrošai. Sindija Heizena un Filips Šeivers (Hazan & Shaver, 1987) izdalīja drošo, trauksmaini ambivalento un izvairīgo pieaugušo piesaisti. M.Meina izdalīja drošo, ar attiecībām pārņemto, noraidošo piesaisti, un, vēlāk, neatrisināto piesaisti, kas saistīta ar traumas un zaudējuma pieredzi, kad tas nav izsērots.

Darbības modeļa attīstība ir tik ļoti saistīta ar attiecībām, ka bērns internalizē pieredzēto piesaistes attiecību abas puses, izveidojot internālo "es" modeli un internālo "citu" modeli. Katrs no tiem var tikt sadalīts kā pozitīvs vai negatīvs: tādējādi var izdalīt četrus piesaistes stilus. K.Bartolomjū (Bartholomew, 1991), lai aprakstītu atbilstošās pieaugušo piesaistes formas, kombinēja Dž.Boulbija pieņemtos "es" un "citu" modeļus. Ja cilvēka abstraktais paštēls ir sadalīts vai nu kā pozitīvs, vai negatīvs (es kā atbalsta un mīlestības vērts vai nē), un, ja abstraktais citu tēls arī ir tāpat sadalīts (uzticami vai neuzticami un noliedzīgi), var tikt izdalītas 4 kombinācijas (Bartholomew & Horowitz, 1991):

ES MODELIS

(Atkarība)

		Pozitīvs (zema)	Negatīvs (augsta)
CITU MODELIS (Izvairīšanās)	Pozitīvs (Zema)	1. DROŠS Jūtas labi ar intimitāti un autonomiju	2. PĀRŅEMTS Pārlietu nodarbināts ar attiecībām
	Negatīvs (Augsta)	4. NORAIĀDOŠS Izvairās no intimitātes. Kontra- atkarīgs.	3. BAILĪGS Bailes no intimitātes. Sociāli izvairīgs.

1.zīm. Pieaugušo piesaistes modelis (Bartholomew &. Horowitz, 1991)

Pēc šī modeļa lauciņš 1 atspoguļo vērtības izjūtu (mīlamību) un pieņēmumu, ka citi cilvēki kopumā ir pieņemoši un atsaucīgi. Šeit ietilpst droši piesaistītie cilvēki.

2. lauciņš ir nevērtības izjūta (nemīlamība) kombinācijā ar pozitīvu citu novērtējumu. Cilvēks nespēj pieņemt sevi pats. līdz ar to meklē citu atzinību un pieņemšanu, pārspīlēti pieķeroties citiem. Pēc S.Heizenas un F.Šeivera šis modelis atbilst ambivalentajai grupai; pēc M.Meinas - attiecināms uz cilvēkiem, kuri ir pārņemti ar attiecībām.

3.lauciņš – nevērtības izjūta (nemīlamība) kopā ar pieņēmumu, ka citi būs negatīvi noskaņoti (neuzticami un noraidoši). Izvairoties no tuvas iesaistīšanās ar citiem, šis stils palīdz cilvēkiem aizsargāt sevi no tā, ka citi varētu viņus atstumt.

4.lauciņš – mīlestības un paša vērtības izjūta kombinācijā ar negatīvu dispozīciju pret citiem cilvēkiem. Izvairoties no tuvām attiecībām un radot neatkarības un neievainojamības sajūtu, cilvēks šādā veidā aizsargā sevi no vilšanās. Konceptuāli šis modelis attiecas uz atdalīto vai noraidošo piesaisti pēc M.Meinas (Main, 1985). šeit saukts par izvairīgi noraidošo. Pēc S.Heizenas un F.Šeivera šis stils attiecināms uz izvairīgo stilu.

Šie stili var tikt izvērtēti arī pēc atkarības (uz horizontālās ass) un izvairīšanās no intimitātes (uz vertikālās ass). Atkarība var variēt no zemas, kad pozitīva attieksme

pret sevi ir iekšēji izveidota un tai nevajag ārēju novērtējumu, līdz augstai, kad attieksme pret sevi veidojas, balstoties tikai uz apkārtējo novērtējuma. Līdzīgi, izvairīšanās no intimitātes atspoguļo pakāpi, kādā cilvēki izvairās no tuva kontakta ar citiem, sagaidot negatīvas sekas. Noraidošais un bailīgais stils - abi atspoguļo izvairīšanos no intimitātes, bet to atšķirība ir nepieciešamībā pēc citu vērtējuma un pieņemšanas, lai izveidotu pozitīvu attieksmi pret sevi. Ja noraidošajam stilam priekšstats par sevi jau sākotnēji ir pozitīvs, un tam nevajag citu cilvēku atbalstu, bailīgajam, turpretī, priekšstats par sevi ir negatīvs, un viņš tiecas pēc citiem, vienlaicīgi baidoties no attiecībām. Līdzīgi, ar attiecībām pārņemtais un bailīgais pieaugušais parāda spēcīgu atkarību no citiem, lai izveidotu pozitīvu es tēlu, bet atšķiras pēc gatavības iesaistīties tuvās attiecībās. Ar attiecībām pārņemtais tiecas pēc attiecībām ar citiem, lai piepildītu atkarības vajadzības, bailīgais izvairās no tuvības, lai minimizētu eventuālo vilšanos (Bartholomew un Horowitz, 1991)

Apkopojot dažādu pasaules pētījumu rezultātus, var secināt, ka drošie pieaugušie (līdzīgi kā drošie bērni) adekvāti atceras pagātņi (Main & Goodwyn, 1984), jūtas komfortabli ar dažādām emocijām (ir emocionāli līdzsvaroti un adekvāti, spēj runāt par savām izjūtām), ir pašpārliecināti un uzticas citiem (Hazan & Shaver, 1987), jūtas labi tuvās attiecībās (Collins & Read, 1990). Izvairīgie (noraidošie) (izvairīgie bērni) – idealizē un vāji atceras bērnību (Main & Goodwyn, 1984), viņiem ir grūti veidot tuvas attiecības, trūkst pašpaļāvības (Collins & Read, 1990), viņi ir naidīgi un vientuļi (Bartholomew & Horowitz, 1991). Ar attiecībām pārņemtie pieaugušie (rezistentie bērni) – ir apjukuši un trauksmaini (Collins & Read, 1990), pārmērīgi pieķeras, ir atkarīgi un greisirdīgi (Hazan & Shaver, 1987), ir pārāk ekspresīvi (Bartholomew & Horowitz, 1991). Bailīgie pieaugušie (bērni ar dezorganizēto piesaistes modeli) ir sociāli izvairīgi un nepārliecināti. Šis piesaistes stils savieno sevi gan ar attiecībām pārņemto, gan izvairīgo stilu īpašības (Bartholomew & Horowitz, 1991).

Piesaistes teorijā ir iekļauta koncepcija, ka piesaistes vēsture un patreizējais piesaistes stils ir svarīgi faktori, kas ietekmē vardarbīgu partnerattiecību veidošanos. Pēc Dž.Boulbija (Bowlby, 1969, 1988), saikne, kas bērnam sākotnēji rodas ar aprūpētāju, noteiks to, cik veiksmīgi cilvēks veidos tuvas personīgas attiecības vēlāk. Pētījumi liecina, ka vardarbība ģimenē pret bērnu ir faktors, kas ietekmē piesaistes drošību turpmākajā dzīvē (Egeland & Sroufe, 1983). Tikai pēdējā laikā notiek pētījumi par saistību starp vardarbību partnerattiecībās un piesaisti, kas liecina, ka vardarbīgiem

vīriešiem raksturīga tendence uz nedrošo piesaisti. Līdzīgi, arī sievietēm vardarbīgās attiecībās raksturīga piesaistes nedrošība (Kesner & McKenry, 1998).

Kopumā, analizējot literatūtu par piesaistes teoriju, var izdarīt vairākus secinājumus:

1. Piesaistei ir bioloģisks pamats un tās funkcija ir aizsargāt bērnu briesmu un draudu apstākļos, līdz ar to nodrošinot izdzīvošanu.
2. Piesaistes kvalitāte ir lielā mērā atkarīga no vecāku izturēšanās pret bērnu.
3. Piesaistei raksturīga starppaaudžu pārnese
4. Piesaiste ir relatīvi stabila ilgstošā laikā, saglabājot savu nozīmīgumu arī pieaugušā vecumā.
5. Piesaistes drošība ir saistīta ar cilvēka emocionālo labsajūtu.
6. Piesaiste ir īpaši nozīmīga partnerattiecībās un var paredzēt tendenci uz vardarbīgu attiecību veidošanos.

Šos secinājumus ir nozīmīgi aplūkot saistībā ar psiholoģijas teorijām par vardarbību, kā arī pārbaudīt pētījumā, kura rezultāti aprakstīti nākamajās nodaļās.

2. VARDARBĪBA BĒRNĪBĀ

2.1. Pārskats

Definīcijas

Eiropas parlamenta ziņojumā (Eiropas dialogs, 1994) teikts, ka "vardarbība ir personas tiesību uz dzīvību, drošu brīvību, cieņu un fizisko un garīgo integritāti pārkāpums, kas kā tāds rada šķērslī tās pilnvērtīgai attīstībai".

Tiek izdalīti vairāki vardarbības veidi (Kempe & Kempe, 1978):

Fiziskā vardarbība - apzināts spēka pielietojums, kura mērķis ir nodarīt sāpes, savainot vai iznīcināt. Fiziskā vardarbība ir cilvēka ievainošana sitot, purinot, dedzinot, kniebjot, griežot, metot priekšmetus, žņaudzot vai citādi viņu ievainojot.

Seksuālā vardarbība:

- *seksuāla vardarbība pret bērnu* - atkarīgu, attīstības ziņā nenobriedušu bērnu un pusaudžu iesaistīšana seksuālās darbībās, ko viņi īsti nesaprot, kam viņi nevar dot apzinātu piekrišanu vai kas pārkāpj sociāli pieņemto ģimenes lomu aizliegumus. Tā ir bērnu izmantošana pieaugušo seksuālo vajadzību apmierināšanai.

a) Incests (lat. *incestus* - nešķīsts) - tradicionāla definīcija ir: seksuālas attiecības starp diviem cilvēkiem, kas ir pārāk tuvi radnieki, lai precētos (Blume, 1991). Te pieskaitāmi bērni un viņu vecāki, audžuvecāki, vecvecāki, tantes, onkuļi, brāļi, māšas un citi radnieki. Tā ir visnopietnākā un izplatītākā bērnu seksuālās izmantošanas forma.

b) Iesaistīšana un pamudināšana uz seksuālām darbībām. Neķītro darbību mērķis ir radīt bērnam interesi un vēlmi izjust erotisko zonu kairinājumu, veidojot interesi par seksuālām darbībām.

- *Izvarošana* ir uzspiests seksuāls akts ar kādu personu pret viņas pašas gribu, kas realizēts ar spēku, iebiedēšanu vai maldināšanu par šī akta patieso dabu.

Emocionāla vardarbība:

Emocionālā vardarbība pret bērnu ir bērna pastāvīga atstumšana, pazemošana, kliegšana, pārmērīgi sodi un kontrole, izolēšana, atraidīšana, ignorēšana.

- *Bērna pamešana novārtā* ir pastāvīga bērna veselības aprūpes, izglītības, vides, uztura, kā arī citu fizisko vai emocionālo vajadzību neapmierināšana.

Vecāku nevērība apdraud bērna veselību, drošību un esamību. Par emocionālo vardarbību var runāt visos gadījumos, kad bērnam netiek nodrošināta fiziskā aprūpe un drošība, pilnvērtīga barība, mīlestība un atbalsts no apkārtējiem, personiskā izaugsme, fiziskās un garīgas attīstības veicināšana.

Vēsture

Runājot par vardarbības problēmas apzināšanu pasaulē, vispirms jāmin sieviešu histērijas pētījumus 19.gadsimta pēdējās dekādēs (Herman, 1992). Histērijas studiju patriarhs bija franču neirologs Žans Martins Šarko (*Charcot*), kurš savās lekcijās demonstrēja histērijas simptomus ar pacientēm. Psihiatrs Pjērs Žanē (*Janet*) publicēja šo gadījumu aprakstus – gan šo sieviešu simptomus, gan ārstēšanu ar hipnozes palīdzību. P.Žanē uzsvēra, ka fiziskie simptomi, šausminošie tēli, nakts murgi ir saistīti ar traumatiskiem notikumiem, kuru aspekti nav integrēti (kā minēts Sebre, 2000). 1885.-1886.gadā Ž.Šarko un P.Žanē darbus vēroja Z.Freids, kurš kopā ar J.Breieru (*Breuer*) vēlāk postulēja, ka histērija ir stāvoklis, ko radījusi psiholoģiska trauma. Freids to aprakstīja savos agrīnajos darbos, īpaši “*The Aetiology of Hysteria*” (Freud, 1896). Vēlāk viņš tomēr mainīja savas domas par šo traumatisko pieredzi, attiecinot sieviešu stāstīto par seksuālo vardarbību uz viņu edipālajām fantāzijām.

Kā savā grāmatā “*Trauma and Recovery*” minējusi J.Hermana (Herman, 1992), 50 gadus vēlāk amerikāņu psihiatrs A.Kardiners (Abram Kardiner) aprakstīja kara neirozes, pētot izmainītās apziņas stāvokļus un traumatiskās atmiņas.

Jautājums par vardarbību pret sievieti izvirzīts 20-tā gadsimta 70-to gadu sākumā līdz ar feminisma kustības vilni. Pirmās publiskās pārrunas par izvarošanu notika 1971.gadā, ko organizēja Ņujorkas Radikālās Feministes. 1972.gadā tika pētītas psiholoģiskās reakcijas pēc izvarošanas, izveidojot jēdzienu “izvarošanas traumas sindroms”, kas izpaužas kā bailes no nāves, bezmiegs, nelabums, baiļu reakcijas, nakts šausmas, disociācija un sastingšanas simptomi. 1975.gadā ASV tika izveidots pirmais izvarošanas krīzes centrs. 1976.gadā Briselē notika pirmais starptautiskais tribunāls par noziegumiem pret sievieti.

Sekoja virkne pētījumu par vardarbību un tās ietekmi uz cilvēku. 80-to gadu sākumā D.Rasela (Russell, 1983) veica pētījumu par vardarbību, kurā piedalījās 900 sievietes. Viņa atklāja, ka no katrām 4 sievietēm viena vismaz vienu reizi mūžā cietusi no seksuālas vardarbības, un katra trešā no tām ir cietusi no seksuālas vardarbības bērnībā. Sākotnējais pētījumu fokuss par ārpusģimenes vardarbību paplašinājās uz

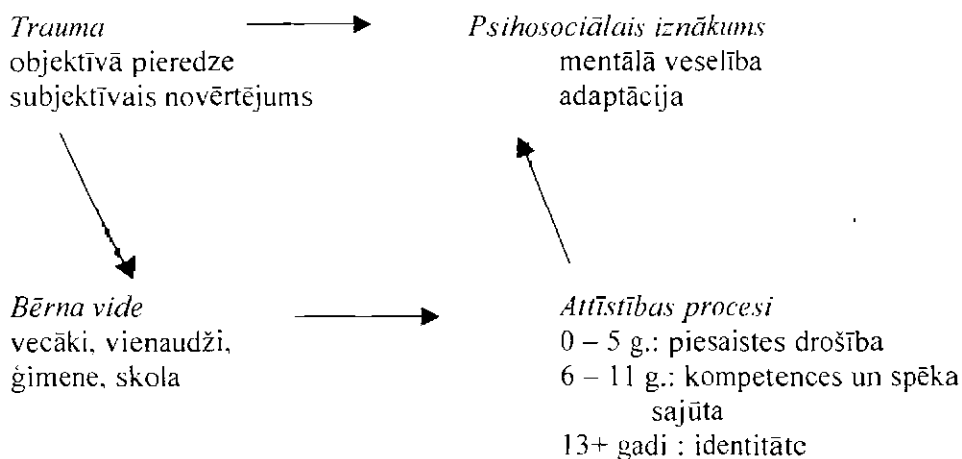
vardarbību ģimenē līdz pat bērnu seksuālajai izmantošanai. Pēc dažādiem pētījumiem, 25 līdz 30% meiteņu un 10 līdz 15% zēnu ir kaut kādā veidā seksuāli izmantoti līdz 18 gadu vecumam (Elliot & Briere, 1995). 10-20% zēnu un meiteņu ir cietuši no vecāku vai audžuvecāku fiziskas vardarbības līdz zilumiem, asiņošanai vai citiem ievainojumiem Briere, 1992). 20 līdz 30% no visām sievietēm ir pārdzīvojušas seksuālu vardarbību bērnībā (Long, 1995). Vardarbība pret sievietēm tiek daudz biežāk veikta no pazīstamu cilvēku puses: no 49% bērnības seksuālās vardarbības gadījumiem līdz vairāk kā 80% seksuālu uzbrukumu pieaugušo vecumā (Koss, 1985).

2.2. Bērnības vardarbības ietekmes izpratnes modeļi

Lai cik līdzīgi arī nebūtu notikumi, ikvienam no mums būs atšķirīgas reakcijas uz tiem. Tāpat bērni un pusaudži atšķirīgi reaģēs uz vardarbību. Pēdējo 10-15 gadu laikā pasaulē ir izveidotas vairākas teorijas, kas skaidro vardarbības dinamiku un ietekmi uz cilvēka funkcionēšanu. Šajā nodaļā tiks īsumā aplūkoti vairāku autoru izveidoti vardarbības ietekmes teorētiskie modeļi.

Pētījumos par kara pieredzes ietekmi uz bērna mentālo veselību atklāts, ka ar karu saistītā pieredze ir tikai daļa no determinantiem, kas ietekmē bērnu mentālo veselību (Macksoud, Aber. & Cohn, 1996). Būtiski ir, cik nozīmīgs un personisks ir traumas veids, vai bērns tiek šķirts no ģimenes, zaudē radniekus u.tml. Traumas seku smagums daļēji var būt saistīts arī ar bērna subjektīvo pieredzi un kognitīvās sapratnes līmeni.

2.zīm. *Traumas ietekme uz bērnu* (Macksoud, Aber, Cohn, 1996)

M.Maksouda, J.Abers un I.Kona izdala *bērna attīstības uzdevumu nozīmi* traumas gadījumā: 1) *Uzticēšanās un drošība* - agrīnās piesaistes drošība veicina bērna spēju adaptēties tālākiem attīstības uzdevumiem un psihosociāliem stresoriem. Bērni, kuriem pirms traumas ir drošas piesaistes attiecības, un kam ir iespējas palikt ar saviem vecākiem, mazāk veidos negatīvu uzvedības simptomātiku (piem., depresiju, trauksmi, agresiju) nekā tie bērni, kuriem nav drošas, uzticamas attiecības vai kuri zaudē vecāku aizstāvību (Macksoud, Aber, Cohn, 1996). 2) *Iespēju un kompetences sajūta*. Iespēju un kompetences izjūtas un domas ietekmē notikumu uztveri. Bērni, kuriem ir, ka viņi kompetentā veidā tiks galā ar stresa pilniem notikumiem, veiksmīgāk tiek galā ar traumu. Arī atšķirības atribūciju stilā ietekmē traumas sekas. Tie, kas piedēvē negatīvo notikumu cēloņus internāliem faktoriem (tas esmu es), stabiliem faktoriem (tas būs mūžīgi), globāliem faktoriem (tas ietekmēs visu, ko es daru), attīsta vairāk depresijas simptomus. 3) *Identitāte, nozīme un mērķis* (veidojas pusaudžu vecumā, kad, pēc Piažē, tiek sasniegts formāli operacionālās domāšanas līmenis, un notiek identitātes formēšanās). Tas, cik lielā mērā trauma negatīvi ietekmēs pusaudzi, daļēji atkarīgs no nozīmes, kādu viņš piešķir savai lomai situācijā. Arī tad, ja trauma notiek pieaugušā vecumā, ir nozīmīgs iepriekšējās attīstības rezultāts, tas ir, kāds ir piesaistes modelis, kompetences izjūta, identitāte, iepriekšējā pieredze. Attīstības iznākumi ietekmē pieaugušā funkcionēšanu un rehabilitāciju (Macksoud, Aber, Cohn, 1996; p. 221).

Ir uzskats, ka, jo agrākā vecumā notiek traumatiska pieredze, jo smagākas ir tās sekas pieaugušā vecumā (Sanderson, 1990). Bet ir arī pretēji pētījumi, kuros parādās, ka augstāki traumas simptomi ir tiem bērniem, kuri cietuši no vardarbības vēlākā vecumā. Īpaši tas attiecas uz pēctraumas stresa simptomiem, ko pētījuma autori, savukārt, skaidro ar augstāku bērna izpratnes līmeni par vardarbību kā nepieņemamu un postošu rīcību (Ruggiero, McLeer, & Faye Dixon, 2000). Gan tad, kad trauma notikusi ārpus ģimenes, gan tad, kad tā bijusi ģimenē, svarīgi tās ietekmi aplūkot dažādu apstākļu kontekstā.

Profesionālajā psiholoģijas un psihiatrijas literatūrā tiek aplūkoti 2 faktori, kas apkopo lielāko daļu bērnu uzvedības traucējumus (Achenbach & Edelbrock, 1983): *internalizācija un eksternalizācija*. Bērni, kas internalizē, parasti ir trauksmaini, depresīvi, ar tendenci norobežoties no citiem, bet tie, kas eksternalizē – agresīvi, vardarbīgi, delinkventi. Seksuālā vardarbībā cietušām meitenēm visbiežāk raksturīgs

pirmais uzvedības modelis, kamēr zēniem – otrs, kaut arī nereti bērnu uzvedība var mainīties no depresijas uz agresiju un otrādi (Friedrich, 1987).

D.Finkelhors un A.Brauns (Finkelhor & Browne, 1985) ir izveidojuši *traumagēno faktoru modeli (traumagenic factor model)* seksuālās vardarbības ietekmes skaidrojumam, motivējot šāda modeļa izveides nepieciešamību ar faktu, ka parasti uzstādītā pēctraumas stresa traucējumu diagnoze nebūt neatbilst lielākajai daļai seksuālās vardarbības upuru problēmām. Modelī tiek identificēti četri traumagēnie faktori: nodevība, stigmatizācija, traumatiska seksualizācija, bezspēcības radīšana). Katrs no tiem izmaina bērna kognitīvo un emocionālo pasaules uztveri un rada traumu, izmainot bērnu prickšstatu par sevi un pasauli. Šis modelis balstās uz bērna sākotnējo vardarbības pieredzes novērtējumu.

Informācijas pārstrādes modelis, ko izveidoja S.Hartmans un A.Burgess (Hartman & Burgess) 1993.gadā (Wieland, 1998) apraksta 4 fāzes, kas noteiks vardarbības ietekmi: pirmtraumas fāze (bērna īpašības un pagātnes pieredze), traumas iekapsulēšana (pati pieredze, veids, kā tā tiek pārvarēta un atmiņas par to), atklāšanas fāze (atklāšana vai nu notiek, vai nē), un pēctraumas fāze (bērna uzvedība).

Viljams Frīdrihs (Friedrich, 1990, 1995) apraksta to, cik nozīmīgi ir izveidot modeli, kas iekļauj gan pirms- vardarbības kontekstu, gan pašu vardarbības pieredzi, attīstības procesus, apkārtējo reakciju uz atklāšanu, simptomu novēlotas izpausmes u.c. Viņš izstrādā *integrēto kontekstuālo modeli*, kas ietver bērna interpersonālo pieredzi (piesaisti), bērna neirofizioloģisko, uzvedības un kognitīvo reakciju (disregulāciju) un “es” un “citu” sajūtas veidošanos (“es”(self) teorija). Katra no šīm sfērām ietekmē vardarbības seku veidošanos, un, otrādi, vardarbība ietekmē šīs sfēras.

Sandra Vīlande (Wieland, 1997, 1998) apraksta *internalizācijas modeli*, kas īpaši palīdz kā rāmis terapijai ar bērniem. Atsevišķi vardarbības raksturotāji katrs atstās savu ietekmi uz bērnu. Šo ietekmi iespaidos bērna paša īpašības, piesaistes kvalitāte, iepriekšējā pieredze. Atbilstoši tam, bērns internalizē informāciju par sevi un pasauli. Ar vardarbību saistītās internalizācijas kļūst par daļu no bērna iekšējās pasaules, līdz ar to izmainot veidu, kādā bērns uztver situācijas un reaģē uz tām nākotnē. Tā, piemēram, draudi rada bērnam internalizāciju “es esmu atbildīgs par vardarbību”, kas vēlāk izpaudīsies kā bailes no dažādām situācijām, pārmērīga atbildības sajūta, sevis vainošana. Vardarbība vienmēr ir uzspiesta darbība, ielaušanās, kas rada internalizācijas “es esmu savādāks nekā citi, sabojāts” un “es esmu bezspēcīgs”, līdz ar to bērns kļūst pašdestruktīvs, pārāk jūtīgs, bezpalīdzīgs vai

agresīvs. Internalizācijas modelis palīdz sasaistīt vardarbību ar bērna iekšējo sajūtu par sevi un pasauli. Šim modelim ir būtiska praktiska nozīmē, jo, psihoterapijas gaitā mainot internalizācijas, vardarbība pārstās noteikt bērna "es" un pasaules modeli.

Apkopojot dažādu autoru pieejas, redzams, ka vardarbības ietekme uz bērnu ir komplicēta, atkarīga no dažādu faktoru mijiedarbības bērna dzīvē. Lai gan bērnības vardarbības pieredzes seku izpausmes pieaugušā vecumā atkarībā no cilvēka dzīves konteksta var būt atšķirīgas, vardarbības pieredze ietekmē gan cilvēka priekšstatu par sevi, gan arī par apkārtējo pasauli un citiem cilvēkiem.

2.3. Vardarbības ilgstošās sekas

Kristiāna Sandersona (Sanderson, 1990), balstoties pamatā uz bērnības seksuālās vardarbības pētījumiem izdala vairākas vardarbības ilgstošo seku kategorijas: 1) emocionālās sekas (depresija, zems pašvērtējums, vainas sajūta, kauna sajūta, trauksme, dusmas), 2) interpersonālās sekas (izolēšanās, atsvešināšanās, grūtības attiecībās vispār, attiecībās ar sievietēm, vīriešiem, vecākiem, bērniem, bailes no intimitātes, reviktimizācija (atkārtota vardarbības pieredze)), 3) uzvedības sekas (pašdestruktīva, pašsakropļojoša uzvedība, suicīds, ēšanas traucējumi, narkotisku vielu lietošana); 4) kognitīvās/ uztveres sekas (noliegšana, kognitīvi izkropļojumi, disociācija, amnēzija, nakts šausmas, halucinācijas), 5) fiziskās sekas (psihosomatiskas sāpes, miega traucējumi), 6) seksuālās sekas (fobijas, nepatika, traucēts uzbudinājums un orgasms, nespēja atdalīt seksualitāti no emocionalitātes, pārmērīga seksualizācija).

Sīkāk aprakstīšu tos vardarbības seku simptomus, kurus aplūkoju savā pētījumā.

Pēctraumas stresa simptomi

Trauma tiek definēta kā eksteriālu notikumu ietekme, kas grauj cilvēku – notikumu, kas ir ārpus parastajiem pieņēmumiem par to, kādai vajadzētu būt dzīvei (Apfel & Simon, 1996. 6.lpp.). Trauma var būt akūta (autokatastrofas, laupīšana, ugunsgrēks, izvarošana), vai hroniska (daži vardarbības veidi pret bērnu). Šie notikumi ir neparasti ne tādēļ, ka tie notiek reti, bet tādēļ, ka nomāc cilvēku parastās iespējas adaptēties dzīvei. Tie apdraud dzīvi un ķermeņa integritāti. Cilvēks sastopas ar varmācību un nāvi, kuru laikā pārdzīvo intensīvas bailes, bezpalīdzību, kontroles zudumu un iznīcināšanas draudus (Apfel & Simon, 1996).

Cilvēku reakcija uz briesmām ir kompleksa, integrēta reakciju sistēma, kas iesaista gan prātu, gan ķermeni (Herman, 1991). Draudi sākotnēji ierosina simpatisko nervu sistēmu, izsaucot strauju adrenalīna līmeņa celšanos, un cilvēks kļūst gatavs briesmām. Draudi koncentrē cilvēka uzmanību uz doto situāciju. Var izmainīties parastā uztvere: cilvēki briesmās var nejust badu, nogurumu, sāpes. Visbeidzot, draudi ierosina intensīvas baiļu un dusmu jūtas. Šīs pārmaiņas uzbudinājumā, uztverē, uzmanībā, uztverē, emocijās ir normālas, adaptīvas reakcijas, kas mobilizē cilvēku darbībai, cīņai vai bēgšanai. Traumatiskas reakcijas parādās, kad darbība nav iespējama; tas ir, kļūst neiespējama gan pretošanās, gan bēgšana, un cilvēka paš aizsardzības sistēma kļūst nomākta un dezorganizēta. Parastā reakcija uz briesmām zaudē savu lietderību, līdz ar to tai ir tendence palikt izmainītā un pārspīlētā stāvoklī vēl ilgi pēc tam, kad aktuālas briesmas jau garām. Trauma rada dziļas un ilgstošas pārmaiņas fizioloģiskajā uzbudinājumā, emocijās, domāšanā un atmiņā. Šīs normāli integrētās funkcijas var tikt atdalītas viena no otras.

Pēc DSM-IV (*Diagnostic and statistical manual of mental disorders, American Psychiatric Association, 1994*), simptomi, kas parādās traumas rezultātā, ietver: noturīgu traumas atkārtotu pārdzīvošanu (kritērijs B), noturīgu izvairīšanos no stimuliem, kas saistās ar traumu un reakcijas sastingumu (kritērijs C), un noturīgus pārmērīgas uzbudinātības simptomus (kritērijs D). Starptautiskajā slimību klasifikācijā ICD-X aprakstīts, ka "posttraumatiskā stresa sindroms rodas kā novēlota vai ietilpusi atbilde uz psihotraumējošu notikumu vai situāciju (kā īslaicīgu, tā ilgstošu), kas ir sevišķi darudoša vai katastrofāla un varētu izraisīt difūzus smagus emocionālus pārdzīvojumus (distresu) ikvienam (Starptautiskā slimību klasifikācija X, 1997, 34.lpp.)

Pēc Džudītes Hermanas (Herman, 1992) koncepcijas, visus pēctraumas stresa simptomus var iedalīt 3 kategorijās: pārmērīga trauksmainība, ielaušanās (intrusion), sašaurināšanās (constriction).

Pārmērīga trauksmainība – paš aizsardzības sistēma ir pastāvīgā gatavībā, it kā briesmas varētu atgriezties jebkurā brīdī. Cilvēks viegli satrūkstas, reaģē uz vismazāko provokāciju, slikti guļ, pārdzīvo nakts šausmas, vispārēju trauksmi un specifiskas bailes, ir grūtības atslābināties. Nereti ir ekstrēmas izbaiļu reakcijas pie specifiskiem stimuliem, kas saistīti ar traumatisko notikumu.

Ielaušanās – cilvēks atkal un atkal pārdzīvo pagātnes notikumu, it kā būtu apstājies traumas brīdī. Notikums spontāni ielaužas apziņā – kā pagātnes

uzplaiksnījumi nomodā, nakts šausmas miegā. It kā nenozīmīgi pagātnes atgādinājumi var pacelt šīs atmiņas ar visām emocijām. Atmiņa ir it kā sastingusi un palikusi bez vārdiem, cilvēks daļu atceras, daļu aizmirst, var aizmirst pavisam, bet parādīt citā veidā – piemēram, uzvedībā, kur trauma tiek nemītīgi obsesīvi atkārtota, kā riskējot dzīvībai bīstamā veidā. Šādā veidā cilvēks mēģina tikt galā ar nomācošajām traumas izjūtām, integrēt tās. Taču, tā kā traumas atdzīvināšana rada distresu, bieži cilvēks cenšas no tās izvairīties, cenšoties attālināt šos simptomus, lai sevi pasargātu, bet tas pasliktina situāciju.

Sašaurināšanās – apziņas izmaiņas, atdalīšanās no situācijas jeb disociācija, derealizācija, depersonalizācija, kas plašāk aprakstīta nākošajā nodaļā. Brīžos, kad netiek saņemta palīdzība, un pretestība ir veltīga, cilvēks var iet padošanās stāvoklī, kur paš aizsardzības sistēma pilnībā nedarbojas. Bēgšana no situācijas tad var notikt nevis ar fizisku darbību, bet, izmainot savu apziņas stāvokli. No realitātes atdalīts miers, kurā pazūd sajūtas, un notikumi it kā nav savienoti ar to nozīmi. Laika sajūtas zudums, maldīga pārliecība, ka “tas nenotiek ar mani”. Uztveres izmaiņas savienojas ar vienaldzības sajūtu, emocionālu atsvešinātību, pasivitāti.

Trauma var radīt ilgstošas izmaiņas endogēno opioīdu regulācijā, kas ir dabiskas vielas, kuras iedarbojas uz centrālo nervu sistēmu līdzīgi kā opiāti. Dažkārt cilvēki, kuri nevar spontāni disociēt, var mēģināt radīt līdzīgu sastingumu, lietojot alkoholu vai narkotikas, tādējādi mēģinot kontrolēt simptomus arī vēlāk (Herman, 1992, p.44). Šie simptomi traucē arī mērķtiecīgā darbībā un iniciatīvā – mēģinot radīt drošības sajūtu un kontroli pār bailēm, cilvēks sašaurina savu dzīvi, piemēram, kaut kur neejot, lai neatgādinātu sev par traumu, kas, savukārt, ierobežo viņu iespējas.

Traumai ir raksturīga īpaša šo pretējo stāvokļu dialektika: starp tiem nav līdzsvara; tie svārstās starp galējībām – “starp traumas amnēziju un pārāk spilgtām atmiņām, starp intensīvām jūtām un nejušanu vispār, nenogurdināmu, impulsīvu darbību un darbības apturēšanu. Šī nestabilitāte rada neparedzamības un bezpalīdzības izjūtu. Traumas dialektika ir potenciāli pašsagraujoša.” (Herman, 1992, 49.lpp.).

Pēc pētījumiem, lielākā daļa pieaugušo seksuālās un fiziskās vardarbības pārdzīvotāju cieš no pēctraumas stresa traucējumiem (Briere & Runtz, 1993)

Disociatīvi traucējumi

Pēc DSM-IV, disociatīvu traucējumu būtība ir parasti integrēto apziņas, atmiņas, identitātes vai vides uztveres funkciju šķelšanās. Šis traucējums var būt

pēkšņs vai pakāpenisks, īslaicīgs vai hronisks. Līdzīgi. Starptautiskajā slimību klasifikācijā (ICD-X) ir aprakstītas disociatīvu traucējumu kopējās pazīmes, kas ir "daļējs vai pilnīgs normālās integrācijas zudums starp pagātnes atmiņām, identitātes apzināšanos, pašreizējām sajūtām un kontroli pār ķermeņa kustībām (Starptautiskā slimību klasifikācija, 1997, 35.lpp.).

Starp bērnības vardarbību un disociāciju kā aizsardzības stratēģiju ir augsta korelācija, it īpaši ģimenes vardarbības gadījumos, kad bērns ir emocionāli atkarīgs no pieaugušā, ievainojams, un nespējīgs izvairīties no situācijas. Visbiežāk disociācija sastopama pie hroniskas, ilgstošas traumas, kur gan mīlestība, gan vardarbība ir kopā (Gil, 1988). "Bērns atrodas apjukumā starp to, ko viņš zina, kas ir taisnība, un starp to, ko citi paredz, kas ir tā taisnība, ko viņš zina. Bērna realitāte ir viena, viņš zina, kas notiek starp viņu un varmāku, kādas ir viņa sajūtas, bet pieaugušo "īstā" pasaule ap viņu noliedz šo patiesību. Citi cilvēki var izturēties pret varmāku kā respektablu cilvēku. Bērnam ir tendence respektēt, cienīt, uztvert kā patiesību to, ko saka pieaugušie. Viņš nokļūst apjukumā starp to, ko zina, un to, ko nedrīkst zināt. Viens no veidiem, kā tikt galā ar šīm divām patiesībām, ir šķelšanās" (Jones, 1991, 38.lpp.).

Disociācija ir adaptīva, pieņemama, pat kreatīva kā sākotnējais mehānisms pret psihisku traumu, bet kļūst nepieņemama, neproduktīva kā aizsardzības stratēģija pieaugušā vecumā, jo traucē efektīvi tikt galā ar realitāti. (Sanderson, 1990).

DSM –IV tiek izdalīti atsevišķi traucējumu veidi:

Disociatīva amnēzija - nespēja atcerēties svarīgu personisku informāciju, kurai parasti ir traumatiska vai stresa pilna daba. *Disociatīva fūga* – pēkšņs, negaidīts ceļojums projām no mājām vai darbavietas, saistīts ar nespēju atcerēties pagātni un apjukumu par personisko identitāti. *Depersonalizācijas traucējumi* – atdalīšanās sajūta no sava prāta vai ķermeņa. Paša realitātes sajūta tiek aizvietota ar nereālātes sajūtu. *Disociatīvi identitātes traucējumi* – divas vai vairākas identitātes vai personības stāvokļi, kas pārņem uzvedības kontroli. Bieži ir atmiņas traucējumi, kas saistīti ar personiski nozīmīgu informāciju gan tagadnē, gan pagātnē. Identitāšu maiņu nereti rada psihosociālais stress. Bieži tas sastopams pie smagas fiziskas un seksuālas vardarbības. Kā piemēram, pētījumā, kurā piedalījās 152 sievietes, kas meklēja palīdzību krīzes konsultēšanā, 42% sieviešu ar iepriekšēju vardarbības pieredzi pieredzēja disociāciju, salīdzinājumā ar 22% sieviešu bez vardarbības (Briere, 1984). 185 cilvēku pētījumā, kas ārstējās klīnikā ar disociatīviem identitātes traucējumiem, 89% bija cietuši no fiziskas vardarbības bērnībā. 98% - no seksuālas vardarbības

bērnībā; lielākā daļa – gan no fiziskas, gan seksuālas vardarbības. Līdzīgā pētījumā, kurā piedalījās 100 cilvēki ar disociatīviem identitātes traucējumiem, 81% cilvēku uzrādīja gan fizisku, gan seksuālu vardarbību bērnībā, 1% - tikai fizisku vardarbību, 18% - tikai seksuālu vardarbību (Rivera, 1992).

Depresija

Depresija lielā mērā ir saistīta ar bezpalīdzību, ko rada vardarbība. Pēc pētījumiem, depresija ir izteikta pie visu veidu vardarbības. Gan bērnības seksuālā, gan fiziskā vardarbība ir saistīta ar hronisku un atkārtotu depresiju (Andrews, Valentine & Valentine, 1995). Depresija ir visizplatītākais pieaugušo simptoms, kas saistīts ar bērnības seksuālo vardarbību (Browne & Finkelhor 1986). 87% seksuālās vardarbības upuru cieš no zema pašvērtējuma. 82% - no vainas sajūtas (Sanderson, 1990). Zems pašvērtējums raksturīgs pie seksuālās vardarbības, kā arī pie fiziskās un emocionālās vardarbības (Gross & Keller, 1992). Suicidāla uzvedība biežāk sastopama sievietēm ar fiziskas vai seksuālas vardarbības pieredzi, visbiežāk - pie abām kopā.

Ir aplūkota arī saistība starp emocionālās vardarbības pieredzi un depresiju: ir saistība starp emocionālu vardarbību bērnībā un depresiju, kā arī zemu pašvērtējumu. Emocionālās vardarbības pieredze ir saistīta ar depresiju vairāk nekā fiziskās vardarbības pieredze pieaugušā vecumā (Gross & Keller, 1992).

Citos pētījumos, savukārt, atklāts, ka depresija var nebūt, ja pieaugušajam nav saistība ar vardarbības pieredzi vēlākās vardarbīgās attiecībās: hronisks pieaugušo interpersonālais stress ir mediators saistībai starp bērnības ģimenes vardarbību un depresiju. Visa veida vardarbība bērnībā un interpersonālas grūtības ir saistītas ar depresiju; taču vardarbība vairāk saistīta ar interpersonālām grūtībām nekā ar depresiju, un depresija izpaužas kā attiecību traucējumu rezultāts (Roche, Runtz, & Hunter, 1999).

Trauksme

Trauksme vispārīgi tiek definēta kā neskaidrs, nepatīkams emocionāls stāvoklis, kura galvenās pazīmes ir bažīgums, bailes, distress, nemiers, satraukums (Briere, 1995). Trauksme ir saistīta ar visa veida vardarbības pieredzi. 54% seksuālās vardarbības upuriem ir trauksmes uzplūdi un hroniska spriedze, salīdzinot ar 24%, kas nav cietuši no seksuālas vardarbības (Briere, 1992). Pētījumos bērniem ir konstatēta saistība starp fizisku vardarbību un stresu, tāpat ir saistība starp bērnības seksuālo

vardarbību un trauksmi pieaugušā vecumā, kas izpaužas kā panikas lēkmes, hroniska spriedze, somatiskas sūdzības, nakts šausmas un citi miega traucējumi (Browne & Finkelhor, 1996). Līdzīgi pētījumi ir par fiziskas vardarbības un trauksmes saistību. Fiziskas vardarbības pieredze saistīta ar obsesīvi kompulsīviem traucējumiem, savukārt seksuālas vardarbības upuriem biežāk ir vienkāršu fobiju diagnoze (Browne & Finkelhor, 1996).

Nereti vardarbības pārdzīvotāji mēģina mazināt spriedzi ar pašdestruktīvu uzvedību, līdz ar to bieži var novērot ķermeņa sakropļošanu (ādas graizīšanu u.c.), ēšanas traucējumus, īpaši bulīmiju (Friedrich, 1990).

Dusmas

Liela daļa vardarbības upuru izjūt intensīvu niknumu un dusmas, kas ne vienmēr ir vērstas pret varmāku vai nevardarbīgo vecāku, bet ir brīvi peldošas, difūzas, bez fokusa. Nereti tās ir internalizētas un izpaužas pašdestruktīvā veidā (Sanderson, 1990).

Grūtības modulēt intensīvas dusmas; svārstības starp nekontrolētām dusmu izpausmēm un nespēju tolerēt agresiju nevienā formā – šāda veida grūtības ar dusmām bieži raksturīgas traumu pārcietušiem cilvēkiem. Viņi var būt gan ļoti gādīgi un aizsargājoši, gan eksplozīvi nikni (Herman, 1992).

Pirmskolas vecuma bērniem fiziskā agresija un antisociālā uzvedība ir vienas no izteiktākajām fiziskās vardarbības sekām (George & Main, 1979). Ir pētīta sakarību starp bērnībā pārdzīvotu vardarbību un vēlāku iesaistīšanos vardarbībā un agresīvu uzvedību pret bērniem (Widom, 1989). Secinājums ir, ka bērnībā piedzīvotā vardarbība ir riska faktors vēlākajai agresīvai uzvedībai, tomēr citi mainīgie (piemēram, iespējamā psihoterapija) mazina šo sakarību. Tas nozīmē, ka pieaugušā vecumā viņi var nebūt varmācīgi, bet tajā pašā laikā saskarties ar cita vaida grūtībām. Bērnībā pārciesta vardarbība ir saistīta ar pastiprinātu kaunu, atklātu un slēptu naidīgumu, izpaustām un neizpaustām dusmām (Sanderson, 1990).

Seksuālie simptomi

Seksuālie simptomi izpaužas kā neuzticēšanās partnerim, atkarība, izvairīšanās. Samazināta vai pastiprināta seksuālā tieksme, trauksme, vainas sajūta, daudz īslaicīgu seksuālu attiecību, grūtības būt seksuāli tuvam, seksualizēta uzvedība (Briere, 1993).

Seksuālie simptomi ir visraksturīgākie pēc seksuālās vardarbības, īpaši incesta gadījumā bērībā.

Vardarbības ietekme uz attiecībām

“Traumatiski notikumi ietekmē cilvēciskās pamatattiecības. Ietekmē ģimenes piesaistes, draudzības, mīlestības. Satricina “es” konstrukciju, kas ir izveidojusies un nostiprinājusies saistībā ar citiem cilvēkiem” (Herman, 1992, 51.lpp.). Aplūkojot vardarbības ietekmi *bērna attīstības uzdevumu kontekstā*, vispirms jau traumatiskiem notikumiem ir primāra ietekme uz piesaistes sistēmu. Tie izjauc fundamentālus priekšstatus par pasaules drošību, pozitīvu “es” vērtību. Šausmu situācijās cilvēki spontāni meklē pirmo komforta un aizsardzības avotu; to neatrodot, tiek satricināta pamatuzticēšanās sajūta. Vēlāk atsvešinātības sajūta pavada visas attiecības.

Tiek ietekmēta kontrole pār savu ķermeni. Bērības neveiksmīgs autonomijas konflikta risinājums noved pie kauna un šaubām, tas pats notiek arī traumas gadījumā. Kauns ir atbilde uz bezpalīdzību, ķermeņa robežu pārkāpumu, pazemojumu. Šaubas atspoguļo nespēju paturēt savu viedokli traumatiskajā situācijā (Herman, 1992).

Bērna attīstībā viens no pozitīva paštēla elementiem ir kompetence un spēja uz iniciatīvu; ja to veidošanās nav notikusi veiksmīgi, rodas vainas un mazvērtības sajūta. Arī trauma var nomākt iniciatīvu un kompetenci, radot šīs sajūtas. Attiecībās ar citiem cilvēkiem bieži sastopamas ir grūtības ar intimitāti – cilvēks gan izvairās no tuvām attiecībām, gan izmisīgi tās meklē. Dziļš pamatuzticēšanās pārrāvums, kauna, vainas un mazvērtības izjūtas, nepieciešamība izvairīties no traumas atgādinājumiem veicina izvairīšanos no tuvām attiecībām. No otras puses, trauma pastiprina nepieciešamību pēc aizsargājošām piesaistēm. Līdz ar to bieži ir galējības starp izolēšanos un trauksmainu tiekšanos pēc citiem. Traumas dialektika darbojas arī tuvās attiecībās, kā rezultātā ir intensīvas, nestabilas attiecības (Herman, 1992, 57.lpp.).

Līdzīgi, Debora Rose (Rose, 1986) *no psihoanalītiskā viedokļa* aplūko izvarošanas psihisko traumu, kas ietver sevī nāves draudus, uzbrukumu, varmācību pret ķermeņa robežām, kontroles zudumu, regresiju, neapzināto konfliktu un fantāziju aktivāciju daudzos līmeņos, nozīmīgu attiecību sabrukumu. Viņa uzskata, ka zaudējums ir galvenā tēma traumas psihodinamikā un simptomatoloģijā. Intrapsihiski tas aizskar katru pakāpi pihoseksuālajā attīstībā. 1) Orālajā stadijā jeb pamatuzticēšanās stadijā kā zaudējums lielai daļā upuru ir pamatuzticēšanās un primitīvā omnipotences sajūta, kas aizvietota ar hronisku intrapsihisku iznīcināšanas draudu sajūtu un

neuzticēšanos. Iznīcināšanas draudiem ir divi avoti – nāves draudu iespaids un “es” daļas destrukcija. Katrs izvarošanas upuris pārdzīvo draudus zaudēt dzīvību, ko veicina verbāli draudi, ierocis, fiziska vardarbība. Pamataizsargmehānismi šajā gadījumā ir depersonalizācija, disociācija, regresija, kas traumas laikā aizsargā ego funkcionēšanu un autonomiju. Regresija veidojas sakarā ar bezpalīdzību; tiek aizskarti iepriekšējie attīstības konflikti, līdz ar to sāk darboties primitīvās aizsardzības, kā projekcija, introjekcija, noliegšana (Rose, 1986). 2) Anālai stadijai atbilst psihiskā un ķermeņa autonomija un integritāte. Pēc traumatiskās pieredzes tiek zaudēta autonomijas un kontroles sajūta pār savu ķermeni. Regresija šajā attīstības stadijā ved pie kauna un intensīviem konfliktiem sakarā ar kontroli un atkarību. Kā aizsardzība pret kaunu nozīmīga ir sevis vainošana, kā arī reakcijas veidošana un identifikācija ar agresoru. 3) Ģenitālai stadijai raksturīga seksuālā identitāte un seksualitāte. Zaudējums ir bojājums seksuālajam pašvērtējumam, mazvērtības sajūta, nespēja sevi apliecināt un aizsargāt. Aizsardzības ir izvairīšanās, projekcija. Sieviete var deprivēt sev seksualitāti, nepievilcīgāk gērbjoties, izvairoties no seksuālām attiecībām, iesaistoties mazohistiskās attiecībās. 4) Izvarošanai ir ietekme uz attiecībām un sociālo funkcionēšanu. Negatīvas sekas attiecībās un attiecību zaudējums ar ģimeni, dzīvesbiedru, seksuālo partneri, draugiem, kolēģiem. Pie kam, jebkāda veida cilvēcisks kontakts, sevišķi tuvs kontakts, var radīt vardarbības atmiņu uzplaiksnījumus apziņā (Rose, 1986).

Incests ir vissmagākais vardarbības veids ar vislielāko ietekmi uz cilvēka funkcionēšanu un attiecībām ar citiem cilvēkiem. Lai izprastu šīs traumas ietekmi, jāaplūko ne tikai trauma pati par sevi, bet arī bērnības ģimenes situācija. Simptomu veidošanās šajā gadījumā lielā mērā ir saistīta ar piesaistes veidiem ģimenē.

Ja bērns ir incesta upuris, viņš ir iemācījies izpildīt jebkuras prasības, saskaroties ar spēku, kas ietekmē viņa dzīvi. Ir sabojāta spēja izveidot attiecības. Ģimenē viņam neļauj izpaust jūtas, kas noved pie tā, ka vēlāk cilvēks nepazīst sevi pašu, līdz ar to nespēj sevi mīlēt (Blume, 1991). Pēc veiktajiem pētījumiem izolācija un atsvešināšanās, atšķirības izjūta no citiem, neuzticība, nedrošība attiecībās ir 73% gadījumu (Sanderson, 1990).

Romantiskajās attiecībās sieviete iemācās noliegt sevi un apmierināt citu vajadzības. Jūtas sabojāta, vaino sevi, nespēj sevi pieņemt, līdz ar to, jūzdamies slikti, pieņem mazāk apmierinošas, mazāk respekta pilnas attiecības, jo nespēj panest vientulību. Tā kā attiecības ir vienīgā sevis piepildīšanas iespēja, viņa var kļūt atkarīga

no attiecībām, kas viņu apdraud (Sanderson, 1990). Tuvība, emocionalitāte saistās ar seksualitāti un vardarbību (Blume, 1991). Var izveidot līdzatkarības modeli, kur viņa mēģina kontrolēt otru cilvēku, baidoties, ka viņš aizies. Ieņem vajātājas lomu – fokusējas uz cita jūtām vairāk nekā savām, vai aizbēdzējas lomu – nefokusējas uz jūtām vispār, vai aprūpētājas lomu – nerūpējas par savām vajadzībām. Šie modeļi ir aizsardzības reakcijas pret vardarbību. Nebūt jūtīgai ir drošāk. No otras puses, ir liela vajadzība pēc distances. Pieaugušā attiecībās viņa var mēģināt piepildīt to, ko nevarēja kā bērns – aiziet. Attiecībās pārdzīvo kādu aspektu no bērnības pieredzes, īpaši pamatkonfliktu: attiecības nozīmē “es” zaudējumu, tā atdošanu, ko negribu dot, nespēju teikt “nē” vai izdarīt izvēles. Pēc pētījumiem, sievietēm ar seksuālās vardarbības pieredzi bērnībā attiecībās ar partneriem ir mazāk apmierinājuma, mazāk uzticības un sliktāka komunikācija nekā tiem, kas nav cietuši no vardarbības (DiLillo & Long, 1995).

Pētot vardarbības atkārtosanos dzīves laikā, konstatēts, ka nereti sastopama *reviktimizācija*: sievietes, kuras pārcietušas seksuālu vardarbību bērnībā, pieaugušā vecumā biežāk pārdzīvo vardarbību nekā tās sievietes, kam nav bijusi vardarbība bērnībā. Sievietes, kuras cietušas no seksuālas vardarbības, uzrāda vairāk negatīvus dzīves notikumus arī turpmāk, salīdzinot ar sievietēm, kuras nav cietušas no vardarbības (Messman & Long, 1996).

2.4. Bērnības vardarbības seku simptomu saistība ar piesaistes veidu

Vardarbības seku simptomi, īpaši tad, ja tā ir vardarbība ģimenē, bieži saistīta ar ģimenes sistēmas traucējumiem un vecāku attieksmi pret bērnu. Kā liecina pētījumi, piemēram, seksuālās vardarbības sekas ir grūti diferencēt no fiziskās un emocionālās vardarbības sekām un disfunkcionālas ģimenes pieredzes, kas bieži ir līdzās pie vardarbības (Finkelhor, 1990). Mēģinājums noteikt vardarbības iestāšanās laiku un tās ilglaicīgās sekas jāsavieno ar ģimenes kontekstu, kas ir saistīts ar vardarbības pieredzi. Kā secina vairāki autori, 1) noteikti ģimenes raksturojumi ir visnozīmīgākie faktori palielinātam riskam visu veidu seksuālai vardarbībai: īpaši bioloģiskā tēva trūkums, mātes nepieejamība, laulību konflikts un varmācība (Finkelhor & Baron, 1986). 2) vairāki ilglaicīgo seku simptomi ir saistīti ar ģimenes faktoriem. Pastāvīgi ģimenes locekļu konflikti un saskaņas trūkums mājās bija vairāk saistīti ar bērnu uzvedības problēmām nekā tādi specifiski vardarbības faktori kā vardarbības pret bērnu smagums.

ilgums u.c. (Friedrich, Beilke & Urquiza 1987). Sievietēm ar seksuālās vardarbības pieredzi bērnībā nozīmīgi faktori vēlākām pielāgošanās grūtībām ir tēva dominance un ģimenes izolācija no apkārtējās sabiedrības. Vecāku konflikts, tēva dominance un seksuāla vardarbība gan ģimenē, gan ārpus ģimenes ir saistīta ar psiholoģisko distresu, neapmierinātību ar patreizējām attiecībām, sociālā atbalsta trūkumu. Citi pētījumi, savukārt, liecina, ka ģimenes vardarbības ilglaicīgo seku simptomu smagums lielā mērā ir saistīts ar atbalstu no nevardarbīgā vecāka puses (Egeland & Sroufe, 1988).

Dž.Boulbiji raksta, ka dezorganizētais/ dezorientētais piesaistes stils ir saistīts ar vecāku fizisku vardarbību un bērna pamešanu novārtā. Trauksmaini rezistentā piesaiste bieži sastopama, kad bērnam nav saprotams, kad vecāki palīdzēs un atbalstīs, kad – būs nepieejami un atraidoši. Bieži tas notiek tad, kad vecāki lieto draudus bērnu pamest, lai viņu kontrolētu (Bowlby, 1988).

Bieži vardarbība ģimenē ir saistīta ar starppaaudžu nedrošās piesaistes pārnesei, t.i., ģimenēs, kurās vecāki ir vardarbīgi pret bērniem, nedrošās piesaistes veidi sastopami vairākās paaudzēs. Vecāku piesaistes modelis bieži ir saistīts ar bērna piesaisti. Ja vecākiem ir, piemēram, kāds no izvairīgās piesaistes veidiem, viņi neizpauž vai noliedz dažādas emocijas, līdz ar to arī nereaģējot uz bērna jūtu izpausmēm vai vajadzībām (noliedzot bērna bailes, vēlmi pēc tuvības u.c.). Bērns apgūst tās afektīvās pieredzes, uz kurām vecāki nereaģēja, un iemācās, ka ir emocijas, ar kurām nevar dalīties, tādējādi sākot tās noliegt vai neatzīt. Ir viedoklis, ka tieši nedrošā vecāku piesaiste, ģimenes disfunkcija un savstarpējo attiecību nelīdzsvarotība ģimenē saistīta ar vardarbības sākšanos (Alexander, 1992). Pētījumā, kurā piedalījās 80 studenti ar bērnības vardarbības pieredzi un 92 studenti bez vardarbības pieredzes, izpētot abu grupu ģimenes modeļus, tika konstatēts, ka upuri biežāk bija auguši dezorganizētās ģimenēs un mazāk uz atbalstu orientētās ģimenēs nekā studenti bez vardarbības pieredzes. Seksuālās vardarbības upuriem bija lielākas komunikācijas grūtības un mazāk atklātas diskusijas ar vecākiem nekā sievietēm, kas nav cietušas no vardarbības. Komunikācijas grūtības bērnībā vēlāk ir saistītas ar viņu mentālo veselību pieaugušā vecumā (Long & Jackson, 1994). Sievietes, kas atkārtoti cietušas no vardarbības, apraksta savas ģimenes kā mazāk ekspresīvas, bez tuvām savstarpējām attiecībām, konfliktu pilnas, un ar rīgīdāku lomu hierarhiju. Ģimenes disfunkcija var būt riska faktors vairākkārtējai vardarbībai (Long & Jackson, 1991).

Visu veidu vardarbībai un noraidīšanai ir vairākas formas: aktīva noraidīšana, vecāku distancēšanās no bērna, pārmērīgi sodi, mainītas lomas starp bērniem un

vecākiem, kurās ietverta slēpta noraidīšana, kā arī vienlaikus mainīga un neparedzama noraidīšana un pieņemšana (Main & Goldwyn, 1984). Pamelas Aleksanderas pētījumos ar seksuālās vardarbības upuriem vecāku audzināšanā atklājās noteiktas tendences, kas saistītas ar 3 nedrošās piesaistes veidu kategorijām (Alexander, 1992):

1. Noraidīšana ir saistīta ar izvairīgās piesaistes veidošanos bērņā. Šis bērņs jūtas nemīlēts un negribēts. Izvairīgais (noraidošais) vecāks aktīvi novēršas no bērņa un ir gan fiziski, gan psihiski nepieejams. Šis modelis apraksta autoritāru, incestuožu tēvu, kas ir emocionāli distancēts, un uzskata, ka bērņi un sieva ir viņa īpašums (Herman, 1981). Māte, savukārt, ir nerasniedzama - fiziski klāt neesoša (darba vai citu pienākumu dēļ) vai psiholoģiski nerasniedzama (depresija, slimības u.c.). Izvairīšanās ir viens no faktoriem vardarbības dinamikā. Izvairīgs cilvēks mēģina tikt galā ar noraidīšanu, maldinot sevi, idealizējot vecākus vai devaluējot piesaistes nozīmību vispār (Main & Goldwyn, 1984). Vardarbīgais vecāks var noliegt vai minimizēt savu noraidīšanas un vardarbības pieredzi, līdzīgi kā savas vardarbības ietekmi uz bērņu. Ja nevardarbīgais vecāks attīstījis izvairīgo modeli tādēļ, ka pats ir bijis noraidīts bērņībā, viņš var mazāk uztvert informāciju, kas saistīta ar vardarbību, līdz ar to nespējot būt atbalstošs un atsaucīgs pret bērņa vajadzībām. Bērņam, kas noraidīšanas dēļ attīstījis izvairīgo piesaistes modeli, var būt grūtības aizsargāt sevi vai meklēt palīdzību no citiem gan mājās, gan ārpus tām.

2. Mainītas lomas ģimenē – šim audzināšanas veidam ir saistība ar rezistentu bērņa – vecāka piesaistes modeli. Audzināšanā vecāki sagaida, ka viens no bērņiem ģimenes sistēmā izpildīs vecāka lomu. Bieži tas notiek ģimenēs, kurās ir seksuāla vardarbība. Ir mainītas lomas un neatrīsīnātas robežas starp paaudzēm (vecāki izturas pret bērņiem kā vienaudži). Vardarbīgais vecāks sagaida, ka bērņs piepildīs vecāku emocionālās vai seksuālās vajadzības, jo viņš tiek uztverts kā pieaugušais. Nevardarbīgais vecāks nespēj ievērot bērņa emocionālās vajadzības, un, iespējams, nav spējīgs kognitīvi un emocionāli organizēt reakciju, lai pārtrauktu varmāku, jo pats sagaida, ka tiks aprūpēts, nevis uzņemas aprūpi (Sroufe, 1988).

3. Bailes/ neatrīsīnāta trauma - šis audzināšanas veids saistīts ar dezorganizēto piesaistes modeli. Vecāks var būt cietis no seksuālas vardarbības vai pārdzīvojis nopietnas bailes no pamešanas. Šī piesaiste var būt haotiskās daudzproblēmu vai incesta ģimenēs, kurām raksturīga narkotisku vielu lietošana, fiziska vardarbība, nediskriminēta seksuāla uzvedība. Pēc pasaules pētījumiem, šī veida piesaistes modelis bieži ir pieaugušajiem alkoholiķu bērņiem (Alexander, 1992).

Varmāka ar šādu piesaistes modeli var mēģināt apspiest savu traumu, lietojot narkotiskas vielas vai disociējot, tādējādi reducējot savu impulsu kontroli. Nevardarbīgais vecāks ar šādu piesaistes modeli var būt tik dezorientēts, ka var neredzēt acīmredzamu vardarbību. Bērns, savukārt, var būt tik nepanesamā situācijā, ka saredzēs savu varmāku kā vienīgo sabiedroto. Gan aktīvu, gan pasīvu galā tikšanas stratēģiju trūkums, kas ir cieši saistīts ar šo piesaistes veidu, palielina vardarbības ietekmi.

Ir iespējams, ka vardarbība pati par sevi un citu cilvēku reakcijas uz tās atklāšanu var sagraut uzticēšanos iepriekš droši piesaistītā bērņā. Tā bieži notiek ārpusģimenes vardarbībā. Tomēr ne visiem bērņiem, kas cietuši no vardarbības, vēlāk ir nopietnas grūtības. Tas parāda, ka smagas vardarbības sekas ir ne tikai vardarbības rezultāts, bet arī to ilglaicīgo attiecību rezultāts, kuras ir bijušas pirms un pēc vardarbības (Alexander, 1992).

Vardarbības seku simptomu saistība ar nedrošās piesaistes veidu

Kā uzskata P.Aleksandera, "piesaistes teorija var paredzēt specifiskas afektīvo traucējumu sekas, kas saistītas ar dažādiem nedrošās piesaistes veidiem" (Alexander, 1992, 189.lpp.). Seku simptomi ietekmēs attiecību veidošanu pieaugušā vecumā, īpaši – partnerattiecību. Tālāk aktuālo attiecību kontekstā tiks apskatīti vairāki vardarbības seku simptomi pieaugušajiem.

1) *Interpersonālās problēmas.* Attiecībās izpaužas liela daļa vardarbības ilglaicīgo konfliktu. Ar attiecībām pārņemtajiem pieaugušajiem (rezistentie bērņi) raksturīga partneru idealizācija, kas saistīta ar negatīvu "es" uztveri. Nereti izmisīgs vai maniakāls mīlestības stils, kam seko vilšanās un reviktimizācija (Russell, 1986). Bieži šie cilvēki kļūst kompulsīvi aprūpētāji, ko citi saredz kā manipulējošus un kontrolējošus (Bartholomew, 1990). Sevi viņi izjūt kā ievainojamus un pārāk paļāvīgus. Izvairīgajiem pieaugušajiem (noraidošajiem) raksturīga sociālas izolācijas sajūta un atsvešināšanās no citiem. Šī uzticēšanās trūkuma sajūta ir tipiska seksuālās vardarbības pārdzīvotājiem, kā arī vērojama tiem, kam raksturīgs šis piesaistes veids.

2) *Afektu regulācijas grūtības.* Vispārēja seku kategorija pēc ilglaicīgas bērņības vardarbības ir grūtības regulēt afektus, kas izpaužas kā depresija, trauksme, dusmu lēkmes, narkotisku vielu lietošana, pēctraumas stresa traucējumi un disociācija. Afektu regulācija ir tieši saistīta ar piesaisti tādā veidā, ka tā veida stratēģija, ko lieto pieaugušais, ir izveidota no stratēģijas, ko sākotnēji lietoja bērņs, lai tiktu galā ar

trauksmes pilno piesaisti. (Alexander, 1992). Piemēram, ar attiecībām pārņemtajam pieaugušajam ir tendence uzkrāt negatīvo afektu, pateicoties savai hiperievainojamībai. Viņš ne tikai viegli pakļaujas negatīvām un sajauktām emocijām un atmiņām, kas saistītas ar bērnības piesaistes konfliktiem, bet viņa stratēģija ir fokusēt uzmanību uz tiem. Rezultātā viņam ir daudz grūtību ar depresiju un trauksmi, tāpat kā lielāka tendence lietot alkoholu, lai mazinātu spriedzi (Kobak & Sceery, 1988). Izvairīgajam (noraidošajam) pieaugušajam raksturīgs bērnības atmiņu trūkums un gan vecāku, gan pagātnes idealizācija. Viņam ir grūtības izpaust un pazīt emocijas, paļauties uz citiem, tendence noliegt bailes un subjektīvo distresu. (Kobak & Sceery, 1988). Bailīgais pieaugušais (dezorganizētais bērns) parāda visnopietnākos afektu regulācijas traucējumus, ieskaitot pēctraumas stresu un disociāciju. Aprakstot pēctraumas stresa dinamiku, S.Rots un L.Lebovics (Roth & Lebowitz, 1988) atzīmēja, ka, lai eventuāli integrētu traumatisku notikumu cilvēka es-shēmā, ir nepieciešama gan tuvošanās, gan izvairīšanās no šī notikuma. Lai gan tuvošanās stratēģijas (kas raksturīgas ar attiecībām pārņemtajam indivīdam) ir svarīgas, pārāk liela paļaušanās uz tām var vest pie straujas un disfunkcionālas negatīvo emociju pastiprināšanās. Līdzīgi, lai gan izvairīšanās attur cilvēku no tā, ka viņš ir nomākts, tas padara neiespējamu piekļūšanu informācijai un pieredzei, kas nepieciešama, lai integrētu notikumu. Pēctraumas stresa simptomi iestājas tad, kad galā tikšanas stratēģijas nav efektīvas. Īpaši tās, kas iesaista es-shēmu, tas ir, kad tuvināšanās vai izvairīšanās stratēģija nedarbojas. Šis pēctraumas stresa konflikts un galā tikšanas stratēģiju trūkums ir līdzīgs konfliktu pilnājam uzvedībai un stratēģiju trūkumam, ko parāda dezorganizētais bērns, mēģinot tikt galā ar vecāku, kurš ir gan viņa trauksmes avots, gan tās risinājums. Bailīgais pieaugušais pārdzīvo spēcīgu distresu, zemu pašvērtējumu un atkarību. Var sagaidīt, ka tie vardarbības pārdzīvotāji, kas izveidojuši šo piesaistes stilu kā nepanesamā konflikta rezultātu, visvairāk izrādīs ilglaicīgos simptomus, kas tipiski saistās ar pēctraumas stresu. Disociācijas process dezorganizētajam bērnam var būt saistīts arī ar agrīnajām piesaistes pieredzēm. Nenoteiktības konflikts un sajukums starp mīlestību un vardarbību ir noteicošais, lai caur disociācijas procesu bērns mēģinātu aizsargāties pret smagu traumu un zaudējumu (Alexander, 1992).

3) *"Es" priekšstata traucējumi*. "Es" izjūtas traucējumi, visbiežāk – negatīvs pašvērtējums, sajūta, ka nav iespējas ietekmēt notikumus, vispārējs apjukums, kas saistīts ar savām jūtām un vēlmēm. Pēc Boulbija, iekšējais "es" darbības modelis attīstās līdz ar aprūpi, ko bērns saņēmis. Ja vajadzības tiek noliegtas un neievērotas,

“es” izjūtas būs nevērtība un nevēlamība. Ja vecāki nav pieņemoši, bērnā izveidojas negatīvs pašvērtējums, kas bieži izpaužas ar attiecībām pārņemtajos un bailīgajos pieaugušajos (Bartholomew & Horowitz, 1991). Izvairīgi noraidošais bērns pārtrauc piesaistes uzvedību, tādēļ viņa “es” uztvere netiek ietekmēta. Ņemot vērā vardarbības pieredzi, problēmas ar “es” identitāti vairāk izpaužīsies cilvēkiem, kam ir ar attiecībām pārņemtais vai bailīgais stils. Viens no smagākajiem “es” koncepta traucējumiem - robežstāvokļa personības traucējumi - bieži ir ar seksuālas vardarbības vēsturi (Briere & Runtz, 1987). Robežstāvokļa traucējumu simptomi ir: problēmas ar afektu regulāciju, impulsu kontroli, realitātes uztveri, problēmas starppersonu attiecībās - intensīva emocionāla iesaistīšanās ar svārstībām no simbiotiskas tuvības līdz niknumam vai bezcerīgas atgrūšanas, aiziešanas. Līdzīgi simptomi tiek aprakstīti cilvēkiem, kuriem ir dezorganizētā vai rezistentā piesaiste (ar attiecībām pārņemtais un bailīgais stils).

Disociatīvi traucējumi kā piesaistes traucējumi

P.Baraham (Barach, 1981) ir interesanta teorija par piesaisti un disociāciju. P.Barahs uzskata, ka atdalīšanās (*detachment*), kuru apraksta Dž.Boulbijs, ir disociācijas veids. Piesaistes objekta sasniedzamība bērnībā ietekmē cilvēka reakcijas uz zaudējumu. Ja bērnam, kurš ir nobijies, ir vajadzīga māte, bet viņš paliek viens, pēc kāda laika viņš aizsargā sevi no tālākām ciešanām, atdalot sevi no savām sajūtām un vajadzībām. Atdalīšanās, pēc Dž.Boulbija, ir pēdējā reaģēšanas pakāpe, lai tiktu galā ar separāciju: tā ir piesaistes uzvedības deaktivācija. Bērns novēršas no piesaistes figūras, kad tā atgriežas. Bērni, kas piedzīvo ilgstošas separācijas, var bloķēt piesaistes uzvedības un ar tām saistītos afektus. Nostabilizējusies kā aizsardzības process, atdalīšanās kļūst par bērnam raksturīgo galā tikšanas veidu.

Pēc definīcijas disociācija ir “psihofizioloģisks process, kur informācija tiek aktīvā veidā atdalīta no integrācijas ar tās parasto nozīmi” (West, 1967). Šajā gadījumā atdalīšanās, ko apraksta Dž.Boulbijs, attiecas uz piesaistes uzvedības stimuliem.

Disociatīvus traucējumus var aplūkot kā piesaistes traucējumus, kas veidojas kā aktīvas vardarbības sekas. Dž.Boulbijs (Bowlby, 1969, 1988) aprakstīja, kā emocionāli novārtā atstāts bērns (pasīva vardarbība) atdalās no internāliem un eksternāliem signāliem, kuri normālos apstākļos liktu viņam meklēt vecākus. Kad māte vai cits primārais aprūpētājs ir disociatīvs vai atdalīts, bērnam ir tendence izmantot disociāciju kā primāro aizsardzību pret aktīvās vardarbības traumu. Raugoties no šī viedokļa, tieši

piesaistes traucējumu atrisinājums drīzāk nekā seksuālas un fiziskas traumas sekulinājums, ir nozīmīgs psihoterapijā sarežģītos disociatīvu traucējumu gadījumos (Barach, 1991).

Kopā ar vardarbīgu vidi, disociatīvu simptomu veidošanos iespaido cits traumas veids, kuru var dēvēt par "vecāku neveiksmi reaģēt". Šeit var iekļaut (1) vecāku neveiksmi aizsargāt bērnu no vardarbības, (2) vecāku tendenci disociēt vai kā citādi atdalīties no emocionālas iesaistīšanās ar bērnu. Mātes hroniska nespēja reaģēt uz distresa pazīmēm vai bērna emocionālajām vajadzībām pati par sevi ir traumatiska, eventuāli radot atdalīšanās tendenci arī bērnam. Atdalīšanās aizsargā bērnu no kliegšanas pēc palīdzības un apziņas, ka viņš ir viens. Tādās traumatiskās situācijās kā "aktīvā vardarbība", bērns jūt sāpes, šausmas un citas pārņemošas izjūtas. Parasti šīs izjūtas rada vēlēšanos pēc mātes, bet, tā kā māte nav pieejama, viņš fantazē par aiziešanu projām - skatās uz vardarbību no malas vai izveido dublieri, citu bērnu, ar ko tas viss notiek. Bērns atdalās no emocijām.

E.Putnama (Putnam, 1986) atklāja, ka vairāk kā 60% no 100 pacientiem ar disociatīviem identitātes traucējumiem uzrādīja galēju nevērību pret sevi bērnībā. Viņas pētījumi liecina, ka bērniem ar vardarbības pieredzi bieži ir depresīvi, disociatīvi vecāki.

Kad upuris disociējas no traumas laikā, kad tā notiek, notikuma atmiņas var būt fragmentētas un neadekvāti asimilētas ar citām atmiņām. Tas, savukārt, traucē upurim pielāgoties traumatiskajai pieredzei. Gan fragmentētas atmiņas par sākotnējo traumu, gan disociatīva aizsardzības stila attīstīšana rada to, ka cilvēks, kam bijusi vardarbības pieredze, nespēj no tās mācīties, vai, specifiskāk, nespēj pietiekami novērtēt situācijas, ar kurām sastopas dzīves laikā, īpaši, izvērtējot savu rīcību potenciāli bīstamās situācijās. Tādējādi disociācija var veicināt gan reviktimizāciju, gan vardarbības veikšanu pret citiem.

Bērnības piesaistes vēsture atstāj tiešu ietekmi uz savstarpējām attiecībām un uz pieaugušo piesaistes stilu, kas arī noteiks vardarbības sekas. Ilgstoša un agrā trauma var radīt ilgstošas patības disfunkcijas (Briere, 1992). Aptuveni 70-100% bērnu, kas cietuši no vardarbības (*maltreatment*) ir nedrošā piesaiste (salīdzinot ar 30% vispārējā populācijā), un šie bērni demonstrē traucētu patību un grūtības dalīties ar informāciju par savām domām, sajūtām un nolūkiem (Cicchetti, 1990). Pētot piesaistes "es" un "citu" dimensijas, tika atklāts, ka "es" skala nozīmīgi paredzēja visas simptomu skalas.

un "citu" skala noteica depresiju, izvairīšanos, disociāciju, intruzīvo pieredzi, traucētu identitāti un seksuālos simptomus (Roche, Runtz & Hunter, 1999). Tātad bērnības seksuālā vardarbība ir saistīta ar pieaugušo piesaistes stilu un psiholoģisko labsajūtu, un piesaistes stils ir saistīts ar psiholoģisko pašsajūtu (Roche, Runtz & Hunter, 1999).

Latvijā veiktā pētījuma rezultāti, līdzīgi, parādīja, ka vardarbības seku simptomi bija statistiski nozīmīgi saistīti ar nedrošajiem piesaistes stiliem: depresija, trauksme un pēctraumas stresa simptomi – ar izvairīgi bailīgo un ar attiecībām pārņemto stilu, disociācija – ar izvairīgi bailīgo piesaistes stilu. Bērnības seksuālās vardarbības pieredze sievietēm visvairāk bija saistīta ar paaugstinātiem izvairīgi bailīgā stila rādītājiem (gan "es", gan "citu" modelis ir negatīvs), kamēr emocionālā vardarbība pret bērnu ģimenē – ar attiecībām pārņemto stilu ("es" priekšstats negatīvs, "citu" – pozitīvs), bet fiziskās vardarbības pieredze neuzrādīja statistiski nozīmīgas sakarības ar piesaistes stiliem (Bite, 2000).

Piesaistes nedrošība ir izteiktāka pie bērnības vardarbības ģimenē, tomēr gan ģimenes, gan ārpusģimenes vardarbība ir saistīta gan ar psiholoģisko pašsajūtu, gan ar piesaisti, jo "es" modelis ir iedragāts. Terapijā būs panākumi tikai tad, ja mēs runāsim arī par šiem patības un piesaistes jautājumiem.

Kopumā var izdarīt vairākus secinājumus:

1. Bērnībā pārciestas vardarbības sekas izpaužas emocionālajā, kognitīvajā, fiziskajā un uzvedības jomās, kā arī ietekmē cilvēka priekšstatu par sevi un citiem cilvēkiem.
2. Bērnības vardarbības pieredze ir saistīta ar nedrošās piesaistes veidiem.
3. Atšķirīgi nedrošās piesaistes veidi ir saistīti ar noteiktiem vardarbības seku simptomiem.

Tomēr joprojām paliek atvērts jautājums par to, kā tieši nedrošās piesaistes veidi ir saistīti ar vardarbības seku simptomu izpausmēm pieaugušā vecumā, tāpat kā piesaistes un bērnības vardarbības pieredzes mijiedarbībai ir neskaidra sakarība ar vardarbību partnerattiecībās.

3. VARDARBĪBA PARTNERATTIECĪBĀS

3.1. Pārskats

Definīcija

Vardarbība partnerattiecībās (saukta arī kā *vīriešu vardarbība partnerattiecībās*) – šis termins plaši tiek definēts kā dažādu veidu uzvedība, kas tiek lietota, lai pakļautu, kontrolētu un pazemotu partneri. Pēc Amerikas Medicīnas Asociācijas, partneru vardarbība tiek raksturota kā "pakļaujošas uzvedības modelis, kas var ietvert atkārtotu sišanu un ievainošanu, psiholoģisko vardarbību, seksuālus uzbrukumus, progresējošu sociālo izolēšanu, deprivāciju un iebiedēšanu. To veic kāds, kurš ir vai ir bijis iesaistīts tuvās attiecībās ar upuri" (AMA, 1992. 40.lpp.). Fiziskā un seksuālā vardarbība visos gadījumos ir saistīta arī ar emocionālo vardarbību (Koss, Ingram & Pepper, 1997).

Vēsture

Viens no vardarbības ģimenē skaidrojumiem ir tās vēsturiskās saknes. Jau izsenis vīrieši ir dominējuši un kontrolējuši sievietes. Pat pirmie laulības likumi pasaulē deva vīriešiem ne tikai tiesības noteikt visus jautājumus ģimenē, bet arī legālas tiesības sist savas sievas. Sieviešu tiesības atspoguļoja, piemēram, likums par izvarošanu: Anglijā likums noteica, ka, ja sieviete tika izvarota, viņas vīram ir jāsaņem atlīdzība par zaudējumu, kas nodarīts viņa īpašumam. "Īkšķa likums" noteica, ka vīrs nedrīkst sist savu sievu ar nūju, kas resnāka par viņa īkšķi. 1870-tajos ASV Alabamā un Masačūsetā izdeva pirmos likumus par vardarbību ģimenē, kur tika aizliegts sist sievu ar nūju, raut viņu aiz matiem, žņaupt, mest pret grīdu (Barnett, Miller-Perrin & Perrin, 1997). 1964.gadā Kalifornijā tika izveidota pirmā patversme sievietēm, kas cieš no vardarbības ģimenē. 1976.gadā vairāk nekā 200 sievietes no 33 valstīm piedalījās pirmajā Starptautiskajā tribunālā par noziegumiem pret sievieti. Tagad pasaulē vairumā attīstīto Eiropas valstu un Amerikā ir speciāli likumi tieši par aizsardzību sievietēm, kas cieš no vardarbības ģimenē. Šeit var tikai piebilst, ka Latvijas Krimināllikumā nav neviena likuma panta, kas attiektos tieši uz vardarbību partnerattiecībās.

Pēc ASV nacionālajiem vardarbības pētījumiem, tika konstatēts, ka 116 no 1000 sievietēm gada laikā pārdzīvojušas vardarbību no partnera puses, un 34 no 1000 – smagu vardarbību no partnera puses (Straus & Gelles, 1990).

3.2. Pieejas vardarbības partnerattiecībās skaidrojumā

Lai gan vairums profesionāļu atzīst vardarbības partnerattiecībās postošo ietekmi gan uz tās tiešo upuri (kas visbiežāk ir sieviete), gan uz bērniem, zinātnisko pētījumu par šīs vardarbības cēloņiem ir salīdzinoši maz. Ir vairākas pieejas vīriešu vardarbības pret sievieti skaidrojumam: sociopolitiska, individuāla un ģimenes dinamikas pieeja (Mauricio & Gormley, 2001).

Sociopolitiskajā pieejā uzsvars ir uz patriarhālu attieksmi un visas sabiedrības attieksmi pret dzimumiem, spēka un varas nevienlīdzību. Šī pieeja visvairāk saistīta ar feminisma idejām, kur vardarbība pret sievieti tiek definēta nevis kā individuāla problēma, bet gan kā sabiedrības problēma, kas saistīta ar sieviešu apspiešanu. Politiskās, sociālās un ekonomiskās infrastruktūras attur sievieti no tā, lai viņas aizietu no vardarbīgām attiecībām. Feministiskā pieeja uzsver, ka sievietes tiek apspiestas, pazemotas, kritizētas gan visā kultūrā, gan institūcijās, gan personiskajās attiecībās (Pence, 1987). Tomēr šī teorija tiek kritizēta, jo neizskaidro to, kādēļ visi vīrieši nav vardarbīgi, un neņem vērā tās individuāli psiholoģiskās atšķirības, kas pastāv starp vardarbīgiem un nevardarbīgiem cilvēkiem (Mauricio & Gormley, 2001).

Individuālajā līmenī kā cēloņi vardarbības veikšanai tiek uzvērti personības traucējumi, agrīnas traumas pieredze, emocionālas problēmas. Pētījumos parādās tas, ka vardarbīgiem vīriešiem ir augstāks psihopatoloģiju līmenis nekā nevardarbīgiem (Mauricio & Gormley, 2001). Psiholoģiskie vardarbības skaidrojumi, savukārt, ir daudz kritizēti no feministu puses divu iemeslu dēļ: (1) jo varmākām ir iespēja skaidrot savu uzvedību ar šiem faktoriem, līdz ar to attaisnojot to vai arī noliedzot savu atbildību par to, (2) psiholoģiskās teorijas neņem vērā sociopolitisko kontekstu, kas veicina vīriešu vardarbību pret sievietēm (Mauricio & Gormley, 2001).

Kā aprakstījušas Anna Mauricio un Barbara Gormleja (Mauricio & Gormley, 2001), *ģimenes dinamikas teorijas* uzskata, ka vardarbība sakņojas ģimenes mijiedarbības modeļos, kam raksturīga vāja komunikācija un neefektīvas konfliktu risināšanas stratēģijas. Atbilstoši šai teorijai, visas konfliktā iesaistītās personas ir vardarbības izraisītājas, līdz ar to atbildīgas par vardarbības pieaugšanu. Vardarbīga

uzvedība liecina par disfunkcionālu ģimenes sistēmu, kuru mainot arī izzustu vardarbība. Šo teoriju kritizē par to, ka tā noliedz varas un spēka dinamiku ģimenē, kā arī noņem varmākas atbildību par vardarbību, uzliekot to upurim.

Ir pētījumi, kuros mēģināts integrēt šīs teorijas, ņemot vērā gan individuālos, gan sociopolitiskos aspektus (Mauricio & Gormley, 2001).

Šī darbā pamatā ir individuālās picejas skatījums uz vardarbību, īpaši uzverot piesaistes lomu vardarbīgu attiecību dinamikā.

Būtiska īpatnība, kas raksturo specifiski vardarbību partnerattiecībās, ir tā dēvētais *vardarbības cikls*, ko raksturo 3 fāzes: spriedzes pieaugšana, vardarbības akts un "medusmēnesis un aplidošana", kas neiztrūkstoši sastāda vardarbīgu attiecību dinamiku (Walker, 1979). Vardarbība rada postošu ietekmi uz visu ģimenes tālāko funkcionēšanu, jo fiziskās vardarbības akts ir tikai daļa no pakļaušanas un kontroles mehānisma, kuru pielieto varmāka, lai iegūtu varu un kontroli ģimenē. Pēc Maikla Peimāra (Paymar, 1993) domām, vardarbības galvenais nolūks ir iegūt kontroli. To uztur, lietojot fizisku vardarbību, emocionālu ietekmēšanu, draudus, ekonomisku ietekmēšanu, bērnu izmantošanu, izolēšanu u.c. Emocionālā vardarbība ir ļoti spēcīgs faktors, kas ietekmē šo attiecību dinamiku, jo pagātnē tā ir saistīta ar fizisko vardarbību, līdz ar to var pakļaut, iebiedēt un kontrolēt sievieti tikpat efektīgi kā fiziskā iespaidošana. Turklāt emocionālā vardarbība var prevalēt pār fizisko vardarbību, kura, savukārt, var samazināties, jo kontrole pār upuri jau ir nodrošināta (Gortner et al., 1997).

Nozīmīga vardarbības sastāvdaļa ir tās *noliegšana un minimizēšana*, ko veic ne tikai varmākas, bet bieži arī vardarbības upuri, kas līdz ar to apgrūtina šīs problēmas risināšanu. Sabiedrībā joprojām pastāv stereotips par to, ka upuris pats ir provocējis fizisku vai seksuālu vardarbību (Koss, 1990). Pētījumos un intervijās ar vardarbības veicējiem, ir konstatēta viņiem piemītoša īpaša vainošanas tendence: 1) vainojot partneri, kas ir provocējusi vardarbību, 2) vainojot sevi, taču noliedzot vardarbības ietekmi uz upuri, 3) vainojot atsevišķas savas īpašības, kā dzeršanas problēmu vai nervozitāti.

Kā viens no galvenajiem cēloņiem vardarbībai un kontrolei tiek minēta varmākas pagātnes vardarbības pieredze: pieaugušajiem, kas bijuši pakļauti vardarbībai bērnībā, ir daudz lielāka iespēja tikt iesaistītiem delinkventā, kriminālā un vardarbīgā kriminālā uzvedībā (Widom, 1989). 50-70% vīriešu, kas sit savas partneres, ir bijuši

aculiecinieki vecāku savstarpējai vardarbībai vai paši cietuši no vecāku vardarbības (Paymar, 1993). Vecākiem, kuri paši ir cietuši no vardarbības, ir daudz lielāka tendence kļūt vardarbīgiem pret saviem bērniem. Bērni redz, ka viņu tēvi lieto vardarbību bez jebkādam negatīvām sekām par šo rīcību, un viņi saņem vēstījumu, ka tas darbojas. Vēl viens vēstījums, ko viņi saņem, ir, ka viņu tēvi ir bosī, kas visus mājās disciplinē (Paymar, 1993). Lielākā daļa vīriešu ir apņēmušies nekad neatkārtot to vardarbību, kuru ir redzējuši kā bērni. Taču tad, kad ar partnerēm rodas konflikti, un viņi jūt, ka nevarēs uzvarēt vai kontrolēt situāciju, pagātnes atmiņas signalizē: "Sīti viņai" (Paymar, 1993).

Personas, kam ir vislielākā tendence uz vardarbīgu uzvedību, piedzīvo arī finansiālas problēmas, biežas pārvākšanās, alkohola un narkotisku vielu lietošanu, izolāciju no vienaudžu grupām un ģimenes atbalsta trūkumu (Miller, Veltkamp & Kraus, 1997). Kā raksturīgākās īpašības vardarbīgiem vīriešiem tiek uzskatītas: zema pašcieņa, pazemināta impulsu kontrole, stereotipi par dzimumu lomām, vājas saskarsmes prasmes, nepietiekošas problēmu risināšanas iemaņas, emocionāla atkarība u.c. (Barnett, Miller-Perrin & Perrin, 1997). Vīriešiem, kuriem ir tendence uz vardarbīgu uzvedību, raksturīgas grūtības ar impulsu kontroli un eksplozīvu dusmu lēkmes (Paymar, 1993).

Lai gan ir neliels procents vīriešu, kas cieš no vardarbības partnerattiecībās, galvenokārt par vardarbības upuriem ģimenē tiek uzskatītas sievietes. Veicot dažādas aptaujas, kurās apskatīti psiholoģiskie faktori, kas raksturo sievietes, kas ir vardarbīgās attiecībās, ir konstatēts, ka šīm sievietēm ir zems pašvērtējums, viņām nav pieredzes, kā mainīt attiecības, viņas uzskata, ka vardarbība attiecībās ir likumsakarīga. Sievietes dēļ kauna sajūtas slēpj savas emocionālās un fiziskās vajadzības un kļūst sociāli un emocionāli izolētas, viņām trūkst personīgu, fizisku, izglītības un finansiālu resursu, lai aizietu no vardarbīgām attiecībām. Tāpat pārtraukt attiecības traucē priekšstats par ideālām attiecībām un iekšēja cerība iespējai mainīt vīrieti, zemas saskarsmes iemaņas un grūtības izrādīt savas vajadzības un jūtas, stereotipiski uzskati par dzimumu lomām, nespēja saskatīt atšķirību starp mīlestību un seksuālajām attiecībām (Walker, 1989).

Jau iepriekš veiktie pētījumi parāda, ka būtiska ir sieviešu emocionālā atkarība no varmākas, kas apgrūtina aiziešanu no viņa (Strube & Barbour, 1983). Emocionālo faktoru nozīmi apstiprina arī pētījumi, kas norāda, ka grūtības aiziet no varmācīgām attiecībām, kā arī vairākkārtēja atgriešanās tajās saistīta ar spēcīgām bailēm no

vientulības un šķiršanās radītā zaudējuma sajūtu (Turner & Shapiro, 1986). Lielākā daļa vardarbības ģimenē upuru uzrāda izteiktas distresa reakcijas, kas pēc DSM-IV atbilst pēctraumas stresa traucējumiem (Koss, 1990).

Samierināšanos ar vardarbīgām attiecībām lielā mērā arī nosaka augstā pašvainošanas tendence – sievietēm ir pārliecība, ka viņas pašas provocē vardarbību, ka nespēj mainīt situāciju, ko veicina varmākas, uzliekot atbildību par vardarbību sievietei (Bennet, Tolman, Ragalsky, & Srinivasaraghavan, 1994). Taču pētījumi neparāda sevis vainošanas diferenciaciju - vai būtiskāka ir sevis vainošana vardarbības provocēšanā, vai sevis vainošana tādēļ, ka nespēj mainīt varmākas uzvedību.

Lenora Volkera (Walker, 1989), veicot pētījumu konstatēja, ka, pieaugot vardarbības ilgumam, biežumam un smagumam no partnera puses, būtiski mainās arī MMPI (Minnesota Multiphasic Personality Inventory) profili. Kopumā šie rezultāti norāda, ka vairums no vardarbības cietušo sieviešu ir emocionāli nestabilas (von Steen, 1997). Vairāki pētnieki konstatējuši šīm sievietēm klīniskas depresijas rezultātus. Starp sievietēm, kas cieš no vardarbības, depresijas un pašnāvības mēģinājumu ir četras reizes vairāk, nekā starp sievietēm, kas necieš no vardarbības (Barnett, Miller- Perrin, & Perrin, 1997).

Reviktimizācijas teorijas uzskata, ka pieaugušie, kam ir bērnības traumas, ir tendēti kļūt par upuriem dažādu veidu vardarbībai: kā izvarošana un citi seksuāli uzbrukumi, fiziski uzbrukumi, piekaušana un vardarbība ģimenē (Messman & Long, 1996). Piemēram, pētot sievietes, kuras cietušas no seksuālas vardarbības ar tiešu fizisku kontaktu bērnībā, atklāts, ka 56% no šīs grupas bija arī negribēts seksuāls kontakts pieaugušā vecumā (Wyat, Guthrie & Norgrass, 1992). Ja paplašināja šo definīciju līdz gan kontakta, gan nekontakta vardarbībai, tad reviktimizācijas rādītājs bija 73%. Pēc Dž.Hermanas un L.Hiršmana 1981.gadā veiktā pētījuma, 28% no incesta upuriem bija vardarbības ģimenē upuri arī vēlāk (Irwin, 1999). Izvarošana pieaugušajiem ir statistiski nozīmīgi saistīta ar seksuālas, fiziskas un emocionālas vardarbības pieredzi bērnībā (Irwin, 1999).

Bērnības traumas smagums daļēji paredz tendenci uz reviktimizāciju pieaugušā vecumā (Irwin, 1999). Smaga bērnības trauma ietekmē cilvēka es- priekšstatu. Upurim var veidoties tādas personības īpašības (pasivitāte, piekāpība), kas veicina varmāku uztvert šo cilvēku kā upuri. Būtisks šī procesa komponents var būt upura ķermeņa valoda (Irwin, 1999). Bērnības vardarbība ietekmē pieaugušo tuvo attiecību kvalitāti. Sievietēm ir grūtības veidot uzticamas, tuvas attiecības ar vīriešiem, un nereti viņas

izjūt attiecības kā nepietiekami tuvas un maz apmierinošas. Pieaugušā vecumā viņām ir tendence ciest no atkārtotas seksuālas un fiziskas vardarbības partnerattiecībās (Messman & Long, 1996).

Tomēr pētījumi ir pretrunīgi: ir pētītas sakarības starp bērnības seksuālās vardarbības pieredzi un partnerattiecībām, kuros bērnības seksuālā vardarbība nebija noteikti saistīta ar paaugstinātiem fiziskās vardarbības rādītājiem vai zemākiem intimitātes līmeņa rādītājiem tagadnes attiecībās (Whiffen, Judd, & Aube, 1999).

Apkopojot dažādus faktoros, kas ietekmē sievieti vardarbīgās attiecībās, kā galvenos var minēt šādus (McCloskey & Fraser, 1997):

- 1) konkrēti vides faktori: likumdošana, policijas/tiesas attieksme, medicīnas sistēma, patversmju trūkums, ekonomiskie faktori, izolācija un atbalsta trūkums;
- 2) ģimenes un sociokulturālās lomas: stereotipi sabiedrībā par sievietes lomu, šķiršanos u.c.;
- 3) vardarbīgo attiecību sekas: atkārtota vardarbība, pēctraumas stresa traucējumi, iemācītā bezpalīdzība, saikne ar varmāku (t.s. Stokholmas sindroms, varmākas pārliecību pārņemšana, vardarbības noliegšana, minimizēšana un racionalizēšana);
- 4) intrapsihiskie faktori: vardarbības vēsture, personības īpašības.

Atkārtota vardarbīga viktimizācija samazina sievietes spēju aizsargāt sevi. viņa kļūst daudz mazāk pārliecināta par savu vērtību un personiskajām robežām, līdz ar to ir daudz lielāka iespēja pieņemt viktimizāciju kā daļu sievietes lomas būtības (Herman, 1981). Tādējādi negatīvā pagātnes pieredze var palielināt tās atkārtotās iespējas nākotnē.

Riska faktori vardarbībai partnerattiecībās (Miller, Veltkamp & Kraus, 1997):

- Viens no partneriem var būt ekstrēmi pasīvs, atkarīgs, kā arī nespējīgs sevi aizstāvēt, baidoties izjaukt ģimeni.
- Pastāv disfunkcionālas laulāto attiecības, konstruktīvas komunikācijas trūkums.
- Ir aktuāls kontroles jautājums: varmāka lieto kontroli, lai piespiestu upuri piepildīt viņa vēlmēs.
- Partneriem raksturīgs sociālo kontaktu trūkums ārpus ģimenes.

- Partneriem ir neadekvātas stresa pārvarēšanas stratēģijas.
- Ģimenes problēmas kļūst par ģimenes noslēpumiem, tādējādi nepieļaujot izmaiņas vai iejaukšanos vardarbības ciklā.
- Vardarbības ģimenē gadījumos bieži iesaistīta alkohola un/vai narkotisko vielu lietošana.

1.tabula. Riska faktori vardarbībai ģimenē: varmākas un upura īpašības (Miller, Veltkamp & Kraus, 1997)

<i>Upuris</i>	<i>Varmāka</i>
Izolācija no citiem	Vairāku paaudžu vardarbības vēsture
Bezspēcības sajūta	Iemācīta vardarbīga uzvedība kā galā tikšanas stratēģija
Viegla ievainojamība	Nestabilas emocijas
Noslēpumu uzturēšana	Zems pašvērtējums
Neizlēmība/ nenoteiktība	Impulsīvas uzvedības modelis
Vāja pašpaļāvība	Traucētas spriešanas spējas
Zems pašvērtējums	Narcistiskas īpašības
Bailes, trauksme, depresija	Alkohola un/vai narkotisku vielu lietošana
Traucēta spēja novērtēt citu cilvēku uzticamību	Tiekšanās pēc kontroles un varas pār upuri
Pielāgošanās viktimizācijai	Ierobežotas komunikācijas prasmes

Mēģinot atbildēt uz jautājumu, kāpēc daudzas sievietes neaiziet no vardarbīgām attiecībām, pētnieki konstatējuši, ka būtisks iemesls ir tas, ka vairums no viņām vēlas nevis atbrīvoties no šīm attiecībām, bet gan pārtraukt vardarbību. Aiziešana pati par sevi vēl negarantē sievietei emocionālu vai fizisku veselību: viņas bieži tiek vajātas vēl ilgi pēc tam (Campbel et al, 1998). Tomēr pēc pēdējiem pētījumiem pierādījies, ka priekšstats, ka sievietes neiet prom no vardarbīgām attiecībām, lielā mērā ir profesionāļu mīts: vairāk nekā puse no sievietēm, kas piedalījās vienā no pētījumiem piecu gadu laikā bija šķīrušās no saviem partneriem (Gortner, Berns, Jacobson, & Gottman, 1996). “Pavērsiena punkti” lēmumam izmainīt attiecības vai aiziet no tām sievietēm parasti ir saistīti ar šādiem faktoriem: vardarbības pastiprināšanās no partnera puses, tā fakta, ka vardarbība notiek, pieņemšana, ar bērnu audzināšanu saistīti

jautājumi, vīra neuzticība, kā arī tas, ka viņa pati kļuvusi vardarbīga (Campbel et al. 1998).

3.3. Piesaistes teorija un vardarbība partnerattiecībās

Lai labāk izprastu vardarbības cēloņus un dinamiku, darbā vardarbīgas uzvedības skaidrojumā tiek izmantota piesaistes teorija. Tāpat piesaistes teorijas galvenās idejas aplūkotas, analizējot pieejamo literatūru par cilvēkiem, visbiežāk - sievietēm, kuras cieš no vardarbības attiecībās.

Piesaiste un vardarbīga uzvedība

Dž.Boulbijs (Bowlby, 1988) uzskatīja, ka **dusmām** attiecībās ir svarīga loma, jo tās brīdina partneri, ka netiek apmierinātas piesaistes vajadzības. Pētījumos ar bērniem redzams, ka nepiepildītas piesaistes vajadzības rada dusmas, niknumu un citas spēcīgas emocijas.

Pieķeršanās uzvedības bioloģiskā funkcija, pēc Dž.Boulbija (Bowlby, 1988), ir aizsardzība. Savā darbā "Drošais pamats" viņš par to raksta vairākkārtīgi: "Draudu bērnu pamest rada viņā ne tikai intensīvas bailes, bet izraisa arī dusmas, bieži vien augstā pakāpē, īpaši vecākos bērnos un pusaudžos. Dusmas, kuru funkcija ir atturēt pieķeršanās figūru no draudu realizācijas, bieži var kļūt disfunkcionālas." (Boulbijs, 1998, 33.lpp.) Vai: "situācijās, kad attiecības ar mīloto cilvēku ir pakļautas briesmām, mēs izjūtam ne tikai nemieru, bet parasti arī dusmas. Kad draud iespēja piedzīvot zaudējumu, bailes un dusmas ir savstarpēji saistītas reakcijas. Tām ir vienas un tās pašas etimoloģiskās saknes." (Boulbijs, 1998, 79.lpp.) Tad tās ir funkcionālas un nepieciešamas, jo dusmas palīdz uzturēt vitāli svarīgās ilgtermiņa attiecības. Ja cilvēks izjūt vai uztver piesaistes vajadzības kā nepiepildītas, tas var izpausties vardarbīgas uzvedības veidā. Vardarbība var kalpot kā protesta forma pret šķietamiem separācijas draudiem.

Pēc Dž.Boulbija koncepcijas, vardarbību ģimenē var saprast kā "izkropļotas un pārspīlētas, potenciāli funkcionālas uzvedības, īpaši pieķeršanās uzvedības formas, no vienas puses, un kā aprūpes uzvedības formas, no otras puses" (Boulbijs, 1998, 81.lpp.). Trauksme un dusmu uzliesmojumi raksturīgi vardarbīgām mātēm. Bērības situācijās, kad bērns nevis saņem palīdzību, bet tiek noraidīts, viņš kļūst aizdomīgs pret

visiem cilvēkiem. Pētījumi liecina, ka vardarbīgi vīrieši ir jūtīgāki pret noraidīšanu nekā nevardarbīgi, un viņiem ir lielāka tendence uztvert partneres uzvedību kā noraidījumu, kad tā par to neliecina.

Pēc vairākiem pētījumiem par piesaisti un vardarbību var redzēt, ka nedrošas piesaistes veidi saistās ar vardarbīgām uzvedības izpausmēm. K.Heizena un F.Šeivera (Hazan & Shaver, 1987) uzskata, ka pieaugušo romantiskā mīlestība ir piesaistes process, ko vada tie paši piesaistes stili, kas bērnībā. Katrs stils saistīts ar noteiktu pārlicību par romantiskajām mīlestības attiecībām – cik partneris ir uzticams un pieejams, cik es pats esmu mīlestības vērts. Nedrošie piesaistes stili ir saistīti ar lielāku interpersonālo sensitivitāti: palielinātu modrību pret to, ka varētu izjukt nozīmīgas attiecības (bailes no pamešanas, pārmērīga greizsirdība, sajūta, ka tiek atraidīti) un pārmērīgas raizes par partnera pieejamību un uzticamību. Vīrieši, kuri ir bijuši fiziski vardarbīgi pret savām partnerēm, uzrāda daudz augstāku atkarību starppersonu attiecībās un atkarību pāra attiecībās nekā nevardarbīgi vīrieši. Nedrošie modeļi var palielināt pieaugušo tendenci reaģēt ar ekstrēmām dusmām un trauksmi, kad viņiem šķiet, ka attiecības tiek apdraudētas (Wolfe, Wekerle, & Scott, 1997).

Vīriešu izvairīgi bailīgās piesaistes rādītāji ir saistīti ar dusmām, greizsirdību un verbālu vardarbību. Dusmas var pārvērsties vardarbībā, ja cilvēks nav spējīgs kontrolēt vai novērst “separāciju” (reālo vai iedomāto) no piesaistes figūras (Kesner & McKenry, 1998). Viņiem ir iespējama šķiršanās pieredze bērnībā.

Kā liecina pētījumi, psihopatoloģiju veidošanās procesā nozīmīga ietekme ir cilvēka piesaistei dzīves laikā un paaudžu starpā. Psihiatriski traucējumi, kuros distress tiek noliegts, emocijas ir uzkrātas un to simptomātiskās izpausmes ir virzītas pret citiem, ir saistīti ar noraidošo piesaistes veidu (narcistiskas personības, uzvedības traucējumi pusaudžiem, vardarbīga izturēšanās). Traucējumi, kuros distress ir atzīts, afekts ir nemodulēts un simptomātiskā izpausme virzīta pret sevi, kā depresīvajos un trauksmes traucējumos, vai histeroīdas personības traucējumos, kā arī robežstāvokļa personības traucējumos, ir saistīti ar attiecībām pārņemto piesaistes veidu. Neatrisinātā piesaiste saistīta gan ar afektīviem traucējumiem, gan uzvedības traucējumiem (Rosenstein & Horowitz, 1996).

Piesaistes teorija palīdz izprast pieaugušo intīmo attiecību dinamiku, ieskaitot vardarbību attiecībās. Piemēram, pieaugušie ar trauksmaino piesaisti (ar attiecībām pārņemtie un izvairīgi bailīgie pieaugušie), kas uztver savu partneri kā nepieejamu un kam ir trauksme par to, ka viņi varētu tikt pamesti, var reaģēt uz šo trauksmi ar

naidīgām, atklātām dusmu izpausmēm, kas vīrzas pret partneri. Pieaugušie ar izvairīgo piesaisti (izvairīgi bailīgie un izvairīgi noraidošie) var izpaust vardarbību pret partneri, pateicoties savam vispārīgi naidīgajam starppersonu attiecību modelim, kas atspoguļo viņu internalizēto negatīvo "citu" darbības modeli (Hazan & Shaver, 1987). Noraidošie pieaugušie var būt narcistiski, centrēti uz sevi, ar zemām empātijas spējām, līdz ar to var būt tendēti uz vardarbību.

Vīrieši, kuri uzrādīja nedrošās piesaistes veidus, uzrādīja arī biežākas fiziskās vardarbības izpausmes pret partneri. Līdzīgi, nedroši piesaistītajiem vīriešiem bija augstāka dominēšanas tendence nekā droši piesaistītajiem. Piesaistes stili ietekmē attiecības starp vajadzību dominēt tuvās attiecībās un fiziskās vardarbības biežumu pret partneri (Mauricio & Gormley, 2001).

Pētījumos par seksuālo vardarbību parādījās, ka bērnu seksuālajiem izmantotajiem bija raksturīgāks ar attiecībām pārņemtais vai bailīgais stils. Izvarotajiem raksturīgāks izvairīgi noraidošais stils (Ward, Hudson, Marshall, 1996). Vīriešu izvairīgi bailīgais stils bija nozīmīgi saistīts ar dusmu, vardarbības un verbālās vardarbības rādītājiem. Izvairīgi bailīgā piesaiste var tikt aprakstīta kā dusmu pilnā piesaiste (Kesner & McKenry, 1998). 149 heteroseksuālu pāru pētījumā vīriešu vardarbība negatīvi korelēja ar drošo piesaistes stilu, pozitīvi korelēja ar vardarbības pieredzi bērnībā, kā arī ar paaugstinātiem izvairīgi bailīgā piesaistes stila rādītājiem. Līdz ar to viņu vardarbīgā uzvedība var būt viņu nedrošības produkts (Kesner & McKenry, 1998).

Izprotot to, ka specifiska piesaistes dinamika ietver sevī disfunkcionālas dusmas, kurām seko vardarbīga uzvedība, palīdzot vardarbības veicējiem, ir svarīgi mācīt viņiem identificēt ārējos stimulus, kas saistīti ar šo piesaistes dinamiku un vadīt savu negatīvo afektu. Terapijā būs vajadzīgas pilnīgi atšķirīgas pieejas, ja intimitātes problēmas, kuras ir vīrietim, kurš uzbrūk, būs saistītas ar bailēm no noraidīšanas un mēģinājumiem kultivēt "drošas" attiecības nekā tad, ja cilvēks būs vardarbīgs un vienlaikus vispār noraidīs nepieciešamību pēc emocionālas tuvības.

Jāpiebilst, ka vēl viena problēma ir saistīta ar atklājumiem par piesaistes stilu stabilitāti – pētījumi ir ļoti atšķirīgi. Līdz ar to atklājumi, ka nedrošā piesaiste nosaka vīriešu vardarbību pret sievietēm, nevar tikt viennozīmīgi interpretēti kā saistīti ar agrīnajām attiecībām ar aprūpētājiem. Var būt, ka varmāku nedrošā piesaiste ir attīstījusies saistībā ar citām attiecībām viņu sākotnējos pusaudžu gados. Tomēr

naidīgām, atklātām dusmu izpausmēm, kas virzītas pret partneri. Pieaugušie ar izvairīgo piesaisti (izvairīgi bailīgie un izvairīgi noraidošie) var izpaust vardarbību pret partneri, pateicoties savam vispārīgi naidīgajam starppersonu attiecību modelim, kas atspoguļo viņu internalizēto negatīvo “citu” darbības modeli (Hazan & Shaver, 1987). Noraidošie pieaugušie var būt narcistiski, centrēti uz sevi, ar zemām empātijas spējām, līdz ar to var būt tendēti uz vardarbību.

Vīrieši, kuri uzrādīja nedrošās piesaistes veidus, uzrādīja arī biežākas fiziskās vardarbības izpausmes pret partneri. Līdzīgi, nedroši piesaistītajiem vīriešiem bija augstāka dominēšanas tendence nekā droši piesaistītajiem. Piesaistes stili ietekmē attiecības starp vajadzību dominēt tuvās attiecībās un fiziskās vardarbības biežumu pret partneri (Mauricio & Gormley, 2001).

Pētījumos par seksuālo vardarbību parādījās, ka bērnu seksuālajiem izmantotajiem bija raksturīgāks ar attiecībām pārņemtais vai bailīgais stils. Izvarotajiem raksturīgāks izvairīgi noraidošais stils (Ward, Hudson, Marshall, 1996). Vīriešu izvairīgi bailīgais stils bija nozīmīgi saistīts ar dusmu, vardarbības un verbālās vardarbības rādītājiem. Izvairīgi bailīgā piesaiste var tikt aprakstīta kā dusmu pilnā piesaiste (Kesner & McKenry, 1998). 149 heteroseksuālu pāru pētījumā vīriešu vardarbība negatīvi korelēja ar drošo piesaistes stilu, pozitīvi korelēja ar vardarbības pieredzi bērnībā, kā arī ar paaugstinātiem izvairīgi bailīgā piesaistes stila rādītājiem. Līdz ar to viņu vardarbīgā uzvedība var būt viņu nedrošības produkts (Kesner & McKenry, 1998).

Izprotot to, ka specifiska piesaistes dinamika ietver sevī disfunkcionālas dusmas, kurām seko vardarbīga uzvedība, palīdzot vardarbības veicējiem, ir svarīgi mācīt viņiem identificēt ārējos stimulus, kas saistīti ar šo piesaistes dinamiku un vadīt savu negatīvo afektu. Terapijā būs vajadzīga pilnīgi atšķirīga pieeja, ja intimitātes problēmas, kuras ir vīrietim, kurš uzbrūk, būs saistītas ar bailēm no noraidīšanas un mēģinājumiem kultivēt “drošas” attiecības nekā tad, ja cilvēks būs vardarbīgs un vienlaikus vispār noraidīs nepieciešamību pēc emocionālas tuvības.

Jāpiebilst, ka vēl viena problēma ir saistīta ar atklājumiem par piesaistes stilu stabilitāti – pētījumi ir ļoti atšķirīgi. Līdz ar to atklājumi, ka nedrošā piesaiste nosaka vīriešu vardarbību pret sievietēm, nevar tikt viennozīmīgi interpretēti kā saistīti ar agrīnajām attiecībām ar aprūpētājiem. Var būt, ka varmāku nedrošā piesaiste ir attīstījusies saistībā ar citām attiecībām viņu sākotnējos pusaudžu gados. Tomēr

nedrošā piesaiste, neskatoties uz to, kā tā attīstījusies, ir riska faktors palielinātām dusmām un vardarbībai partnerattiecībās (Mauricio & Gormley, 2001).

Apkopojot veikto pētījumu rezultātus, var secināt, ka bērnības vardarbības pieredze un agrīnā nedrošās piesaistes pieredze bērnam māca: (1) absolūtas spēka atšķirības, kur spēka uzturēšana un vardarbība ir būtiska (pat vēlama) attiecību uzturēšanas, komunikācijas un konfliktu risināšanas stratēģija; (2) apjaust to, ka dusmas un bailes ir attiecību emocionālais fons; 3) negatīvu attieksmi pret citiem, piemēram, citu cilvēku uztveri kā apdraudošus, neuzticamus un pametošus.

Iesaistīšanās vardarbīgās attiecībās

Runājot par tiem cilvēkiem, visbiežāk sievietēm, kas cieš no vardarbības, situācija var būt līdzīga tai, kuru apraksta Dž.Boulbijs, runājot par bērniem. Ja bērns pārdzīvojis vecāku vardarbību, turpmāk attiecībās ar vecākiem viņš bieži izrāda pārspīlētu modrību un trauksmi. Daži bērni var būt īpaši jūtīgi pret vecāku vajadzībām. Bērni agri saprot, ka satrauktu un potenciāli vardarbīgu māti var nomierināt, pievēršot pastāvīgu uzmanību viņas vēlmēm (Boulbijs, 1998). Līdzīgu uzvedību var novērot vardarbības upuriem partnerattiecībās. “Katrs partneris ir līdz sirds dziļumiem pieķēries otram un mēģina kontrolēt otra uzvedību un aizkavēt tā aiziešanu. Katrs partneris uzsvēra, cik ļoti ir otram vajadzīgs, tomēr pats savu vajadzību pēc partnera noliedza. Visvairāk viņi baidījās no vientulības” (Boulbijs, 1998, 94.lpp.).

Sievietēm vardarbīgās attiecībās raksturīgāki nedrošie piesaistes stili, it īpaši ar attiecībām pārņemtais stils (Kesner & McKenry, 1998). Kā aprakstīts iepriekš, bērnības vardarbība ir saistīta ar attiecību problēmām pieaugušā vecumā. Iespējams, ka tieši sakarības starp bērnības vardarbības pieredzi un piesaistes modeļiem ietekmēs attiecību veidošanu ar vīriešiem, kuri ir vardarbīgi. Traucētie piesaistes modeļi ir iekodēti “es” konceptā un tādējādi paredz reviktimizāciju. Piemēram, bērns izmisīgos mēģinājumos uzturēt saikni ar varmāku var izveidot nedrošu un atkarīgu piesaistes stilu un vēlāk iesaistīties tāda paša modeļa attiecībās pieaugušā vecumā (Carey, 1997). Pēc P.Aleksanderas uzskatiem negatīvie piesaistes modeļi, kas veidojušies seksuālās vardarbības upuriem bērnībā, būs redzami arī nedrošās pieaugušo romantiskajās attiecībās (Alexander, 1992).

Atbilstoši piesaistes teorijai nedrošie piesaistes stili ir faktors, kas ietekmē depresijas veidošanos. Ar attiecībām pārņemtais un bailīgais stils ir līdzīgi ar negatīvu "es" uztveri, kas saistīta ar depresiju (Carneley, 1994). Abiem ir kopīga izteikta atkarība un pastiprināta vajadzība pēc pieņemšanas no apkārtējo puses un bailes no pamešanas. Kā zināms, depresijai ir raksturīga arī pasivitāte, grūtības pieņemt lēmumus, nedrošība, kas arī apgrūtina spēju aiziet no vardarbīgām attiecībām.

V.Viffenas, M.Juddas un Dž.Aubes pētījumā atklāts, ka, neskatoties uz reālo attiecību kvalitāti, sievietes, kas cietušas no seksuālas vardarbības bērnībā, jutās vairāk trauksmainas par savu piesaisti partnerim: baidījās tikt pamestas vai nemīlētas. Sievietes izjūtas, ka viņas nevar paļauties uz saviem partneriem, bija saistītas ar depresiju (Whiffen, Judd, & Aube, 1999). Ironiski, ka partneru fiziskā vardarbība vai trauksmainā piesaiste partnerim nebija brīdinājuma pazīme bērnības seksuālās vardarbības upuriem, ka viņu attiecības jūk. Tas palīdz saprast, kādēļ bērnības seksuālās vardarbības upuri nereti ilgstoši paliek problemātiskās attiecībās.

Pēc Dž.Hermanas domām cilvēkiem, kas pārdzīvojuši traumatisku pieredzi, prevalē negatīvs priekšstats par sevi, ko raksturo pašcieņas un autonomijas trūkums attiecībās ar citiem. Ja priekšstats par sevi ir negatīvs, cilvēks zaudē spēju un spēku attiecībās vadīt pats savu dzīvi, uzskatot, ka pasaule ir bīstama vieta (Herman, 1992).

Bērnības vardarbība ietekmē iekšējās darbības modeļus un piesaistes stilu veidošanos. Iespējams, ka vardarbīgas partnerattiecības atbilst šiem modeļiem, īpaši negatīvajam "es" priekšstatam, tādēļ tiem cilvēkiem, kam ir vardarbīga bērnības pieredze un līdz ar to arī negatīvs "es" priekšstats, ir tendence veidot attiecības, kuras atbilst šim priekšstatam.

Var izdarīt vairākus secinājumus par vardarbību partnerattiecībās:

- Gan vardarbības veicējiem, gan upuriem bieži ir bērnības vardarbības pieredze.
- Attiecībām, kurās notiek vardarbība, līdztekus ir raksturīga īpaša šo attiecību dinamika, un ģimenei ir tendence uz sociālo izolāciju.
- Tā kā nedrošie piesaistes veidi ir saistīti ar negatīvu priekšstatu par sevi un/ vai citiem cilvēkiem, tie var būt saistīti ar ar vardarbību partnerattiecībās gan vardarbības upuriem, gan veicējiem. Tomēr līdz šim šī sakarība ir maz pētīta pasaulē.

Piesaistes teorija rada nozīmīgu konceptuālu rāmi, lai izprastu attiecību stilus, intrapsihiskos procesus un simptomu izpausmes, kas novērotas cilvēkiem ar bērnības vardarbības pieredzi un vardarbību partnerattiecībās. Tai ir nozīmīga loma, palīdzībai vardarbības upuriem, pierādot, ka vardarbības pārtraukšana vai terapijas fokuss tikai uz vardarbību automātiski nemainīs attiecību iekšējo darbības modeli. Terapijas modelis, kas nerisina piesaistes attiecības, kas ir saistītas ar vardarbības pieredzi bērnībā, neveicinās atvēršanos un neaizsargās pret cita veida vardarbību nākotnē. Tā kā patreizējo piesaistes modeli nenosaka tikai pagātnes, bet gan arī tagadnes attiecības, terapijas fokuss uz patreizējām attiecībām var ietekmēt gan cilvēka priekšstatu par sevi, gan par citiem.

Šī pētījuma koncepcija ir, ka vardarbība ir saistīta ar bērnības piesaisti, un piesaiste, savukārt, ietekmē vardarbīgu partnerattiecību veidošanos. Tas, kādā veidā dzīves laikā cilvēkam izveidojas un mainās viņa piesaistes drošība un piesaistes modeļi emocionāli tuvās attiecībās, ir komplicēts un sarežģīts mehānisms. Patreizējie pētījumi par pieaugušo piesaisti ir ierobežoti, jo nav skaidri noteikta cēloņsakarība starp pagātnes pieredzi un tagadējo piesaistes stilu. Tomēr ir ļoti svarīgi pierādīt to, ka piesaiste ir būtisks komponents vardarbīgās partnerattiecībās pieaugušā vecumā.

III PĒTĪJUMS

1. PĒTĪJUMĀ IZMANTOTO METOŽU APRAKSTS

1.1. Pētāmā grupa

Pētījumā tika iekļauti kopumā 197 dalībnieki. Piedalīšanās pētījumā bija brīvprātīga. Visi respondenti ir latvieši, jo aptaujas ir pieejamas tikai latviešu valodā. Piedāvāt tās aizpildīt krievu tautības cilvēkiem būtu nekorekti valodas nianšu dēļ. Tulkot tās krieviski, savukārt, prasītu papildus laika un finansiālos resursus.

Respondenti ir vecumā no 25 līdz 50 gadiem, kuriem ir partnerattiecības. Visi pētījuma dalībnieki ir strādājoši, ar vidējo vai augstāko izglītību. Vidējais vecums ir 33 gadi. Pētījumā piedalījās 103 sievietes (pēc profesijas 13 ārstes, 9 skolotājas, 17 policijas darbinieces, un 50 biroja darbinieces un 14 - kuru profesija nav zināma) un 94 vīrieši (15 ugunsdzēsēji, 23 policisti, 5 ārsti, 38 biroja darbinieki, 13 – citi).

Sievietēm vidējais vecums ir 33.1 gads. 87.4 % sieviešu (90 respondentes) ir precējušās, 12.6% (13 respondentes) – iepriekš šķīrušās. Vidējais attiecību ilgums sievietēm ir 10.9 gadi (robežās no 2 līdz 32 gadiem). 49% (50 sievietēm) ir vidējā izglītība, 51% (52 sievietēm) – augstākā izglītība (n=102). Atšķiras arī mēneša vidējais ienākumu līmenis grupā: 13% personiskie ienākumi mēnesī ir zem 80 latiem, 51% – 80-150 latī, 25% – 150-250 latī mēnesī, bet 11% jeb 11 respondentēm vidējie mēneša ienākumi ir virs 250 latiem.

Vīriešiem vidējais vecums ir 32.9 gadi. Vidējais attiecību ilgums ir 10.2 gadi. 44% ir vidējā izglītība, 56%- augstākā. Vidējais ienākumu līmenis grupā arī atšķiras: visvairāk pārstāvēts no 150-200 Ls mēnesī (47%).

Pēc 2.tabulas redzams, ka būtiskas atšķirības starp sievietēm un vīriešiem grupā parādās tikai ienākumu līmeņa ziņā: vīriešu vidējais ienākums ir nozīmīgi augstāks nekā sieviešu.

2.tabula. Demogrāfiskie rādītāji

	Sievietes (n=103)	Vīrieši (n=94)
Vidējais vecums	33.1	32.9
Vidējais attiecību ilgums	10.9	10.2
Izglītība:		
Vidējā	49%	44%
Augstākā	51%	56%
Ienākumi mēnesī:		
Zem 80	13%	4%
80-150	51%	23%
150-250	25%	47%
virs 250	11%	26%
Profesija:		
Biroja darbinieki	49%	40%
Ārsti	13%	6%
Policisti	15%	24%
Skolotāji	9%	-
Ugunsdzēsēji	-	16%
Citi	14%	14%

Aptaujās tika uzdoti jautājumi par respondentu vardarbību partnerattiecībās. Par vardarbību partnerattiecībās šajā pētījumā tika uzskatītas visas atbildes, kurās respondents atklāj, ka viņa partneris pret viņu ir fiziski vardarbīgs vai arī viņš pats ir fiziski vardarbīgs pret partneri.

1.2.Metožu apraksts

Metožu izvēle un izstrāde

Pētījumā tika pielietotas 6 aptaujas. 4 no tām jau iepriekš izmantoju savā iepriekšējā pētījumā – maģistra darbā “Vardarbības seku simptomu saistība ar pieaugušo piesaistes stiliem sievietēm”. Visas 3 piesaistes aptaujas un vecāku attieksmes aptauja tika tulkotas no angļu valodas. Tulkošanas procedūra tika veikta sekojoši: vispirms 2 cilvēki neatkarīgi tulkoja materiālu no angļu valodas latviski, pēc tam cits cilvēks to atkal pārtulkoja angļiski. Tad tika analizētas atšķirības starp abiem latviskajiem tulkojumiem, angļisko tulkojumu atpakaļ un oriģinālo tekstu, līdz ar to iegūstot sākotnējo latvisko versiju. Aptauja tika piedāvāta 7 cilvēkiem, kuri, to aizpildot, ieteica izdarīt atsevišķas korekcijas un papildināt metožu instrukcijas; pēc šo nelielo labojumu veikšanas aptaujas tika izmantotas pētījumā.

Traumas simptomu pārbaudes un vardarbības veida aptaujas tulkošanas procesā nepiedalījās. Šo metožu tulkojums ir veikts Latvijas Universitātes klīniskās psiholoģijas katedrā 1998.gadā. Vardarbības veida noteikšanas aptauju papildināju, iekļaujot tajā jautājumus par vardarbību partnerattiecībās, kuri, savukārt, tika iekļauti, balstoties uz vairākām vardarbības aptaujām, kas tiek izmantotas pasaulē (skat. metožu aprakstu).

Aptauju apraksts

Attiecību aptauja (AA)

Attiecību aptauju (*The Relationship Questionnaire*) izveidoja K.Bartolomjū un L.Horovica 1991.gadā (Bartholomew & Horowitz, 1991). Tā tika izveidota, lai pētītu pieaugušo piesaistes veidu emocionāli tuvās attiecībās. Aptauja ir adaptācija attiecību novērtējumam, ko veidoja K.Heizena un F.Šeivera (Hazan & Shaver, 1987), kurā bija iekļauti trīs pieaugušo piesaistes veidi, kas atbilst bērnības piesaistes stiliem, proti – drošajam, izvairīgajam un trauksmaini/ ambivalentajam stilam. Attiecību aptauja ir veidota, lai izvērtētu pieaugušo piesaisti četru kategoriju ietvaros. Šī ir tā dēvētā “piespiedu izvēles” metode, kurā respondentam tiek piedāvāti četru attiecību stilu apraksti, no kuriem sākotnēji ir jāizvēlas viens sev piemērotākais, bet pēc tam katrs no tiem jāsarāžē skalā no 1 - 7. Tiek izdalīti četri piesaistes stili: A, kas attiecināms uz drošo piesaistes veidu; B – izvairīgi bailīgais stils; C – ar attiecībām pārņemtais stils; D – izvairīgi noraidošais stils. Šie stili veidoti pēc diviem internāliem darbības modeļiem – “es” modeļa un “citu” modeļa, atkarībā no tā, vai “es” vai “citu” priekšstats ir pozitīvs vai negatīvs (t.i. ja “es” un “citi” tiek saredzēti pozitīvā veidā, tas atbilst drošajam piesaistes stilam; ja “es” ir saredzēts kā negatīvs un “citi” - pozitīvi, tas atbilst ar attiecībām pārņemtajam stilam). Sīkāk šos piesaistes stilus aplūkošu nākošās metodes aprakstā. Pētījumā katram aptaujas respondentam vispirms tika lūgts izvēlēties sev atbilstošāko attiecību stilu un atzīmēt to aptaujas lapā; pēc tam katrs no šiem stiliem tika izvērtēts skalā, vadoties pēc tā, cik lielā mērā katrs no šiem stiliem raksturīgs konkrētajam respondentam (1 - stils nemaz neatbilst man; 7 - stils pilnībā raksturo mani). Jo augstāks ir stila novērtējums, jo lielākā mērā tas atbilst viņa piesaistes veidam emocionāli tuvās attiecībās. Pētījuma datu apstrādē pamatā vadījās pēc šo stilu izvērtējuma skalas nevis pēc viena noteikta stila izvēles. Metode tika lietota, lai noteiktu respondentu piesaistes veidus.

Attiecību skalu aptauja (ASA)

Attiecību skalu aptauju (The Relationship Scales Questionnaire) veidojuši K.Bartolomjū un D.Grifins 1994.gadā ar līdzīgu mērķi – noteikt pieaugušo piesaistes veidus emocionāli tuvās attiecībās (Griffin & Bartholomew, 1994). Aptauja sastāv no 30 apgalvojumiem, kurus izvērtējot 5 ballu Likerta tipa skalā, tie sastāda 4 apakšskalas. Katrs apgalvojums apraksta respondenta izjūtas un domas tuvās attiecībās. 17 apgalvojumi veido subskalas piesaistes modeļiem, ko 1990. gadā izveidoja Bartolomjū – drošs (secure), ar attiecībām pārņemts (preoccupied), izvairīgi noraidošs (dismissing), izvairīgi bailīgs (fearful). Pārējie 13 jautājumi ir izveidoti, lai veidotu skalas, ko lieto citi autori. Šīs skalas nevar lietot, lai kategorizētu indivīdus piesaistes kategorijās – tām labāk izmantot iepriekš aprakstīto Attiecību aptauju. Šī netiešā piesaistes stilu novērtēšanas aptauja tika izmantota, vadoties pēc pieņēmuma, ka respondenti varētu nevēlēties atklāti izpaust savas jūtas un domas par piedāvātajām četrām piesaistes kategorijām, ko mēra Attiecību aptauja.

<i>Attiecību stili</i>	<i>Apraksts</i>	<i>Alpha</i>
Drošs	Drošs attiecībās. Spēj uzticēties un paļauties uz citiem cilvēkiem, meklēt atbalstu un palīdzību, ja nepieciešams. Pārliecināts par sevi attiecībās, viegli veido tuvas emocionālas attiecības. Augsta spēja uz autonomiju un saskarsmi. Pozitīvs priekšstats par sevi un citiem.	.51
Izvairīgi bailīgs	Izvairās no tuvām attiecībām ar citiem bailēs, ka citi viņu atraidīs. Grūti uzticēties un paļauties uz citiem, meklēt atbalstu, grūti izveidot emocionāli tuvas attiecības. Augsta gan atkarības tendence, gan izvairīšanās. Negatīvs priekšstats gan par sevi, gan citiem cilvēkiem.	.58
Ar attiecībām pārņemts	Tiecas pēc tuvām attiecībām, vēlas pilnīgu tuvību ar citiem. Izteikta nepieciešamība pēc pozitīva novērtējuma un citu cilvēku atbalsta, grūti pastāvēt. Baidās, ka citi cilvēki viņu atraidīs vai pameīs. Augsta atkarības tendence, zema izvairīšanās. Negatīvs priekšstats par sevi, bet pozitīvs – par citiem.	.51

Izvairīgi Izvairās no tuvām attiecībām ar citiem cilvēkiem, pašpietiekams, .64
 noraidošs noliedz nepieciešamību pēc emocionāli ciešām attiecībām un citu
 atbalsta. Pārlicināts par sevi. augsta paša vērtības sajūta. Pozitīvs
 priekšstats par sevi un negatīvs par citiem.

Attiecību aptaujas un Attiecību skalu aptaujas salīdzinājums

Abas aprakstītās attiecību aptaujas nosaka tos pašus attiecību stilus, tomēr iegūtie rezultāti nesakrīt pilnībā (sk.3.tab.). Tādēļ tika salīdzināti abu piesaistes aptauju - Attiecību aptaujas un Attiecību skalu aptaujas -vidējie rādītāji. Kopumā korelācijas starp abu aptauju piesaistes stiliem ir ļoti ciešas ($p=.000$), kas nozīmē, ka to rezultātos var būt tikai minimālas atšķirības. Šeit jāņem vērā abu aptauju īpatnības: Attiecību aptaujā izvērtēšanai tiek piedāvāti četru stilu apraksti, kas tiek novērtēti kopumā pēc tā iespaيدا, kuru katrs no tiem atstāj uz respondentu. Savukārt Attiecību skalu aptaujas jautājumi jāizvērtē atsevišķi, diferencētāk, un, izvērtējot jautājumus pa vienam, nerodas priekšstats par stilu kopumā.

3.tabula. Attiecību aptaujas un attiecību skalu aptaujas salīdzinājums (n=197)

	RSQ drošs	RSQ bailīgs	RSQ pārņemts	RSQ noraidošs
Stils:A drošs	.61***	-.42***	.01	-.08
Stils:B bailīgs	-.46***	.50***	-.23**	.03
Stils:C pārņemts	-.18*	.16*	.60***	-.18*
Stils:D noraidošs	.09	.17*	-.48**	.548***

* $p<.05$; ** $p<.01$; $p<.00$

Romantisko attiecību aptauja (RAA), oriģ. *Revised Adult Attachment Questionnaire*

Aptauja izmantota, lai noteiktu respondentu piesaistes veidu romantiskajās attiecībās. Šo aptauju izveidojis N.Kolinsa un S.Rīds 1990.gadā (Collins & Read, 1990). Tajā iekļauti 18 apgalvojumi, kas ranžēti skalā no 1 līdz 5 un atbilst trīs

piesaistes veidiem. Katrs apgalvojums apraksta respondenta jūtas romantiskās attiecībās. Šie piesaistes veidi atvasināti no K.Heizenas un F.Šeiveras (Hazan & Shaver, 1987) 3 veidu piesaistes novērtējuma: droša, izvairīgā un trauksmaini/ambivalentā piesaistes veida bērnībā. Šajā aptaujā pēc faktoru analīzes izvērtētas šādas piesaistes dimensijas: tuvība - cik lielā mērā cilvēks jūtas labi ar tuvību un intimitāti attiecībās ar citiem, paļaušanās - cik lielā mērā cilvēks spēj uzticēties un paļauties uz citiem, trauksme – bailes tikt pamestam un nemīlētam. Ticamības rādītāji ALPHA liecina, ka šīs apakšskalas ir izmantojamas pētījumā.

<i>Skalas nosaukums</i>	<i>Apraksts</i>	<i>Alpha</i>
Tuvība	Nozīmē to, cik cilvēks jūtas ērti emocionāli tuvās attiecībās emocionāli tuvās attiecībās, spēj veidot emocionālu tuvību ar romantiskiem partneriem.	.63
Paļaušanās	Mēra spēju paļauties otru - pārliecību par partnera klātbūtni brīžos, kad tas ir nepieciešams. Ja skalā ir augsti rādītāji, cilvēks spēj uzticēties un meklēt atbalstu, kad tas ir nepieciešams.	.64
Trauksme	Augsta trauksme nozīmē, ka attiecībām raksturīgas bailes no atraidīšanas, atstumšanas, pamešanas. Cilvēks vēlas emocionāli ciešas attiecības, taču baidās, ka romantiskie partneri viņu pametīs vai nemīlēs. Atkarīgs no citu atbalsta un vērtējuma.	.88

Atbilstoši piesaistes stiliciem, drošo stilu raksturo augsta tuvība un augsta paļaušanās, bet zema trauksme; ar attiecībām pārņemto stilu – augsta trauksme, augsta tuvība un paļaušanās, izvairīgi bailīgo stilu – zema tuvība un augsta paļaušanās, bet zema trauksme, izvairīgi noraidošo stilu – zema tuvība un zema paļaušanās, un zema trauksme. Salīdzinot piesaistes stilus emocionāli tuvās attiecībās vispār un piesaistes dimensijas romantiskajās attiecībās, redzams, ka iepriekš minētais apstiprinās (skat. 4.tab.)

4.tabula. Korelācijas starp attiecību aptauju un romantiskās piesaistes aptauju (n=197)

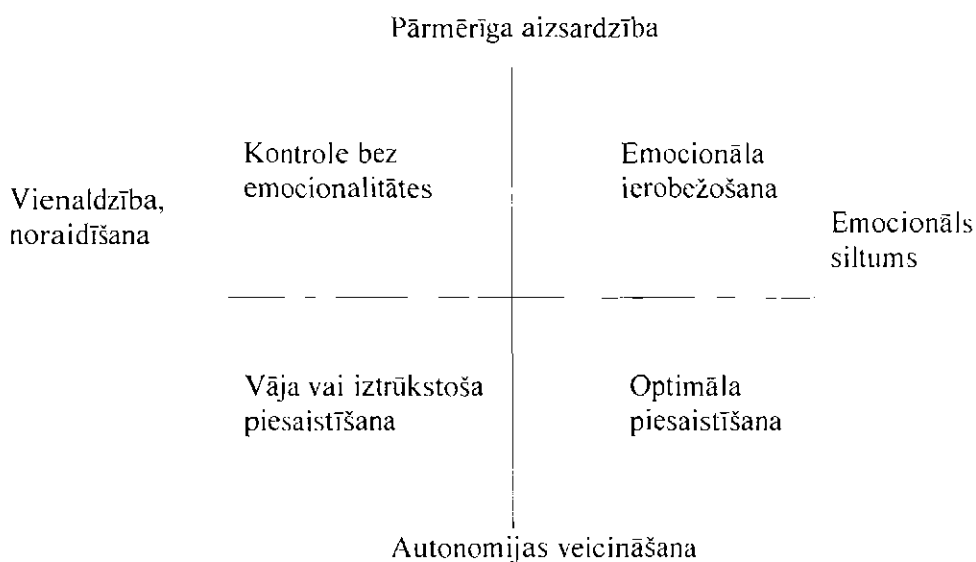
	Trauksme	Tuvība	Paļaušanās
A drošs	-.26***	.43***	.45***
B izvairīgi bailīgs	.44***	-.40***	-.29***
C ar attiecībām pārņemts	.54***	-.01	-.09
D izvairīgi noraidošs	-.23**	-.22**	-.22**

* $p < .05$; ** $p < .01$; $p < .00$

Vecāku attieksmes aptauja (Parental Bonding Instrument)

Aptauja izmantota pētījumā, lai noteiktu respondentu vērtējumu par viņa mātes un tēva izturēšanās veidiem. Šo aptauju izveidoja G.Parkers, H.Tuplinga un L.Brauns 1979. gadā (Parker, Tupling & Brown, 1979). Balstoties uz E.Šēfera pētījumu (Schaefer, 1965, no Parker, Tupling & Brown, 1979), kur izdalīti 3 faktori - pieņemšana pretstatā noraidīšanai, psiholoģiskā autonomija pretstatā kontrolei, stingras robežas pretstatā vājām -, G.Pārkers šajā aptaujā izveidoja 2 skalas, pieņemot, ka vecāku piesaistes uzvedību ietekmē divi faktori: emocionāls siltums un psiholoģiskā kontrole pār bērnu. Aptaujā izveidotās skalas ir: emocionāls siltums/ iesaistīšanās pretstatā vienaldzībai/ noraidīšanai un kontrole/ pārmērīga aizsardzība/ ielaušanās pretstatā neatkarības/ autonomijas veicināšanai. Aptaujā ir 25 apgalvojumi, kuri respondentam jāizvērtē atbilstoši viņa uzskatiem par vecāku izturēšanos. Katrs apgalvojums apraksta noteiktu vecāku izturēšanās dimensiju. Kā piemēram, aptaujas par mātes izturēšanos līdz 16 gadu vecumam 1. apgalvojums ir: "Runāja ar mani sirsnīgā, draudzīgā balsī". Respondentam tas jāizvērtē šādā skalā: "pilnībā atbilst"; "daļēji atbilst"; "drīzāk neatbilst"; "nemaz neatbilst" (skat.3.zīm.).

3.zīmējums. Vecāku attieksmes aptaujas skalas (Parker, Tupling, & Brown, 1979)

Emocionāls siltums ir nozīmīgākā vecāku dimensija, pārmērīga aprūpe – mazāk nozīmīga. Šīs nav pilnīgi neatkarīgas skalas; pārmērīga aizsardzība ir saistīta ar aprūpes trūkumu. Diemžēl, pēc šīs aptaujas nevar pietiekami spriest par vecāku izturēšanās noturību laika gaitā, kā arī par vecāku objektīvo izturēšanos, jo šis ir subjektīvais pieaugušo tagadnes novērtējums pagātnes pieredzei. Ticamības rādītāji ALPHA abās skalās liecina par to, ka tās ir izmantojamas pētījumā.

Skalas nosaukums

Apraksts

Alpha

	Rūpēšanās klātbūtne vai trūkums, ko izrādījuši vecāki.	
Emocionāla siltuma skala	Vecāku emocionalitāte, emocionālais siltums, empātija un rūpēšanās – uz to norāda zemi rezultāti rūpēšanās skalā. Augsti rezultāti parāda pretējo tendenci – emocionālu vēsumu, vienaldzību, noraidīšanu.	.93
Pārmērīgas aprūpes skala.	Pārmērīgas aprūpes klātbūtne vai trūkums. Zemi rezultāti šajā skalā liecina par pastiprinātu vecāku kontroli, pārmērīgu aprūpi, ekscesīvu kontaktu, infantilizēšanu, neatkarības izpausmju kavēšanu. Augsti rezultāti norāda uz neatkarības	.90

un autonomijas veicināšanu.

Traumas simptomu aptauja (TSA)

(Trauma Symptom Inventory, John Briere, 1995)

Traumas simptomu aptauja ir pašnovērtējuma metode, lai noteiktu postraumatiskā distresa pazīmes un ar to saistīto psiholoģisko simptomatoloģiju. Pētījumā izmantota, lai noteiktu vardarbības ilgstošo seku simptomus. Tā publicēta 1995.gadā, tā sastāv no 112 apgalvojumiem.

TSA sastāv no 3 ticamības skalām un 10 klīniskajām skalām. Ticamības skalas ļauj noteikt tos respondentus, kam ir tendence sniegt noliedzošas atbildes uz tādiem apgalvojumiem, kuriem vairums cilvēku piekrīt (piem., "Man gribētos, lai man būtu vairāk naudas"), kā arī tos, kas sniedz lielu daudzumu īpatnējo atbilžu, un tos, kas atbildējuši pretrunīgi. Ticamības skala "Aizsardzības līmenis" tika lietota pētījumā, lai noteiktu datu validitāti. Ticamības skalas jautājumi nosaka to, vai respondenti atbild noliedzoši par tipiskām cilvēku domām vai sajūtām.

Pētījumā tika izmantotas visas klīniskās skalas:

<i>Skalas nosaukums</i>	<i>Apraksts</i>	<i>Alpha</i>
Trauksmes skala	Vispārēja trauksme, pārmērīgs uzbudinājums, raizes; specifiskas bailes (no vīriešiem, sievietēm, tumsas, nogalināšanas); draudošu briesmu izjūta.	.85
Depresijas skala	Bēdīguma, nelaimīguma, vientulības sajūta, biežas raudāšanas epizodes, depresīvas domas kā vaina un pašnosodīšana, sevis ievainošana, suicidalitāte	.80
Dusmu skala	Dusmīgas domas, izjūtas un uzvedība, kā niknuma sajūta, naids pret citiem, grūtības samazināt dusmas, vēlēšanās kliegt vai ievainot citus, strīdēties un kauties.	.82
Pēctraumas stresa simptomu skala (izvairīšanās)	Skala parāda tendenci izstumt no apziņas sāpīgās domas un jūtas gan kognitīvi, gan ar uzvedības palīdzību, cenšoties savā vidē ierobežot tos stimulus, kas varētu izsaukt atmiņā traumējošos notikumus.	.89
Pēctraumas stresa simptomu skala	Uzmācīgas domas, sajūtas, atmiņas par sāpīgiem pagātnes notikumiem: nakts murgi; bailes	

(intruzīva pieredze)

Disociācijas skala	Derealizācija, emocionāla sastingšana; izlikšanās par citu cilvēku vai izlikšanās citā vietā; grūtības ar atmiņu un disociatīva izvairīšanās.	.74
Seksuālo simptomu skala	Pārāk biežas seksuālas domas un sajūtas; seksuāli konflikti, negatīva reakcija uz seksuāliem stimuliem; bailes no seksuālas izmantošanas.	.84
Disfunkcionāla seksuāla uzvedība	Mēra seksuālu uzvedību, kas ir disfunkcionāla, piemēram, ja tiek lietota nepiemērotiem mērķiem vai kaitē sev.	.63
Identitātes neskaidrības skala	Skala parāda problēmas, kas saistītas ar neadekvātu sevi uztveri, identitātes neskaidrību, t.i., grūtības apzināties savas vajadzības un aizstāvēt tās, apjukums par dzīves mērķiem, grūtības izprast savu rīcību, iekšēja tukšuma izjūta, grūtības pretoties citu prasībām, vēlēšanās, lai citi pateiktu, kas jādara.	.75
Spriedzes samazināšanas uzvedība	Respondenta tendence lietot eksternālas metodes, lai samazinātu savu iekšējo spriedzi vai distresu, piemēram, pašsakropļojoša uzvedība, suicīda draudi, dusmu izvirdumi, manipulatīva uzvedība.	.64
Ticamības skala: aizsardzības līmenis	Atspoguļo pakāpi, kādā indivīds noliedz vistipiskāko uzvedību, domas un jūtas. Augsti rādītāji liecina par tendenci sniegt nepatiesas vai sociāli vēlamas atbildes, kā arī par vēlmi izskatīties brīvam pat no visizplatītākajiem simptomiem.	

Papildus atsevišķās analizēs tika noteikta respondenta pastiprināta alkohola vai narkotiku lietošanas tendence, kas tika mērīta pēc 3 skalas jautājumiem.

Vardarbības veidu noteikšanas aptauja

Šī aptauja izveidota no divām aptaujām: "Conflict Tactics Scales" un "Childhood Maltreatment Inventory", ko izveidoja Strauss 1979. gadā, lai noteiktu vardarbības klātbūtni un pakāpi, kā aprakstīts testa jaunā varianta publikācijā (Strauss, Hamby, & Finkelhor, 1998). Teorētiskā bāze ir konfliktu teorija, kas pieņem, ka konflikts ir daļa no cilvēku saskarsmes, kamēr fizisks uzbrukums kā konfliktu risināšanas taktika nav šāda daļa. Aptauja nosaka gan fiziskus uzbrukumus, gan citas

konfliktu risināšanas taktikas. Jautājumi ir hierarhiskā secībā no sociāli pieņemamākiem līdz smagākajiem. Tika izdalītas vairākas skalas: psiholoģiskā agresija (turpmāk emocionāla vardarbība), fizisks uzbrukums (fiziski sodi), smaga fiziska vardarbība, seksuāla vardarbība. Smaga fiziska vardarbība un seksuāla vardarbība mēra atsevišķus notikumus.

Aptaujai pievienoju arī 13 jautājumus par vardarbību partnerattiecībās, kuros ietverti gan jautājumi par partnera vardarbību pret respondentu, vai viņa paša vardarbīgu izturēšanos pret partneri.

Pētījumā izmantotā testa versija paredzēta pieaugušajiem, tajā ir 33 jautājumi: tās izpildes laiks ir 10 – 15 minūtes. Aptaujā ietverti konkrēti jautājumi par respondenta pārdzīvotās vardarbības vai traumatisko notikumu pieredzi dzīves laikā. Šeit ir ietverti jautājumi par fizisku, seksuālu un emocionālu vardarbību. Emocionālās vardarbības jautājumiem ir divas daļas – vecāku emocionālā attieksme bērnībā un emocionāli vardarbīgi notikumi. Emocionālās attieksmes daļa tiek izvērtēta skalā no 1 – 5, kur 1 nozīmē nekad, bet 5 – gandrīz visu laiku (kā emocionāla vardarbība tiek skaitītas atbildes 4 un 5) Gan emocionālās, gan seksuālās un fiziskās vardarbības notikumi netiek izvērtēti skalā, bet tiek norādītas reizes, cik cilvēks ir šo notikumu pārcietis, cik viņš ir bijis vecs un kādās attiecībās respondents ir bijis ar varmāku (t.i., radnieks, svešs cilvēks u.tml.). Emocionālā vardarbība tiek pētīta ģimenē līdz 17 gadu vecumam, fiziskā un seksuālā vardarbība – gan ģimenē, gan ārpus tās, gan līdz 17 gadiem, gan vēlāk. Līdz ar to rezultātu apstrādē tiek izveidotas grupas – respondenti, kas ir/nav pārcietuši vardarbību, un respondenti, kas ir pārcietuši vienu vai vairākus vardarbības veidus.

Vardarbības veids

Apraksts

Vecāku alkoholisms	Jautājumi par to, vai respondenta vecākiem kādreiz ir bijušas problēmas ar alkoholu, kas radīja problēmas ar darbu, policiju utt.
Vecāku savstarpējā vardarbība	Jautājumi par to, vai respondents ir redzējis, ka viens no vecākiem ir vardarbīgs pret otru.
Emocionāli vardarbīga izturēšanās	Šajā daļā iekļauti jautājumi, kas apraksta vecāku emocionāli vardarbīgu attieksmi pret bērnu, t.i., vecāki bieži klieguši, verbāli pazemojuši, kritizējuši, apvainojuši. Ticamības

	rādītājs ALPHA šajā skalā ir .9134, kas liecina par augstu skalas ticamību.
Emocionāla vardarbība: draudi	Konkrēti jautājumi par emocionālu vardarbību pret bērnu ģimenē, kas raksturo atsevišķus notikumus. Šeit ietilpst draudi nogalināt, pamest, ievainot bērnu vai bērnam tuvus cilvēkus.
Fiziska vardarbība	Jautājumi par to, vai respondents līdz vai pēc 17 gadu vecuma ir cietis no fiziskas vardarbības – pakļauts fiziskam uzbrukumam, kas rada sāpes, asiņošanu, zilumus, lūzumus. Te atsevišķi tiek izdalīta vardarbība bērnībā ģimenē, bērnībā kopā un pēc 17 gadu vecuma.
Seksuāla vardarbība	Dzīves laikā pārdzīvotas seksuālas vardarbības pieredze – bērnības seksuālā izmantošana, seksuāls uzbrukums, izvarošana. Konkrēti jautājumi par pieskārieniem un ķermeņa glāstīšanu, orālu, anālu vai vaginālu dzimumaktu spaidu kārtā līdz 17 gadu vecumam, izvarošanu vai seksuālu uzbrukumu pēc 17 gadu vecuma.
Vardarbība pret partneri	6 jautājumi par to, vai respondents ir bijis emocionāli, fiziski vai seksuāli vardarbīgs pret partneri.
Vardarbība no partnera puses	7 jautājumi par to, vai respondents ir cietis no emocionālas, fiziskas vai seksuālas vardarbības no partnera puses.

1.3. Pētījuma procedūra

Anketas tika ievāktas divējādi:

- 1) Daļa anketu tika piedāvātas respondentiem viņu darba vietās. Tās tika izdalītas respondentiem un apmēram nedēļas laikā tika atdotas atpakaļ. Respondenti tās aizpildīja vai nu darba vietās, vai mājās.
- 2) Daļa anketu tika izdalītas Latvijas Universitātes studentiem: psiholoģijas, sociālā darba un socioloģijas studentiem. Katram studentam tika piedāvātas divas anketas – sievietes un vīriešu, kuras viņi iedeva aizpildīt sev pazīstamiem cilvēkiem.

Anketas tika izdalītas kopā ar aploksnēm, kas tika saņemtas atpakaļ aizlīmēta veidā. Anketas izdalot, tika nosaukti arī pētījuma dalībnieku izvēles kritēriji: vecums no 25-50, partnerattiecības, vidējā vai augstākā izglītība un darbs.

Kopumā tika izdalītas ap 500 anketām, no kurām 197 tika atzītas par derīgām šī pētījuma veikšanai.

**1.analīze. SAISTĪBA STARP PIEAUGUŠO PIESAISTES VEIDIEM,
BĒRNĪBAS VARDARBĪBAS PIEREDZI UN VARDARBĪBU
PARTNERATTIECĪBĀS GRUPAI KOPUMĀ**

2. PĒTĪJUMA DATU ANALĪZE UN INTERPRETĀCIJA

1.analīze. SAISTĪBA STARP VARDARBĪBU PARTNERATTIECĪBĀS, BĒRNĪBAS VARDARBĪBAS PIEREDZI UN PIESAISTES VEIDIEM: GRUPAS REZULTĀTU KOPĒJĀS TENDENCES

Pirmā datu analīze tika veikta visai grupai kopumā, neizdalot atsevišķi sieviešu un vīriešu rezultātus. Šīs analīzes mērķis bija noteikt sakarības starp bērnības vardarbības pieredzi, pieaugušo piesaistes stiliem un vardarbību partnerattiecībās, ņemot vērā gan tos respondentus, kuri aptaujās uzrādīja, ka vardarbība no partnera puses tiek vērsta pret viņiem, gan arī tos, kuri atklāja, ka ir vardarbīgi paši.

Analīzes plāns

1. *Grupās dalībnieku vardarbības pieredzes un piesaistes stilu vispārīgs apraksts*
2. *Vardarbības partnerattiecībās un bērnības vardarbības pieredzes salīdzinājums*
3. *Vardarbības partnerattiecībās un piesaistes rādītāju sakarības*
4. *Bērnības vardarbības pieredzes un vardarbības partnerattiecībās savstarpējā saistība ar piesaistes stiliem*
5. *Vardarbības seku simptomu un vardarbības partnerattiecībās salīdzinājums grupai kopumā*
6. *Rezultātu apkopojums un secinājumi*

Apzīmējumi:

Vardarbība PA - vardarbība partnerattiecībās

Bērnības SV – bērnības seksuālā vardarbība

Bērnības FV – bērnības fiziskā vardarbība

1. Grupas dalībnieku vardarbības pieredzes un piesaistes stilu vispārīgs apraksts

1.1. Vardarbības pieredze grupā

- *Vardarbība partnerattiecībās*

Visā grupā 56 respondentiem (28.7%) ir vardarbība partnerattiecībās (viņi vai nu ir vardarbīgi, vai cieš no vardarbības), no tiem 32 sievietes un 24 vīrieši. Kopumā no vardarbības cietušas 30 sievietes, bet 20 vīrieši uzrāda, ka ir vardarbīgi partnerattiecībās. No fiziskas vardarbības attiecībās vairāk cieš sievietes ($t=2.79$; $p<.01$). Fizisku vardarbību pret partneri vairāk lieto vīrieši ($t=-2.67$; $p<.05$), tādēļ turpmāk pētījumā arī tiek izdalītas grupas ar sievietēm, kas cieš no vardarbības un vīriešiem, kas to veic.

5.tabula. Vardarbība partnerattiecībās

	Grupā kopā	Sievietes (n=102)	Vīrieši (n=93)
Nav vardarbības PA	139 (71.3%)	70 (68.6%)	69 (74.2%)
Ir vardarbība PA	56 (28.7%)	32 (31.1%)	24 (25.8%)
• Paši ir vardarbīgi	37 (19%)	17 (16.7%)	20 (21.5%)
• Partneris ir vardarbīgs pret viņiem	43 (21.9%)	30 (29.4%)	12 (12.9%)
• Vardarbība ir abpusēja	23 (11.8%)	15 (14.7%)	8 (8.6%)

Lai pārbaudītu iespējamos faktoros, kas var ietekmēt pētījuma rezultātus, grupas tika salīdzinātas pēc vairākām pazīmēm: vecuma, profesijas, ienākumu līmeņa, izglītības.

6.tabula. Vidējo vecumu salīdzinājums grupās ar un bez vardarbības PA

	Bez vardarbības	Ar vardarbību
Kopā sievietēm un vīriešiem	32.7	33.7
Sievietēm	32.7	33.8
Vīriešiem	32.7	33.1

Pārbaudot atšķirības vardarbības un nevardarbības grupās, redzams, ka tās neatšķiras statistiski nozīmīgi ne pēc vecuma (vīriešiem $t=.38$, $p=.70$, sievietēm $t=-$

.62, $p=.54$), ne pēc ienākumu līmeņa (vīriešiem $t=.90$, $p=.37$, sievietēm $t=1.17$, $p=.25$), ne attiecību ilguma (vīriešiem $t=.42$, $p=.67$, sievietēm $t=-.85$, $p=.40$).

7.tabula. Profesiju sadalījums vīriešu grupās ar un bez vardarbības PA

	Ar vardarbību		Bez vardarbības	
	Vīrieši	Sievietes	Vīrieši	Sievietes
Policisti	21.7%	26.7%	18%	11%
Ugunsdzēsēji	6.7%	-	14%	-
Ārsti	20%	23.1%	4%	10%
Skolotāji	-	22.2%	-	7%
Biroja darbinieki				
Citi	26.9%	21%	38%	44%

Salīdzinot vardarbību pēc profesijām, redzams, ka atšķirības pēc vardarbības izpausmēm un profesionālā sadalījuma parādās tikai ugunsdzēsējiem: ugunsdzēsēji uzrāda vardarbību ievērojami mazāk nekā citu profesiju pārstāji. 21.7% policistu ir vardarbīgi. 6.7% ugunsdzēsēju. 20% ārstu. 26.9% citu profesiju pārstāvji. Ugunsdzēsēji ir palīdzoša profesija, un, atšķirībā no policistiem, kas arī ir palīdzoša profesija, tai nav nekādas saistības ar varu un kontroli (no teorētiskās analīzes izriet, ka vardarbība ģimenē ir tādēļ, lai uzturētu varu un kontroli attiecībās).

Salīdzinot profesiju sadalījumu grupās sievietēm, kuras ir vai nav saskārušās ar vardarbību partnerattiecībās, atšķirības neparādās. No ārstēm vardarbībā cieš 23.1%, no skolotājām – 22.2%, un 26.7% - policijas darbinieces.

- *Bērnības vardarbības pieredze grupā*

Pētījumā tika noteikta respondentu vardarbības pieredze visas dzīves laikā: gan fiziskas, gan seksuālas, gan emocionālas vardarbības pieredze. Tika salīdzinātas arī atšķirības vīriešu un sieviešu grupās visiem vardarbības veidiem. Būtiski atšķiras seksuālās vardarbības pieredze dzīves laikā sievietēm un vīriešiem – sievietes seksuālu vardarbību piedzīvo daudz biežāk ($t=2.35$; $p<.01$).

Fiziska vardarbība

a) Sievietes

No fiziskas vardarbības ģimenē bērnībā cietušas 11 sievietes. Kopā no vardarbības bērnībā cietušas 26 sievietes.

Kopā dzīves laikā ārpus partnerattiecībām no vardarbības cietušas 38 sievietes, bet nav cietušas 63 (n=101). 48% (48) no visām sievietēm savas dzīves laikā cietušas no fiziskas vardarbības. 28% no viņām (28 sievietes) cietušas no viena veida vardarbības pieredzes. 17% - 2 veidu fiziskas vardarbības, bet 3% - no visu veidu vardarbības.

b) Vīrieši

No fiziskas vardarbības ģimenē bērnībā cietuši 9 vīrieši, kas līdzīgi kā sievietēm, sastāda 9.6%. Fizisku vardarbību bērnībā kopumā piedzīvojuši 30.4% vīriešu jeb 28 respondenti.

49.5% (45) vīrieši cietuši no fiziskas vardarbības visas savas dzīves laikā. Viena veida vardarbības pieredze ir 23 cilvēkiem (25.3%), 2 veidu – 16 cilvēkiem (17.6%), 3 veidu – 5 cilvēkiem (5.5%)

Seksuāla vardarbība

a) Sievietes

17 sievietes pētījumā ir cietušas no seksuālas vardarbības bērnībā, no tām ģimenē – 9 sievietes. Analizējot datus par seksuālās vardarbības pieredzi visas dzīves laikā, 35.6% sieviešu (36 respondentes) uzrāda, ka dzīves laikā cietušas no seksuālas vardarbības. No tām no viena veida vardarbības cietušas 18 sievietes (50%), no 2 veidu vardarbības – 16 sievietes (44.44%), no 3 veidu vardarbības -- 2 sievietes (5.56%) un visu veidu seksuālas vardarbības – 1 sieviete (2.78%).

Nevienas sievietes atbildes aptaujās neliecināja par seksuālu vardarbību pret savu partneri.

b) Vīrieši

Neviens no vīriešiem anketās nav atklājis seksuālu vardarbību pieredzi pret sevi bērnībā ģimenē. Vīriešu uzrādītā seksuālās vardarbības pieredze kopumā ir 5 respondentiem. Visas dzīves laikā – 6 respondentiem.

Emocionāla vardarbība

a) Sievietes

Vecāku draudus pret sevi bērnībā uzrāda 23 sievietes (23.3%).

b) vīrieši

Analizējot rezultātus par draudiem pret bērnu ģimenē, kopumā 17 vīriešu ir šāda pieredze (18.08%).

8.tabula. Bērnības vardarbības pieredze grupā līdz 17 gadu vecumam

	Vardarbība ģimenē	Vardarbība kopā
Fiziska vardarbība		
<i>Sievietes</i>	11 (10.6%)	26 (25.2%)
<i>Vīrieši</i>	9 (9.6%)	28 (29.8%)
Seksuāla vardarbība		
<i>Sievietes</i>	9 (8.7%)	17 (16.5%)
<i>Vīrieši</i>	-	5 (5.3%)
Emocionāla vardarbība:		
draudi	23 (22.3%)	
<i>Sievietes</i>	17 (18.1%)	
<i>Vīrieši</i>		
Vecāku savstarpējā vardarbība		
	<i>Sievietes</i>	34 (33%)
	<i>Vīrieši</i>	26 (27.7%)
Vecāku alkoholisms	<i>Sievietes</i>	40 (38.8%)
	<i>Vīrieši</i>	20 (21.3%)

1.2. Piesaistes rādītāji grupā

Kopumā grupas rezultātos atzīmēti visi piesaistes attiecību stili (skat. 9. tab.). Kopumā visvairāk pārstāvēts grupā ir drošais piesaistes stils A (41%), bet kā otrais ir izvairīgi noraidošais stils D –23.9%. Salīdzinot ar pasaules pētījumiem, vidēji 49% atzīmē kā sev raksturīgāko drošo stilu, 17% - izvairīgi bailīgo, 16% - ar attiecībām pārņemto, 18% - noraidošo. (Bakermans- Kranenburg, van Ijzendoorn, 1993). Tas parāda, ka Latvijā drošo piesaistes stilu izvēlas mazāk, bet izvairīgi bailīgo – vairāk.

Sievietēm, stilu A jeb drošo attiecību stilu izvēlējās 39.4% sievietes, stilu B – izvairīgi bailīgo – 20.2% respondentu; stilu C jeb ar attiecībām pārņemto stilu – 23.2%; stilu D – izvairīgi noraidošo stilu – 17.2%. Vīriešiem nedrošo piesaistes stilu izvēle aptaujās ir atšķirīga: tikai 12.4% izvēlas stilu B, 13.5% - stilu C, bet 31.5 – stilu D. Tātad vīrieši gandrīz 2 reizes mazāk nekā sievietes šajā grupā izvēlas piesaistes stilus, kuros priekšstats par sevi ir negatīvs (stili B un C). Tas var liecināt gan par vīriešu un sieviešu priekšstatiem par sevi grupā, gan arī par to, ka vīriešiem var būt lielāka tendence izvēlēties sociāli vēlamās atbildes.

9. tabula. Piesaistes stilu biežumi grupā

	Kopā (n=188)	<i>Sievietēm</i> (n=103)	<i>Vīriešiem</i> (n=89)
<i>A-drošais stils</i>	41% (77 resp.)	39.4% (39 resp.)	42.7% (38 resp.)
<i>B-izvairīgi-bailīgais stils</i>	16.5% (31 resp.)	20.2% (20 resp.)	12.4% (11 resp.)
<i>C-ar attiecībām pārņemtais</i>	18.6% (35 resp.)	23.2% (23 resp.)	13.5% (12 resp.)
<i>D-izvairīgi noraidošais</i>	23.9% (45 resp.)	17.2% (17 resp.)	31.5% (28 resp.)

2. Vardarbības partnerattiecībās un bērņības vardarbības pieredzes salīdzinājums

Lai pārbaudītu hipotēzi par vardarbības partnerattiecībās (turpmāk tekstā - PA) saistību ar bērņības vardarbību, tika veikti šādi soļi:

- (1) Tika noteikti bērņības seksuālās, fiziskās un emocionālās vardarbības pieredzes indeksi, kas parāda pārdzīvotās vardarbības smagumu un biežumu dzīves laikā. Tika salīdzinātas grupas ar un bez vardarbības PA ar bērņības vardarbības pieredzes indeksiem, izmantojot t- kritēriju, korelāciju analīzi un dispersiju analīzi.
- (2) Abās grupās tika analizētas vecāku attieksmes aptaujas skalas: emocionālais siltums/ vēsums un kontrole/ autonomijas atļaušana.
- (3) Salīdzinātas atšķirības respondentiem, kuri ir vardarbības upuri PA ar tiem, kuri necieš no partnera vardarbības, kā arī tiem, kuri ir vai nav vardarbīgi PA.

2.1. Grupas kopējās tendences

Analizējot grupu rezultātus, kurās ir vai nav vardarbība PA, statistiski nozīmīgas atšķirības parādījās visos pret respondentu vērstajos bērņības vardarbības veidos. Tas nozīmē, ka respondentiem, kuriem ir bērņības vardarbības pieredze, ir daudz lielāka tendence iesaistīties vardarbīgās partnerattiecībās (skat. 10. tab.). Visnozīmīgākās atšķirības starp grupām bija bērņības emocionālās vardarbības no vecāku puses rādītājiem ($t=-3.62$; $p<.000$) un fiziskās vardarbības (FV) pieredzei līdz 17 gadu vecumam ($t=-3.47$; $p<.01$). Rezultāti atšķirās arī seksuālās vardarbības (SV)

pieredzes rādītājos (skat. 10.tab.). Atšķirības nebija vecāku savstarpējās vardarbības un vecāku alkoholisma rādītājiem.

10.tabula. Bērnības vardarbības pieredze un vardarbība partnerattiecībās

	1. Bez vardarbības PA (n= 139)		2. Ar vardarbību PA (n= 56)		t
	X - vidējais	Standart novirze	X -vidējais	Standart novirze	
<i>Bērnības FV</i>	.07	.26	.27	.52	-3.47**
<i>Bērnības SV</i>	.07	.26	.20	.49	-2.32*
<i>Emocionāli vardarbīga izturēšanās</i>	13.69	5.28	16.89	6.05	-3.62***
<i>Draudi</i>	.27	.64	.52	.87	-2.22*
<i>Vecāku alkoholisms</i>	.27	.45	.36	.48	-1.02
<i>Vecāku savstarpēja vardarbība</i>	.28	.46	.35	.48	-.99

*p<.05; ** p<.01 ***p<.000

Korelāciju analīze uzrāda līdzīgus rezultātus: vardarbība PA korrelē ar vecāku emocionāli vardarbīgu attieksmi ($r=.26$; $p<.000$), vecāku draudiem pret respondentu ($r=.16$; $p<.05$), fizisku vardarbību bērnībā ($r=.24$; $p<.000$), seksuālu vardarbību bērnībā ($r=.17$; $p<.05$).

Šie rezultāti apstiprina literatūrā minēto par vardarbības cikla atkārtošanos: **bērns iemācās, ka vardarbība ir dabiska attiecību sastāvdaļa, līdz ar to turpina atkārtot vardarbīgo attiecību modeli savā ģimenē.**

2.2. Vecāku attieksmes aptaujas un vardarbības partnerattiecībās salīdzinājums

Salīdzinot tēva un mātes emocionālā siltuma un kontroles skalas abās grupās, neviena skala kopumā neparādīja statistiski nozīmīgas atšķirības ar vardarbību partnerattiecībās. Tātad šīs vecāku attieksmes dimensijas pēc respondentu vērtējuma nav saistītas ar vardarbību partnerattiecībās.

2.3. Atšķirības starp grupām ar un bez vardarbības PA: vardarbības veicēji un cietušie no vardarbības

Bērnības vardarbības pieredzes rādītāji tika analizēti atsevišķi vardarbības upuriem un veicējiem. Šajā analizē netika ņemts vērā ne dzimums, ne arī tas, vai vardarbība ir vienpusēja vai abpusēja, līdz ar to vardarbības upuris vienlaikus var būt arī vardarbības veicējs, un otrādi.

Analizējot atšķirības starp tiem respondentiem, kuri uzrāda, ka viņu partneris/e ir vai nav vardarbīgs/a pret viņiem, bija redzamas līdzīgas sakarības tām, kas bija grupā kopumā: statistiski ļoti nozīmīgas atšķirības emocionālās vardarbības pieredzē no vecāku puses ($t=-4.03$, $p=.000$) un nozīmīgas- fiziskās un seksuālās vardarbības pieredzes ziņā gan ģimenē, gan ārpus ģimenes līdz 17 gadu vecumam. Nebija atšķirību starp grupām vecāku tiešiem draudiem pret respondentu bērnībā.

Vardarbības veicējiem visciešākās atšķirības no tās respondentu grupas, kas vardarbību neveic, bija bērnības fiziskās vardarbības rādītājos ($t=-3.19$, $p<.01$) un vecāku draudu pret respondentu rādītājos ($t=-2.95$, $p<.01$). Tātad tie respondenti, kas izturas vardarbīgi pret savu partneri, biežāk ir cietuši no fiziskas vardarbības bērnībā, un no vecāku draudiem pamest, nogalināt vai ievainot nekā tie respondenti, kuri nav vardarbīgi partnerattiecībās. Atšķirības starp abām grupām bija arī vecāku emocionāli vardarbīgas izturēšanās rādītājos ($t=-2.38$, $p<.05$), taču neparādījās ar seksuālas vardarbības, vecāku alkoholisma un vecāku savstarpējas vardarbības pieredzēm.

Salīdzinot vecāku attieksmes dimensijas, atšķirības parādījās tiem respondentiem, kuri uzrādīja vardarbību pret sevi no partnera puses: rezultātos parādījās gan mātes pazemināti emocionālā siltuma rādītāji ($t=-2.49$; $p<.01$), gan tēva pazemināti emocionālā siltuma rādītāji ($t=-2.02$; $p<.05$). Kontroles/ autonomijas atļaušanas rādītājos atšķirību starp grupām nebija. Tiem respondentiem, kuri paši ir vardarbīgi pret partneri, atšķirības neparādījās nevienā vecāku attieksmes dimensijā. Līdz ar to var pieļaut, ka **vardarbīga izturēšanās pret partneri ir tiešā veidā saistīta ar bērnībā pārdzīvotu vardarbību, taču tai nav tiešu sakarību ar tādām vecāku attieksmes dimensijām kā rūpes un emocionāls siltums pretstatā emocionālam vēsumam un bērna noraidīšanai vai patstāvības un autonomijas veicināšana pretstatā kontrolei un pārmērīgai aprūpei.**

3. Vardarbība partnerattiecībās un piesaiste

Lai atbildētu uz pētījuma jautājumu par to, vai kāds no nedrošajiem piesaistes stiliem ir saistīts ar vardarbību partnerattiecībās, tika veiktas vairākas analīzes:

- (1) Atšķirības starp grupām pēc t-kritērija, kā arī dispersiju analīze, ņemot vērā ticamības skalas rādītājus (no Traumas simptomu aptaujas) un dzimumu atšķirības.
- (2) Atšķirības starp respondentiem, kuri izturas/ neizturas vardarbīgi un tiem, kuri cieš/ necieš no vardarbības PA.

3.1. Piesaiste un vardarbība PA: grupas kopējie rādītāji

Analizējot *Attiecību aptaujas (AA)* rezultātus pēc t- Stjūdenta kritērija (skat. 11.tab.), atšķirības starp respondentiem, kuriem ir vardarbīgas partnerattiecības un respondentiem, kuriem tādu nav, parādījās divos nedrošās piesaistes stilos ar attiecībām pārņemtais stils C un izvairīgi bailīgais stils B. Vardarbības grupai bija statistiski nozīmīgi paaugstināti ar attiecībām pārņemtā piesaistes stila C rādītāji ($t=-4.07$; $p<.000$) un izvairīgi bailīgā stila B rādītāji ($t=-2.48$; $p<.01$) -- abi piesaistes stili ar negatīvo "es" priekšstatu (skat. 11.tab.). Sakarības ar attiecībām pārņemto stilu C ir ļoti ciešas, kas ļauj izdarīt secinājumu, ka vardarbīgās partnerattiecībās vismaz vienam no partneriem ir raksturīgāka ar attiecībām pārņemtā piesaiste. **Tātad šāda veida attiecības būs atkarīgas, partneriem raksturīgs negatīvs priekšstats par sevi, tendence sākotnēji idealizēt citus cilvēkus, bailes, ka viņi tiks atstumti.** Sakarība ar otru nedrošās piesaistes veidu ir mazāka, taču cieša. Tas nozīmē, ka varam runāt par tendenci arī uz dezorganizēto, haotisko piesaistes veidu indivīdiem vardarbīgās attiecībās - negatīvu "es" un "citu" priekšstatu, tieksanos pēc tuvām attiecībām un vienlaikus to atraidīšanu bailēs, ka otrs tāpat var atstumt un nepieņemt.

Attiecību skalu aptauja (ASA). Īdzīgi, uzrāda vidēji ciešas atšķirības starp grupām stila C rādītājos ($t=-3.36$; $p<.01$), kas saskan ar iepriekšējās aptaujas rezultātiem. Tātad šī sakarība nav nejauša. Taču neparādās nozīmīgas atšķirības izvairīgi bailīgā stila B rādītājos.

Piesaistes dimensijas romantiskajās attiecībās pēc Romantisko attiecību aptaujas (RAA) liecina par izteikti paaugstinātiem trauksmes skalas rezultātiem vardarbības grupā ($t=-3.74$; $p<.000$). Saistība ar trauksmi emocionāli tuvās attiecībās ar pretējo dzimumu ir ļoti cieša. Tātad trauksme par to, ka respondents var tikt atstumts, atraidīts, nepieņemts, nevērtības izjūta, ir vardarbīgu partnerattiecību sastāvdaļa. Pārējās piesaistes dimensijas – tuvība un paļaušanās – neparādīja sakarības starp vardarbības un nevardarbības grupām partnerattiecībās.

11. tabula. Piesaistes stilu salīdzinājums visā grupā pēc t- kritērija ar un bez vardarbības PA

Piesaistes stili	1. Bez vardarbības PA (n= 139)		2. Ar vardarbību PA (n=56)		t	
	M	SD	M	SD		
<i>Attiecību aptauja</i>	A Drošs	4.59	1.68	4.31	1.73	1.03
	B Izvairīgi bailīgs	2.87	1.70	3.60	1.91	-2.48**
	C Ar attiecībām pārņemts	3.05	1.64	4.21	1.96	-4.07***
	D Noraidošs	3.55	1.90	3.12	1.88	1.37
<i>Attiecību skatu aptauja</i>	A Drošs	3.60	.61	3.54	.71	.60
	B Izvairīgi bailīgs	2.59	.76	2.78	.88	-1.53
	C Ar attiecībām pārņemts	2.68	.75	3.09	.78	-3.36**
	D Noraidošs	3.30	.71	3.23	.79	.58
<i>Romantisko attiecību aptauja</i>	Trauksme	2.26	.91	2.81	.97	-3.74***
	Tuvība	3.68	.62	3.57	.66	1.13
	Paļaušanās	3.25	.71	3.22	.73	.23

* $p<.05$; ** $p<.01$; *** $p<.000$

Piesaistes stili tika analizēti arī pēc dispersiju analīzes ANOVA (skat 12.tab.), analizējot atšķirības gan vardarbības/ nevardarbības PA grupām, gan abiem dzimumiem. Lai rezultāti pēc iespējas precīzāk atspoguļotu reālo situāciju, analīzē tika ņemta vērā arī ticamības skala pēc TSA. Pēc AA rezultātiem vardarbības grupā augstāki rādītāji ar statistiski nozīmīgām atšķirībām bija gan izvairīgi bailīgajā stilā B ($F=5.58$; $p=.02$), gan ar attiecībām pārņemtajā stilā C ($F=16.56$; $p=.000$). Neitralizējot

ticamības skalu*, pēc AA, bija redzamas atšķirības ar attiecībām pārņemta stila C rezultātos ($F=11.45$; $p<.000$). Atšķirības starp grupām izvairīgi bailīgā stila B rezultātos pazuda.

Tieši tāpat arī pēc dispersiju analīzes ANOVA un ASA, ir sakarības ar attiecībām pārņemto stilu C ($F=7.02$; $p<.01$), ņemot vērā ticamības skalu**. Sakarības starp vardarbību partnerattiecībās un izvairīgi bailīgi stilu B, kas parādījās analīzēs bez ticamības skalas, izzūd.

Interesanti, ka piesaistes stilu atšķirības bija vērojamas arī starp abiem dzimumiem – vīriešiem un sievietēm-, kad analīze tika veikta, neiekļaujot ticamības skalu. Gan stilā B ($F=20.90$; $p<.01$), gan stilā C ($F=15.42$; $p<.05$) sievietēm rezultāti bija ievērojami augstāki nekā vīriešiem. Taču, iekļaujot datu apstrādē ticamības skalu, atšķirības starp dzimumiem vairs nebija statistiski nozīmīgas. Tas parāda, ka vīriešu aizsardzības līmenis, atbildot uz aptaujas jautājumiem, ir ievērojami augstāks nekā sievietēm, un, ņemot to vērā, piesaistes stilu atšķirības vīriešu un sievietēm grupās vairs nav nozīmīgas.

Savstarpējā analīzē starp vardarbību PA un dzimumu, atšķirības bija tikai drošajā stilā A ($F=3.40$; $p<.05$), ņemot vērā ticamības skalas rezultātus. Tā kā vīriešiem vairāk raksturīga vardarbīga izturēšanās pret partneri, kamēr sievietēm – tas, ka partneris ir vardarbīgs pret viņām, šīs sakarības sīkāk tiks aplūkotas nākamajās nodaļās.

*Ticamības skala (aizsardzības līmenis) pēc AA veido statistiski nozīmīgas sakarības ar respondentu drošā piesaistes stila A atbildēm ($F=7.12$; $p<.01$), izvairīgi bailīgā stila B ($F=26.54$; $p<.000$) un ar attiecībām pārņemta stila C rādītājiem ($F=10.29$; $p<.01$). Tātad respondentu aizsardzības līmenis, atbildot uz aptauju jautājumiem, lielā mērā ietekmē viņu piesaistes skalu izvērtējumu.

**Ticamības skala pēc ASA veido sakarības ar piesaistes stilu A ($F=25.13$; $p<.000$), stilu B ($F=17.63$; $p<.000$), stilu C ($F=19.54$; $p<.000$).

ANOVA

12.tabula. Vardarbība partnerattiecībās (VPA) un piesaiste visā grupā (n=197)

Piesaistes stili pēc AA	V P A	Dzimums	M	F vardarbība PA		F dzimums		F dzimums un vardarbība PA	
				F1	F2	F1	F2	F1	F2
A Drošs	Nav	S	4.73	.99	.19	.77	.37	3.40	4.90*
		V	4.45						
	Ir	S	3.92						
		V	4.70						
B: Izvairīgi bailīgs	Nav	S	3.21	5.56*	1.56	6.85**	1.74	.01	.96
		V	2.48						
	Ir	S	3.92						
		V	3.13						
C: Ar attiecībām pārņemts	Nav	S	3.30	16.56***	11.42*	5.12*	2.28	.00	.13
		V	2.66						
	Ir	S	4.50						
		V	3.82						
D: Izvairīgi noraidošs	Nav	S	3.21	.71	.55	.71	.03	1.04	.49
		V	3.80						
	Ir	S	3.14						
		V	3.09						

*p<.05; **p<.01; p<.000

F1 – Fišera kritērijs, neiekļaujot ticamības skalu

F2 – Fišera kritērijs, iekļaujot ticamības skalu

Visi šie rādītāji liecina par to, ka respondentiem vardarbīgās partnerattiecībās neatkarīgi no dzimuma ir tendence uz negatīvu priekšstatu par sevi, izteikta nepieciešamība pēc tuvām attiecībām, atkarība no otra cilvēka un bailes par to, ka viņus var atstumt, atraidīt, pamest.

Kopumā var secināt, ka vardarbīgās partnerattiecībās respondentu priekšstats par sevi ir negatīvs un šo attiecību sastāvdaļa ir trauksme un bailes tikt atraidītam.

3.2. Piesaistes veidi un respondenti, pret kuriem tiek izdarīta vardarbība vai kuri paši izturas vardarbīgi PA

Analizējot grupu rezultātus, kurās respondenti uzrādīja, ka partneri ir/ nav vardarbīgi pret viņiem, pēc t- kritērija statistiski nozīmīgas atšķirības AA bija ar attiecībām pārņemtā stila C rezultātos (t=-4.11; p<.000) un izvairīgi bailīgā stila B

rādītājos ($t=-2.74$; $p<.01$). Tātad respondentiem, pret kuriem partneri ir vardarbīgi, ir paaugstinātas abas šo nedrošo piesaistes stilu skalas. Visaugstākie aritmētiskā vidējā rādītāji grupā, kas cieš no vardarbības, bija tieši ar attiecībām pārņemtajam stilam C ($M=4.38$, $SD=1.92$). Tas skaidri liecina par šo respondentu negatīvo priekšstatu pret sevi, nevērtības izjūtu un atkarības tendenci no partnera. Izdarot dispersiju analīzi ar ticamības skalu kā ietekmējošo mainīgo, skalas B atšķirības izzuda, taču skala C saglabāja statistiski nozīmīgu saistību ar vardarbību pret respondentu ($F=8.24$, $p<.05$).

RAA rezultāti uzrādīja ļoti izteiktas atšķirības trauksmes skalas rādītājos romantiskajās attiecībās ($t=-4.39$; $p<.000$). Šī tendence uzskatāma par stabilu, jo, arī iekļaujot ticamības skalu dispersiju analīzē, rezultāti saglabā sakarības ($F=4.24$, $p<.05$).

Respondentiem, kas paši izturas vardarbīgi, savukārt, bija statistiski nozīmīgas, taču nelielas atšķirības AA ar attiecībām pārņemtā stila C rezultātos ($t=-2.56$; $p<.05$), kas parāda vardarbības veicēju tendenci uz negatīvu priekšstatu par sevi un atkarību no attiecībām. Tomēr vidējie skalu rādītāji arī vardarbīgo respondentu vidū tomēr visaugstākie bija drošā piesaistes stila A vērtējumos ($M=4.46$, $SD=1.60$), un ar attiecībām pārņemtā stila C rādītāji seko tikai pēc tam ($M=4.09$, $SD=1.98$). Tas nozīmē, ka mēs nevaram secināt, ka vardarbīgo respondentu vidū visvairāk izteikts ir ar attiecībām pārņemtais piesaistes stils, tomēr šī stila rādītāji vardarbīgo respondentu vidū ir augstāki nekā nevardarbīgajiem respondentiem. Tomēr sakarības ar stilu C izzūd, veicot dispersiju analīzi, kurā kā ietekmējošs mainīgais tiek iekļauta ticamības skala pēc TSA. Savukārt parādās atšķirības starp grupām drošā piesaistes stila A rezultātos ($F=4.46$, $p<.05$), kas liecina par to, ka, iespējams, respondentu aizsardzības līmenis ietekmē viņu atbildes, un savu piesaistes drošību vardarbīgie respondenti uzrāda kā daudz augstāku nekā viņi īstenībā jūtas.

Romantiskajās attiecībās pēc RAA statistiski nozīmīgas sakarības neparādījās ne ar vienu no piesaistes dimensijām tiem respondentiem, kuri izturas vardarbīgi.

4. Bērnības vardarbības pieredzes un vardarbības partnerattiecībās savstarpējā saistība ar piesaistes stiliem

Līdz šim pētījumā tika noteiktas rādītāju sakarības starp vardarbību partnerattiecībās un respondentu vardarbības pieredzi bērnībā. Taču ne visi tie respondenti, kuriem bija bērnības vardarbības pieredze, vēlāk iesaistījās vardarbīgās partnerattiecībās, t.i., paši kļuva vardarbīgi un/vai piedzīvoja vardarbību no partnera puses. Lai labāk izprastu šīs sakarības piesaistes teorijas kontekstā, tika salīdzināti piesaistes skalu rezultāti tiem respondentiem, kuri ir gan cietuši no vardarbības bērnībā, gan arī dzīvo vardarbīgās partnerattiecībās, ar respondentiem, kuriem ir bērnības vardarbības pieredze, taču nav vardarbības partnerattiecībās. Grupu piesaistes stilu vidējie rādītāji pēc 3 piesaistes aptaujām (AA, ASA, RAA) tika salīdzinātas pēc t kritērija.

Respondentiem, kuriem ir gan vardarbība PA, gan bērnības fiziskās vardarbības pieredze ($n=12$), bija statistiski nozīmīgi paaugstināti vidējie skales B jeb izvairīgi bailīgā piesaistes stila rādītāji pēc Attiecību aptaujas ($t=-2.48$; $p<.05$). Tāpat, atšķirībā no grupas, kurai ir tikai bērnības fiziskās vardarbības pieredze ($n=11$), grupa, kurai ir arī vardarbība PA, uzrādīja augstākus trauksmes dimensijas rezultātus romantiskajās attiecībās ($t=-2.24$; $p<.05$).

Bērnības seksuālās vardarbības pieredze un iesaistīšanās/ neiesaistīšanās vardarbīgās PA pēc piesaistes stiliem neatšķirās.

Kaut arī grupas ir nelielas, rezultāti parāda, ka tiem respondentiem, kas dzīvo vardarbīgās attiecībās, ir tendence uz negatīvu priekšstatu gan par sevi, gan citiem cilvēkiem. Ja viņu iekšējā pasaulē cilvēki ir nepieņemoši, neuzticami, bīstami, un viņi paši – nemīlami, nevērtīgi, apdraudēti, tad arī vardarbība var likties dabiska attiecību sastāvdaļa – tādu attiecību, kas pilnībā atbilst viņu priekšstatiem par sevi un pasauli.

Līdzīgi, paaugstinātā trauksmes dimensija tiem bērnības vardarbības pārdzīvotājiem, kuri ir vardarbīgās attiecībās, liecina par viņu bailēm no atraidījuma, pamešanas, vientulības.

Lai noteiktu, vai piesaiste ir viens no faktoriem, kas nosaka vardarbīgu partnerattiecību veidošanos cilvēkiem, kas bērnībā cietuši no vardarbības, būtu vajadzīgi papildus pētījumi. Tomēr internalizētais “es” un “citu” modelis var būt saistīts vai nu ar reviktimizāciju, vai vardarbīgu izturēšanos pret citiem.

5. Traumas simptomu un vardarbības pieredzes salīdzinājums grupai kopumā

Bērnības vardarbība bieži saistīta ar paaugstinātām noteiktu simptomu izpausmēm arī pieaugušā vecumā. Lai labāk izprastu vardarbību PA un tās saistību ar bērnības vardarbības pieredzi un cilvēku vispārējo funkcionēšanu, pētījumā tika analizēti arī Traumas simptomu aptaujas skalu rezultāti.

a) Grupas kopīgās tendences

Salīdzinot grupas kopējās tendences respondentiem, kuriem ir vai nav vardarbīgas partnerattiecības, atšķirības bija redzamas vairākos simptomu rādītājos (skat.13.tab.).

- 1) Disforijas simptomi: trauksme un depresija ir nozīmīgi paaugstināta vardarbības PA grupai ($p < .01$)
- 2) Traumas simptomi: uzmācīgas atmiņas jeb traumas ielaušanās ikdienas dzīvē un izvairīšanās no traumatisko notikumu atgādinātājiem, līdz ar to pēctraumas stresa simptomi kopumā – ir paaugstināti vardarbības PA grupai.
- 3) Paštēla traucējumi: neliela saistība ir ar spriedzi samazinošu uzvedību, identitātes neskaidrību ($p < .05$). Cieša sakarība vērojama vardarbīgo attiecību grupai ar seksuālām problēmām ($p < .01$), kas ir ļoti nozīmīgi partnerattiecībās.

Tāpat ļoti ciešas sakarības ir vērojamas starp alkohola/narkotiku lietošanu un vardarbīgām partnerattiecībām ($p = .000$), kas apliecina faktu, ka vardarbība un apreibinošu vielu lietošana var būt saistīta gan upuriem, gan varmākām.

13.tabula. Vardarbības simptomu atšķirību salīdzinājums grupai kopumā ar un bez vardarbības partnerattiecībās (n=190).

Simptomi	1. Bez vardarbības (n=135)		2. Ar vardarbību (n=55)		t
	M	SD	M	SD	
Dusmas	1.81	.42	1.93	.47	-1.66
Trauksme	1.88	.50	2.10	.56	-2.68**
Depresija	1.62	.45	1.82	.56	-2.63**
Pēctraumas stress	1.94	.48	2.12	.47	-3.65***
- Intruzīvas atmiņas	1.65	.34	1.84	.32	-3.51**
- Izvairīšanās	1.90	.58	2.20	.55	-3.11**
Disociācija	1.51	.42	1.63	.45	-1.70
Identitātes traucējumi	1.68	.40	1.82	.47	-2.06*
Spriedzi samazinoša uzvedība	1.62	.34	1.76	.39	-2.53*
Seksuālie simptomi	1.56	.45	1.77	.47	-2.60**
Disfunkcionāla seksuāla uzvedība	1.38	.40	1.44	.41	-.98

*t ir nozīmīgs pie varbūtības $p < .05$; **t ir nozīmīgs pie varbūtības $p < .01$; ***t ir nozīmīgs pie varbūtības $p < .000$

Kā redzams 13. tabulā, tiem respondentiem, kuriem ir vardarbīgas attiecības, ir tendence uz paaugstinātiem traumas simptomu rādītājiem. Tā vardarbība partnerattiecībās ir saistīta ar bērībā pārdzīvotu vardarbību, rezultātu atšķirības var pamatot ar bērības traumatiskās pieredzes ietekmi. Tomēr, tā kā analizē sākotnēji netika ņemtas vērā dzimumu atšķirības, tika veiktas arī papildus analīzes.

Rezultāti tika analizēti, izmantojot dispersiju analīzi (one-way ANOVA). Šeit tika pārbaudītas atšķirības starp vardarbības/ nevardarbības grupām PA un dzimumu atšķirības (skat. 14.tab.). Tika veiktas divas analīzes: vienkārša analīze un analīze, ņemot vērā ticamības skalu. Ja vienkāršajā analīzē rezultāti vardarbības/ nevardarbības PA grupās bija ļoti līdzīgi iepriekš aplūkotajiem t- kritērija rezultātiem, tad, ņemot vērā ticamības skalu, tie lielā mērā mainījās. Vienīgās statistiski nozīmīgās traumas simptomu atšķirības vardarbības grupā palika pēctraumas stresa simptomiem ($F=8.92, p<.01$). Pārējos traumas simptomus tik nozīmīgi ietekmēja ticamība skala, ka atšķirības izzuda.

Dzimumu atšķirības arī bija vērojamas visos traumas simptomu rādītājos, izņemot seksuālos simptomus. Dusmu, depresijas, trauksmes, pēctraumas stresa, disociācijas, identitātes neskaidrības skalās sievietēm bija augstākas simptomu izpausmes nekā vīriešiem, taču disfunkcionālas seksuālās uzvedības rādītāji augstāki bija vīriešiem. Tomēr, ņemot vērā ticamības skalu, statistiski nozīmīgas atšķirības starp grupām parādījās tikai 2 skalās: depresijas skalā, kur augstākas simptomu izpausmes ir sievietēm ($F=8.37$; $p<.01$), un disfunkcionālas seksuālas uzvedības skalā ($F=13.93$; $p<.000$), kur, savukārt, paaugstināti rādītāji ir vīriešiem.

Rezultāti liecina par vīriešu izteiktāku tendenci atbildēt noliedzoši par simptomu izpausmēm. Šī tendence izskaidro arī faktu par to, kādēļ pēc ticamības skalas iekļaušanas rezultātu analīzē, izzuda vairākas traumas simptomu atšķirības: ja sievietēm vardarbības grupā simptomi ir ievērojami augstāki nekā vīriešiem, tad, neitralizējot ticamības skalu, vīriešu rezultāti un sievietes rezultāti pielīdzinās. Līdz ar to arī pazūd atšķirības starp simptomiem vardarbības PA grupā. Turklāt jāņem vērā fakts, ka šajā gadījumā tika analizēti rezultāti gan tiem, kas ir vardarbīgi, gan tiem, kas cieš no vardarbības PA

Vardarbības PA un dzimumu mijiedarbības analīze parāda simptomu atšķirības pēctraumas stresa skalā un disfunkcionālas uzvedības skalās. Tā kā sievietēm ir vairāk raksturīgi tas, ka partneris ir vardarbīgs pret viņām, bet vīriešiem - ka viņi ir vardarbīgi paši, mēs varam secināt, ka šie simptomi parādīs nozīmīgas dzimumu atšķirības arī vardarbīgas uzvedības no respondenta puses/ pret respondentu grupās. Sievietēm un vīriešiem šīs tendences tiks aplūkotas nākamajās divās nodaļās.

ANOVA

14.tabula. Vardarbība partnerattiecībās (VPA) un traumas simptomi (n=197)

	V P A	Dzimums	M	F vardarbība PA		F dzimums		F dzimums un vardarbība PA	
				F1	F2	F1	F2	F1	F2
Dusmas	Nav	S	1.94	2.15	.12	9.02**	.03	.15	1.05
		V	1.70						
	Ir	S	2.01						
		V	1.83						
Trauksme	Nav	S	2.04	6.69**	1.37	11.20**	.72	6.69**	1.37
		V	1.71						
	Ir	S	2.19						
		V	1.98						
Depresija	Nav	S	1.76	5.94*	.95	19.65***	8.37**	.59	.95
		V	1.49						
	Ir	S	2.00						
		V	1.61						
Pēctraumas stress	Nav	S	1.95	12.96***	8.92**	6.91**	1.01	12.96***	8.92**
		V	1.72						
	Ir	S	2.19						
		V	2.02						
Disociācija	Nav	S	1.60	2.59	.22	4.13*	.91	2.59	.22
		V	1.44						
	Ir	S	1.67						
		V	1.57						
Identitātes neskaidrība	Nav	S	1.79	3.74*	.49	10.34**	2.01	1.56	1.38
		V	1.38						
	Ir	S	1.91						
		V	1.67						
Spriedzi samazinoša uzved.	Nav	S	1.70	6.40**	1.35	3.76*	.04	1.06	1.35
		V	1.53						
	Ir	S	1.79						
		V	1.73						
Seksuālie simptomi	Nav	S	1.62	6.66**	2.45	.88	.53	.30	2.45
		V	1.51						
	Ir	S	1.77						
		V	1.74						
Disfunkcionāla seksuāla uzvedība	Nav	S	1.37	2.03	.30	11.06**	13.93**	10.11**	6.65**
		V	1.38						
	Ir	S	1.26						
		V	1.67						

*p<.05; **p<.01; ***p<.000

F1 – F kritērijs, neiekļaujot ticamības skalu

F2 – F kritērijs, iekļaujot ticamības skalu

Analizējot to, vai ir atšķirības traumas simptomu rādītājos tiem bērnības vardarbības pārdzīvotājiem, kas ir/ nav vardarbīgās PA, pēc t- kritērija nekādas statistiski nozīmīgas atšķirības neparādījās.

b) Respondenti, kas cieš no vardarbības PA un kas ir vardarbīgi PA paši, un traumas simptomi.

Analizējot dispersiju analīzes rezultātus (ņemot vērā ticamības skalu) tiem respondentiem, kas cieš no vardarbības PA, atšķirībā no tiem, kas necieš no vardarbības PA, ir paaugstināti depresijas rādītāji ($F=6.89$; $p=.01$) un trauksmes rādītāji ($F=11.70$, $p=.001$).

Respondentiem, kuri ir vardarbīgi paši, atšķirībā no tiem, kas nav vardarbīgi PA, nav paaugstināta nevienu traumas simptomu skala. Tātad vardarbīga uzvedība nav saistīta ar traumas simptomiem.

Rezultātu apkopojums un secinājumi

Veicot regresiju analīzi (15.tab.), no visiem piesaistes stiliem uz vardarbību partnerattiecībās vislielākā ietekme ir bērnības fiziskās vardarbības pieredze, kas nosaka 13% no visas iespējamās sakarības ($\beta = .35, p < .000$). Otra nozīmīgākā ietekme ir ar attiecībām pārņemtajam piesaistes stilam C ($\beta = .21, p < .01$), kas nosaka 4% no visas iespējamās sakarības.

15.tabula. Regresiju analīze: vardarbība partnerattiecībās, piesaistes stili un bērnības vardarbības pieredze

Modelis	Ietekmējošie mainīgie	Beta	R ²	p
1.	Bērnības fiziskā vardarbība	.35	.13	.000
2.	Bērnības fiziskā vardarbība	.31	.17	.000
	Ar attiecībām pārņemtais piesaistes stils	.21		.004

Atkarīgais mainīgais – vardarbība PA

Pētījuma rezultāti parāda, ka vardarbīgas partnerattiecības visvairāk ir saistītas ar respondentu bērnības vardarbības pieredzi, īpaši bērnības fiziskās vardarbības pieredzi. Tāpat liela nozīme ir nedrošajiem piesaistes stiliem emocionāli tuvās attiecībās. Respondentiem, kas cieš no vardarbības attiecībās tāpat kā respondentiem kas ir vardarbīgi paši, ir raksturīgi gan nedrošie piesaistes stili, gan arī vardarbības pieredze bērnībā.

Pirmajā pētījuma datu analīzē mēģināju noskaidrot sakarības starp vardarbību partnerattiecībās, bērnības vardarbības pieredzi un piesaistes veidiem 197 respondentiem, no kuriem 53 uzrādīja vardarbību partnerattiecībās.

Mēģinot dziļāk izprast vardarbības PA fenomenu, tika analizēta respondentu bērnības vardarbības pieredze. Vardarbība partnerattiecībās bija nozīmīgi saistīta ar visiem bērnības vardarbības pieredzes veidiem: gan emocionālo, gan fizisko, gan seksuālo vardarbību. Šīs sakarības bija neatkarīgi no dzimuma gan tiem respondentiem, kuri ir vardarbīgi paši, gan tiem, kuri cieš no vardarbības. Pēc regresiju analīzes, vislielākā ietekme uz vardarbību PA ir bērnības fiziskās

vardarbības pieredzei, ieskaitot gan vardarbību ģimenē, gan ārpusģimenes vardarbību pret respondentu bērnībā. Pēc tam seko bērnības emocionālā vardarbība no vecāku puses ģimenē un seksuālā vardarbība bērnībā, ņemot vērā gan vardarbību ģimenē, gan ārpusģimenes vardarbību.

Ja respondents ir piedzīvojis bērnības vardarbību, īpaši, ja tas notiek tuvās attiecībās, viņš iemācās, ka vardarbība ir dabiska attiecību sastāvdaļa. Līdz ar to vēlāk viņš var gan lietot vardarbību pats, lai panāktu to, ko vēlas no otra, vai arī viņš var uzskatīt par sava veida "normu" to, ka partneris ir vardarbīgs pret viņu. Pārdzīvojot vardarbību bērnībā, tiek ietekmēti viņa priekšstati par sevi un pasauli. Viņš iemācās to, ka viņam var darīt pāri, ka viņam nav personisko robežu, ka viņš ir bezpalīdzīgs, ka ir nemitīgi jāuzmanās. Tas lielā mērā var ietekmēt veidu, kā pieaugušā vecumā viņš veidos tuvas attiecības: nereti vai nu ciešot no vardarbības vai kļūstot vardarbīgs pats. Iespējams, ka šajos gadījumos vardarbība ģimenē ir atkārtota bērnības traumas izspēle gan no varmākas, gan upura puses.

Bērnības vardarbības seku simptomi bieži ir depresija, vainas sajūta, dusmas, pēctraumas stress un citi simptomi. Kā redzams rezultātu analīzē, vardarbība partnerattiecībās visā grupā ir nozīmīgi saistīta ar pēctraumas stresa simptomiem. **Respondentiem, kas cieš no vardarbības, visvairāk izteikti bija depresijas un trauksmes simptomi, savukārt respondentiem, kas ir vardarbīgi paši, simptomu atšķirības neparādījās.** Līdz ar to var domāt, ka tie respondenti, kuri lieto vardarbību, kopumā nejūtas sliktāk nekā citi respondenti (tas bieži kalpo kā attaisnojums vardarbīgai uzvedībai). Taču tā kā arī vardarbīga uzvedība ir saistīta ar bērnības vardarbības pieredzi, traumas simptomu rādītāji liecina, ka respondentiem, kas ir vardarbīgi, ir tendence vērst šo pieredzi pret citiem.

Salīdzinot traumas simptomu dzimumatšķirības, sievietēm ir augstāki dusmu, trauksmes, depresijas, pēctraumas stresa, identitātes neskaidrības, disociācijas, spriedzi samazinošas uzvedības rādītāji. Domājams, grūti būtu no tā secināt, ka vīrieši šajā grupā jūtas labāk nekā sievietes, t.i., viņiem ir mazāk trauksmes vai depresijas. Drīzāk tas var parādīt: (1) iespējamo tendenci noliegt simptomus, (2) vīriešiem raksturīgāko tendenci traumatiskus pārdzīvojumus eksternalizēt nevis internalizēt (kaut arī, piemēram, dusmu un spriedzi samazinošas uzvedības rādītāji vīriešiem ir zemāki nekā sievietēm. (3) tendenci apslāpēt emocijas, lietojot alkoholu vai

narkotikas – šie rādītāji vīriešiem ir augstāki nekā sievietēm, (4) vīriešiem raksturīgas grūtības atpazīt savas emocijas. Statistiski atšķiras ticamības skalas rādītāji jeb aizsardzības līmenis. Tas apstiprina minēto apgalvojumu, ka vīriešiem vairāk nekā sievietēm ir izteiktāka tendence noliegt, neatzīt pat tādas domas vai izjūtas, kas piemīt gandrīz visiem cilvēkiem. Šī skala parāda iespējamo tieksmi noliegt savas sajūtas un problēmas, kā arī sabiedrības kultūrā iesakņoto vīriešu vēlēšanos parādīt, ka ar viņiem viss ir kārtībā. Līdz ar to, potenciāli, sievietes līdz ar tendenci uz depresiju, trauksmi utt., līdz ar to paaugstināto vainas sajūtu, ir vairāk pakļautas vardarbībai ģimenē. kamēr vīrieši līdz ar noliegšanas tendenci un grūtībām runāt par savām jūtām potenciāli var kļūt vardarbīgi. Ticamības skalu iekļaujot kā ietekmējošo mainīgo, atšķirības starp abiem dzimumiem palika tikai depresijai, kur sievietēm bija augstāki rezultāti, un disfunkcionālai seksuālai uzvedībai, kas izteiktāka vīriešiem.

Respondentu piesaistes veidu saistība ar vardarbību PA bija otrs pētījuma jautājums. Kā parādīja rezultāti, statistiski nozīmīgas sakarības respondentiem, kuri ir vardarbīgās partnerattiecībās, bija redzamas ar attiecībām pārņemtā piesaistes stila C rezultātos. Arī izvairīgi bailīgā piesaistes stila rādītāji pēc AA vardarbības grupā bija nedaudz paaugstināti, taču šīs atšķirības izzuda, veicot dispersiju analīzi, kurā kā papildus ietekmējošs mainīgais tika iekļauta ticamības skala pēc TSA.

Ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu raksturo negatīvs "es" modelis. Tā kā arī otrs piesaistes stils, kura "es" modelis ir negatīvs- izvairīgi bailīgais stils, uzrādīja nelielu saistību ar vardarbību partnerattiecībās, varam secināt, ka respondentiem, kuri dzīvo vardarbīgās attiecībās, ir izteikta tendence uz negatīvu priekšstatu par sevi, pie kam tas nav atkarīgs no tā, vai respondents cieš no vardarbības no partnera puses, vai ir vardarbīgs pats. Šajās sakarībās neparādās arī dzimuma atšķirības. Rezultāti parāda, cik liela nozīme piesaistes stilam un "es" iekšējās darbības modelim ir uz cilvēku savstarpējām attiecībām. Cilvēka sevis uztvere ir saistīta ar viņa pašvērtējumu, sevis pieņemšanu. Negatīvu priekšstatu par sevi raksturo pašcieņas trūkums, autonomijas trūkums attiecībās, pārliccība, ka es neesmu mīlestības vērts, grūtības veidot veselīgas attiecības (Herman, 1992, Bartholomew & Horowitz, 1990). Līdz ar to vardarbīgās partnerattiecībās tiem respondentiem, kuri cieš no vardarbības, tas nozīmē grūtības sevi aizstāvēt, disfunkcionālus priekšstatus par attiecībām, bailes no vientulības, izteiktu pieķeršanos partnerim, kas traucē aiziet no attiecībām. Tiem

respondentiem, kuri ir vardarbīgi paši, nedrošais piesaistes modelis ar negatīvu “es” priekšstatu var būt saistīts ar bailēm no pamešanas, kur dusmu izpausme kalpo kā līdzeklis tam, lai nosargātu attiecības un aizkavētu partneri aiziet (Bowlby, 1988). Tāpat negatīvs priekšstats par sevi bieži ir saistīts ar grūtībām veiksmīgi pārvarēt stresu, līdz ar to paaugstinātu distresa līmeni (Muller & Lemieux, 2000), kas arī var ietekmēt vardarbīgu uzvedību.

Šīs tendences respondentu atbildēs apstiprina piesaistes dimensiju izpētes rezultāti: respondentiem vardarbīgās partnerattiecībās ir raksturīgs paaugstināts trauksmes dimensijas līmenis, salīdzinot ar tiem respondentiem, kuriem nav vardarbības PA. Īpaši izteikta šī tendence ir respondentiem, kuri aptaujās uzrāda, ka viņu partneris ir vardarbīgs pret viņiem. Trauksme emocionāli tuvās attiecībās liecina par izteiktām bailēm no tā, ka viņu var atstumt, pamest; tās ir bailes būt nemīlētam un bailes palikt vienam. **Tāpat vardarbība partnerattiecībās ir saistīta ar pārmērīgu pieķeršanos partnerim.** Tas parāda to, ka, lai gan šīs attiecības varbūt ir neapmierinošas, reizēm pat ciešanu pilnas un bīstamas, īpaši jau vardarbības upuriem, baidoties no vientulības, respondenti šajās attiecībās paliek.

Ne visi respondenti, kuri cietuši no bērnības vardarbības, šo pieredzi atkārtoti savās partnerattiecībās. Tādēļ datu analīzē tika meklētas atšķirības starp respondentu grupām, kuri ir cietuši no bērnības vardarbības un ir vardarbīgās attiecībās un tiem, kuru attiecības nav vardarbīgas. Atšķirības starp abām grupām izpaudās izvairīgi bailīgā stila B rādītājos: tiem respondentiem, kuriem bija vardarbības pieredze bērnībā un vardarbīgas PA, šie rādītāji bija augstāki nekā tiem respondentiem, kuriem bijusi tikai bērnības vardarbības pieredze, bet nav vardarbības PA. Šī atšķirība parāda, ka augstāki rezultāti ir gan negatīvajam “es” priekšstatam, gan arī negatīvajam “citu” priekšstatam. Izvairīgi bailīgais stils ir tā sauktais bērnības dezorientētais/dezorganizētais stils, kas īpaši raksturīgs bērniem, kuri cietuši no ilgstošas un smagas vardarbības ģimenē, kas, iespējams, tieši tādēļ ir saistīts ar vardarbību partnerattiecībās.

Protams, šī pētījuma ierobežojumi neļauj izdarīt secinājumus par vardarbības partnerattiecībās cēloņiem, kā arī neļauj vispārināt jau esošos rezultātus grupas ierobežotā apjoma dēļ. Tomēr rezultāti par piesaistes stilu un bērnības vardarbības

saistību ir nozīmīgi terapeitiskajā darbā ar cilvēkiem, kuriem ir vardarbīgas partnerattiecības.

Kopsavilkums:

Pētījumā ir pierādīta vardarbības partnerattiecībās saistība ar bērnības fiziskās, emocionālās un seksuālās vardarbības pieredzi gan sievietēm, gan vīriešiem. Tāpat respondentiem, kuriem ir vardarbīgas partnerattiecības, ir tendence uz paaugstinātiem ar attiecībām pārņemtā piesaistes rādītājiem un trauksmes dimensiju romantiskajās attiecībās.

**2.analīze. SIEVIETES, KAS CIEŠ NO VARDARBĪBAS
PARTNERATTIECĪBĀS**

2.analīze. SAISTĪBA STARP BĒRNĪBAS VARDARBĪBAS PIEREDZI, PIESAISTES VEIDIEM UN VARDARBĪBU PRET SIEVIETĒM PARTNERATTIECĪBĀS

Grupas kopējā analīzē tika noskaidrotas vispārējās sakarības starp piesaistes veidiem, bērnības vardarbības pieredzi un vardarbību partnerattiecībās. Tāpat tika noteiktas atšķirības respondentiem, kas cieš/ necieš no partneru vardarbības pret viņiem un respondentiem, kas ir/ nav vardarbīgi paši. Runājot par vardarbības PA upuriem, visbiežāk tiek runāts par sievietēm. Arī šajā pētījumā redzamā statistika ir, ka no visām 33 sievietēm, kam ir vardarbība PA, 30 uzrādīja, ka viņu partneris ir vardarbīgs pret viņām. Tādēļ šo sieviešu rezultāti tika analizēti atsevišķi, lai labāk izprastu tās sakarības ar bērnības vardarbības pieredzi un piesaistes veidiem, kas ir sievietēm, kas cieš no vardarbības no saviem partneriem.

Analīzes plāns:

1. Sieviešu vardarbības pieredzes dzīves laikā analīze
2. Bērnības vardarbības pieredzes un vardarbības PA saistība
3. Piesaistes veidi un vardarbība PA
4. Traumas simptomi un vardarbība PA
5. Rezultātu apkopojums un secinājumi

1. Sieviešu vardarbības pieredzes dzīves laikā analīze

1.1. Fiziskas un seksuālas vardarbības pieredze sievietēm dzīves laikā

Tika noteikta visu respondentu fiziskas un seksuālas vardarbības pieredze dzīves laikā, kā arī salīdzināta atkārtotā vardarbības pieredze.

16.tabula. Sievietes un vardarbības pieredze dzīves laikā (n=103)

	Vardarbība līdz 17 g.v.			Vardarbība pēc 17 g.v.		Vardarbība pret respondentu dzīves laikā kopā
	Ģimenē	Ārpus ģimenes	kopā	Ārpus partnerattiecībām	Partnerattiecībās	
Fiziska vardarbība	11 (10.7%)	Nav zināms	26 (25.2%)	20 (19.4%)	30 (29.1%)	48 (46.6%)
Seksuāla vardarbība	9 (8.7%)	9 (8.7%)	17 (16.5%)	20 (19.4%)	22 (21.4%)	36 (35%)

a) fiziskas vardarbības pieredze

Kā redzams 16. tabulā, no fiziskas vardarbības ģimenē bērnībā cietušas 11 sievietes. 6 no viņām (54.5%) cieš no fiziskas vardarbības arī tālākajā dzīvē.

Kopā no vardarbības bērnībā cietušas 26 sievietes. No tām 5 cieš arī vardarbībā ārpus partnerattiecībām pēc 17 gadu vecuma. 13 cieš partnerattiecībās. **Tas nozīmē, ka 50% no 26 sievietēm, kas cietušas no fiziskas vardarbības bērnībā, cieš no fiziskas vardarbības partnerattiecībās.**

Partnerattiecībās no 30 sievietēm, kuras uzrāda šo pieredzi, 13 ir cietušas no fiziskas vardarbības arī bērnībā (43.3%). Savukārt, no visām 75 sievietēm, kam nav bērnības fiziskās vardarbības pieredzes, no vardarbības partnerattiecībās vēlāk cieš 22.6% sieviešu.

No visām sievietēm, kas cieš no vardarbības partnerattiecībās, tikai 11 nav piedzīvojušas vardarbību citur. 19 ir piedzīvojušas gan vardarbību ģimenē, gan ārpus

tās (63.3%). Tātad no visām sievietēm, kas cietušas vardarbībā dzīves laikā, 50% saskaras ar fizisku vardarbību arī partnerattiecībās (19 sievietes no 38).

Tātad hipotēze par bērnības vardarbības pieredzes saistību ar vardarbību partnerattiecībās apstiprinās.

Apkopojot,

- 1) katra otrā sieviete, kas cietusi no fiziskas vardarbības dzīves laikā, saskaras ar vardarbību arī partnerattiecībās.
- 2) ja sievietei ir vardarbības pieredze partnerattiecībās, 63% gadījumu dzīves laikā viņai ir bijusi arī cita fiziskas vardarbības pieredze, bet 43.3% gadījumu viņai ir vardarbības pieredze bērnībā.

b) Seksuālas vardarbības pieredze sievietēm dzīves laikā

Kā redzams 16.tabulā, 35.6% sieviešu (36 respondentes) dzīves laikā cietušas no seksuālas vardarbības.

17 sievietes (16.5%) ir cietušas no seksuālas vardarbības bērnībā. No šīm sievietēm 12 uzrāda seksuālas vardarbības pieredzi arī tālākajā dzīvē pēc 17 gadu vecuma (vai nu partnerattiecībās vai ārpus tām). Tikai 5 sievietes, kurām ir bērnības seksuālas vardarbības pieredze, nav cietušas atkārtoti no seksuālas vardarbības dzīves laikā. Tas nozīmē, ka 71% cieš no seksuālas vardarbības atkārtoti.

No visām sievietēm, kas cietušas no seksuālas vardarbības dzīves laikā ārpus partnerattiecībām (31 sieviete), no seksuālas vardarbības PA cieš 14 sievietes (45.2%).

Tikai 8 sievietes, kas cieš no seksuālas vardarbības partnerattiecībās (kopā – 22 sievietes), nav cietušas no seksuālas vardarbības iepriekš (36.4%). Tas nozīmē, ka seksuālas vardarbības upuriem ir lielāks risks ciest no vardarbības atkārtoti nekā tām sievietēm, kas nav cietušas no seksuālas vardarbības.

Nevienas sievietes atbildes aptaujās neliecināja par seksuālu vardarbību pret savu partneri.

Papildus salīdzinot gan fiziskas, gan seksuālas vardarbības pieredzi dzīves laikā, redzams, ka 55% (55 sievietes (n=100)) ir cietušas no fiziskas vai seksuālas

vardarbības dzīves laikā. 45% šādu pieredzi neuzrāda. 28% respondentu, savukārt, ir cietušas no abu veidu vardarbības.

1.2. Emocionāla vardarbība sievietēm

Pētījumā respondentiem tika piedāvāti vairāki jautājumi par viņu emocionālās vardarbības pieredzi bērnībā.

Vecāku draudus pret sevi bērnībā uzrāda 23 sievietes (23.3%). No tām 14 respondentes piedzīvojušas emocionālu vardarbību arī partnerattiecībās (60.9%).

Emocionālu vardarbību partnerattiecībās uzrāda 48% sieviešu (49 resp.). 22% respondentu pašas apliecina, ka ir bijušas vardarbīgas pret partneri. Tikai 2 (9.1%) no šīm sievietēm nav cietušas no emocionālas vardarbības no partnera puses pašas.

Attiecība pret sievietēm, kas ir un nav cietušas no vecāku draudiem un ir iesaistījušas emocionāli vardarbīgās attiecībās, ir 60.9% pret 44.3%. Tātad vecāku emocionāla vardarbība – draudi ir riska faktors vēlākām vardarbīgām partnerattiecībām (koef 1.6 un 2.3).

2. Bērnības vardarbības pieredzes un tagadnes vardarbības partnerattiecībās salīdzinājums

2.1. Fiziskās, seksuālās un emocionālās vardarbības pieredzes salīdzinājums ar vardarbību PA.

Sievietēm, kuras ir vardarbīgās attiecībās, pagātnes pieredzē biežāk raksturīga emocionāla vardarbība no vecāku puses pret viņām, fiziska vardarbība bērnībā, kā arī seksuālas vardarbības pieredze nekā sievietēm, kuru partnerattiecībās nav vardarbīgas (skat.17.tab.). Nozīmīgi ir tas, ka sakarības ar vardarbību PA ir gan bērnības fiziskās un seksuālās vardarbības pieredzei ģimenē, gan ārpusģimenes vardarbības pieredzei. Tas apliecina reviktimizācijas teoriju: sievietēm ar vardarbības pieredzi bērnībā ir raksturīgāka tendence iesaistīties vardarbīgās partnerattiecībās nekā sievietēm, kam nav šādas pieredzes. Vecāku alkoholisms un savstarpējā vardarbība, savukārt, nav saistīts ar vardarbību picaugušo sieviešu partnerattiecībās.

17. tab. Bērnības vardarbības pieredzes salīdzinājums sievietēm grupās ar un bez vardarbības PA

	1. Bez vardarbības PA (n=72)		2. Ar vardarbību PA (n=30)		t	
	M	SD	M	SD		
Fiziska vardarbība	Vardarbība ģimenē pret bērnu	.02	.26	.20	.41	-1.95*
	Bērnības fiziskā vardarbība kopā	.17	.38	.40	.50	-2.64**
	Fiziska vardarbība pēc 17 g.v. ārpus ģimenes	.11	.32	.30	.38	-3.34*
	Fiziska vardarbība ārpus partnerattiecībām dzīves laikā	.51	.91	1.18	1.24	-3.85***
Seksuāla vardarbība	Bērnības seksuālā vardarbība	.14	.35	.30	.60	-1.71
	Seksuāla vardarbība pēc 17 g.v. ārpus ģimenes	.02	.33	.36	.49	-3.0**
	Seksuāla vardarbība ārpus partnerattiecībām kopā	.25	.55	.69	.85	-3.08**
Emocionāla vardarbība	Emocionāli vardarbīga izturēšanās ģimenē pret bērnu	1.97	.80	2.53	.94	-3.03**
	Draudis no vecāku puses	.21	.41	.30	.47	-.99
	Emocionāla vardarbība bērnībā kopā	14.07	5.88	18.4	7.17	-3.12**
	Vecāku alkoholisms	.39	.49	.40	.50	-.052
	Vecāku savstarpēja vardarbība	.38	.49	.24	.44	1.28

* t ir nozīmīgs pie $p < .05$ ** t ir nozīmīgs pie varbūtības $p < .01$; ***t ir nozīmīgs pie varbūtības $p < .000$

2.2. Vecāku attieksmes aptaujas un vardarbības partnerattiecībās salīdzinājums

Salīdzinot tēva un mātes emocionālā siltuma un kontroles skalas abās grupās, neviena skala neparādīja statistiski nozīmīgas atšķirības grupā ar vardarbīgām

partnerattiecībām un grupā bez tām. Tātad šīs vecāku attieksmes dimensijas pēc respondentu vērtējuma nav saistītas ar vardarbību partnerattiecībās.

3. Piesaistes veidu un vardarbības pieredzes salīdzinājums

Ar visu trīs piesaistes aptauju palīdzību tika noteiktas sakarības starp respondentu vardarbības pieredzi un piesaistes veidiem

3.1. Piesaistes kategorijas sievietēm vardarbīgās attiecībās

Vispirms tika noteiktas piesaistes kategorijas pēc Attiecību aptaujas grupās ar un bez vardarbības pieredzes partnerattiecībās sievietēm.

18.tabula. Piesaistes kategorijas sieviešu grupās ar un bez vardarbības PA

	Ar vardarbību (29)	Bez vardarbības (70)
Stils A	6 (20.7%)	33 (47.2%)
Stils B	8 (27.6%)	11 (15.7%)
Stils C	12 (41.4%)	12 (17.1%)
Stils D	3 (10.3%)	14 (20%)

18.tabulā redzams, ka visvairāk sieviešu (41.4%), kas cieš no vardarbības, izvēlējās kā sev raksturīgāko ar attiecībām pārņemto stilu C. savukārt, no sievietēm, kurām nav vardarbīgas partnerattiecības, gandrīz puse (47.2%) izvēlējās drošo stilu A kā sev visatbilstošāko atšķirībā no 20.7% sieviešu, kuras cieš no vardarbības.

3.2. Piesaistes stilu analīze

Tika pārbaudīts visu četru stilu ranžējums pēc AA un ASA (skat. 19.tab.) pēc t- kritērija. Sievietēm vardarbīgās attiecībās raksturīgāks pēc AA bija ar attiecībām pārņemtais piesaistes stils C ($t=-2.91$, $p<.01$), piesaistes veids, kuros "es" priekšstats ir negatīvs, un tuvās attiecībās ir nedrošība, bailes, ka viņas tiks atstumtas. Ar attiecībām pārņemtajam stilam ir tendence idealizēt partneri. Drošais piesaistes stils

A. savukārt, pēc vidējiem rādītājiem, ir raksturīgāks sievietēm, kas necieš no vardarbības attiecībās.

Tika salīdzinātas piesaistes dimensijas sievietēm, kuras saskārušās ar vardarbību partnerattiecībās un sievietēm, kurām nav šādas pieredzes. Kā redzams 19.tabulā, sievietēm, kuras piedzīvojušas fizisku vardarbību partnerattiecībās, ir paaugstināti trauksmes dimensijas rādītāji ($t=-2.82$, $p<.01$), tātad sievietes vardarbīgās attiecībās baidās tikt atstumtas, pamestas.

19. tabula. Piesaistes stilu salīdzinājums sievietēm grupās ar un bez vardarbības partnerattiecībās ($n=103$)

	Piesaistes stili	1. Bez vardarbības ($n=72$)		2. Ar vardarbību ($n=30$)		t	F1
		M	SD	M	SD		
Attiecību aptauja	A Drošs	4.71	1.69	4.00	1.88	1.78	2.66
	B Izvairīgi bailīgs	3.25	1.83	3.96	2.07	-1.62	2.17
	C Ar attiecībām pārņemts	3.35	1.74	4.56	1.99	-2.91**	6.90**
	D Noraidošs	3.33	1.89	2.01	2.01	.83	.45
Attiecību skalu aptauja	A Drošs	3.58	.64	3.52	.77	.36	.00
	B Izvairīgi bailīgs	2.66	.85	2.95	.91	-1.0	.82
	C Ar attiecībām pārņemts	2.85	.73	3.16	.83	-1.83	2.86
	D Noraidošs	3.33	.71	3.2	.84	.79	.36
Romantisko attiecību aptauja	Trauksme	2.47	1.03	3.11	1.06	-2.82**	8.35**
	Tuvība	3.59	.62	3.34	.75	1.67	2.44
	Paļaušanās	3.19	.83	3.16	.77	.45	.03

* $p<.05$, ** $p<.01$, *** $p<.000$

F1 – Fišera kritērijs, ņemot vērā ticamības skalu

Rezultāti tika salīdzināti arī pēc dispersiju analīzes (one-way ANOVA), ņemot vērā ticamības skalu pēc TSA. Kopumā var teikt, ka sieviešu grupā ticamības skala rezultātus neietekmēja. Tāpat, pēc AA neparādījās statistiski nozīmīgas atšķirības vardarbības/ nevardarbības grupās PA stilā A ($F=2.66$, $p=.11$), stilā B ($F=2.17$,

$p=.14$), stilā D ($F=.45$, $p=.50$), taču bija nozīmīgas atšķirības stilā C ($F=6.90$, $p=.01$). Atšķirību nebija pēc ASA.

Pēc RAA nozīmīgas sakarības bija ar trauksmes dimensiju ($F=8.35$, $p=.01$), taču nebija sakarību ar tuvības ($F=2.44$, $p=.12$) un paļaušanās ($F=.03$, $p=.86$) dimensijām.

3.3. Bērnības vardarbības pieredze, vardarbība partnerattiecībās un piesaistes stili

Ne visas respondentes, kuri cietušas no vardarbības bērnībā, cieš no vardarbības arī partnerattiecībās. Tāpat, ne visas respondenti, kam ir vardarbība PA, cietušas no bērnības vardarbības. Lai labāk izprastu atšķirības starp dažādiem vardarbības veidiem un piesaistes stiliem, tika salīdzinātas atšķirības starp piesaistes stiliem un:

1) grupām, kurās ir tikai bērnības fiziskās un/vai seksuālās vardarbības pieredze vai gan bērnības vardarbība, gan vardarbība PA.

Šajās grupās atšķiras trauksme romantiskajās attiecībās ($t=-2.16$; $p<.05$). Tātad ja ir gan bērnības vardarbība, gan vardarbība PA, tad trauksmes dimensija ir augstāka nekā tikai bērnības vardarbības gadījumā. Respondentēm ir lielākas bailes tikt pamestām un atstumtām. Var secināt, ka šī skala ir īpaši izteikta tieši vardarbības PA gadījumos.

2) grupām, kurās ir tikai vardarbība PA vai gan vardarbība PA, gan bērnības vardarbības pieredze.

Šīm grupām nav atšķirības piesaistes stilos. Tātad bērnības vardarbības pieredzei nav izšķirošas nozīmes piesaistes stila ziņā vardarbīgu PA gadījumos.

3) grupu, kurā ir tikai VPA, izslēdzot visus citus fiziskās un seksuālās vardarbības veidus ($n=10$), salīdzinot ar grupu, kura nav cietusi no vardarbības ($n=50$).

Šīs grupas atšķiras pēc AA ar attiecībām pārņemtā stila C ($t=-3.08$; $p<.01$) un pēc RAA trauksmes ($t=-1.92$; $p<.05$). Tātad var apgalvot, ka šis piesaistes veids ir īpaši izteikts tām sievietēm, kas cieš no vardarbības no partnera puses.

4. Traumas simptomu un vardarbības pieredzes salīdzinājums

Sievietēm, kurām ir vardarbības pieredze partnerattiecībās, pēc t-kritērija analīzes, kopumā paaugstināti 3 traumas simptomu skalu rādītāji (skat. 20.tab.). Visnozīmīgākās sakarības ir ar depresijas simptomu atšķirībām, kur ciešā sakarība parāda vardarbībā cietušo sieviešu paaugstināto tendenci uz vispārēju nomāktību, bēdīguma un bezcerības izjūtu, negatīvas domas par nākotni un sevis uztvere kā nevērtīgām un neadekvātām. Tāpat šeit raksturīgas domas par nāvi un pašnāvību, izolēšanās un norobežošanās no citiem.

Atšķirības ir arī divās skalās, kas parāda pēctraumas stresa simptomus: kopīgā pēctraumas stresa skala un izvairīšanās skala, kas tendenci izvairīties no traumas atgādinātājiem. Šie simptomi var būt tiešā veidā saistīti ar attiecībās pārdzīvoto vardarbību.

20. tabula. Vardarbības simptomu atšķirību salīdzinājums sievietēm ar un bez vardarbības PA.

Simptomi	1. Bez vardarbības (n=69)		2. Ar vardarbību (n=29)		t	F I
	M	SD	M	SD		
Dusmas	1.93	.45	2.03	.53	-0.91	.83
Trauksme	2.03	.51	2.22	.59	.12	5.81*
Depresija	1.74	.46	2.05	.63	-2.64**	13.37***
Pēctraumas stress	1.96	.53	2.19	.55	-1.96*	6.56**
- Uzmācīgas atmiņas	1.74	.37	1.86	.33	-1.58	3.95*
- Izvairīšanās	2.04	.41	2.32	.60	-1.96*	6.02*
Dīsociācija	1.59	.41	1.68	.48	-0.93	.71
Identitātes traucējumi	1.79	.41	1.92	.55	-1.22	2.14
Sprīedzi samazinoša uzvedība	1.70	.30	1.79	.41	.22	2.25
Seksuālie simptomi	1.50	.46	1.68	.57	-1.61	2.57
Dīsfunkcionāla seksuāla uzvedība	1.71	.54	1.59	.39	1.01	1.63

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .000$

F1- Fišera kritērijs, iekļaujot ticamības skalu

Analizējot traumas simptomus abās grupās, izmantojot dispersiju analīzi (*one-way ANOVA*), iekļaujot arī ticamības skalu, bija vērojamas nelielas atšķirības (skat. 20.tab.). Depresijas rādītāji vardarbības PA grupā uzrādīja vēl ciešākas sakarības ($F=13.37$, $p=.000$), tāpat arī pēctraumas stresa simptomu skala ($F=6.56$, $p=.01$). Tagad redzams, ka paaugstināti rezultāti vardarbības grupā ir abām pēctraumas stresa simptomu apakšskalām: uzmācīgajām atmiņām ($F=3.95$, $p=.05$) un izvairīšanās tendencei no traumas atgādinātājiem ($F=6.02$, $p=.02$). Sakarības bija redzamas arī trauksmes skalā ($F=5.81$, $p=.02$). Visi šie simptomi ir traumas simptomi, kas liecina par distresu, kas saistīti ar tiešu vardarbības ietekmi uz sievietes funkcionēšanu, un nekādā veidā nav saistīti ar patības disfunkcijām (Briere, 1993).

Kopumā šie paaugstināto simptomu rādītāji liecina, ka sievietēm, kas dzīvo vardarbīgās partnerattiecībās, var būt grūtības viņu vispārējā funkcionēšanā ikdienā, kas var skart gan personisko, gan profesionālo jomu. Līdztekus tendence uz depresiju, trauksmi un traumatiskām atmiņām var lielā mērā ietekmēt viņu spēju aizsargāt sevi pret atkārtotu vardarbību gan attiecībās ģimenē, gan ārpus tās. Tas var apgrūtināt arī izvēli aiziet no attiecībām vai mainīt tās.

Tika salīdzinātas atšķirības arī starp tām sievietēm, kuras pašas ir vardarbīgas attiecībās un tām, kuras nav vardarbīgas. Statistiski nozīmīgas atšķirības neparādījās ne ar vienu no simptomiem. Tātad traumas simptomiem nav saistības ar to, vai sieviete pielieto fizisku vardarbību attiecībās, vai nē. Tendence ir tāda pati kā grupai kopumā, ieskaitot vīriešus, kas ir vardarbīgi, tas nozīmē, ka nav nozīmīgas sakarības starp vardarbības lietošanu un simptomu smagumu ne vīriešiem, ne sievietēm.

5. Rezultātu apkopojums un secinājumi

Pēc datu analīzes rezultātiem var apkopot, ka:

- 1) sievietes, kuras ir vardarbīgās attiecībās, bieži ir cietušas no emocionālas vardarbības no vecāku puses pret viņām, fiziskas vardarbības bērnībā, kā arī seksuālas vardarbības,
- 2) sievietēm vardarbīgās attiecībās raksturīgāks ar attiecībām pārņemtais piesaistes stils un trauksme romantiskajās attiecībās,
- 3) sievietēm kas ir vardarbīgās attiecībās, ir paaugstināti depresijas, pēctraumas stressa un trauksmes simptomu rādītāji.

Bērnības vardarbības pieredze ietekmē cilvēka "es" priekšstatu, personības integritātes sajūtu un priekšstatus par attiecībām. Gan emocionāla, gan fiziska, gan seksuāla vardarbība bērnībā ir saistīta ar vardarbību pāru attiecībās sievietēm, kas aptaujās atklājušas, ka viņu partneri ir viņām situši vai citādi fiziski ietekmējuši. Bērnības vardarbības upuru internalizācijas nereti ir: "Es esmu sabojāta, bezpalīdzīga, vainīga", "Es esmu atbildīga par vardarbību", "Man nav robežu" (Wieland, 1997). Šīs bērnības internalizācijas var saglabāties arī pieaugušā vecumā, līdz ar to sieviete, kas cieš no vīra/ drauga vardarbības, var līdzīgā veidā uzņemties atbildību par to, justies vainīga un bezspēcīga kaut ko mainīt savā dzīvē. Vardarbību viņas iekšēji var uztvert kā kaut ko parastu priekš savas dzīves un nereti var ticēt, ka savādāka dzīve un attiecības nav iespējamās. Zināms, ka vardarbības pieredze bērnībā ir saistīta arī ar nedrošo piesaisti, kas, savukārt, tiek pārnesta pieaugušo attiecībās – bieži atkal kopā ar vardarbību.

Analizējot piesaistes rādītājus, izteikti paaugstināti ir ar attiecībām pārņemtā stila C rezultāti vardarbības PA grupā. Var teikt, ka tas ir piesaistes stils, kas raksturīgs partneru vardarbībā cietušām sievietēm. To raksturo negatīvs priekšstats par sevi (kas sakrīt ar iepriekš aprakstītajām internalizācijām) un atkarības tendence no attiecībām. Šiem cilvēkiem ir grūti noteikt savas robežas, apzināties savas vajadzības un prast rūpēties par sevi, jo viņas nejūtas mīlestības vērtas. Tādēļ nereti praksē vērojama izteikta pieķeršanās un rūpes par otru cilvēku pat tad, ja viņš dara pāri. Visbiežāk šīs sievietes ir patiešām pārliecinātas, ka pašas izraisa vardarbību, jo ir "sliktas". Viņas sagaida, ka otrs kaut kādā veidā dos viņām mīlestību, kas trūkst

pašām pret sevi. Līdz ar to varmāku uzvedība, kas raksturīga t.s. "medusmēneša un aplidošanas" fāzē, ir īpaši bīstama vardarbības upuriem, ja viņiem ir tik izteikta tendence uz ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu. Viņu negatīvajam "es" modelim šī uzmanība un pārspīlētās mīlestības un pieķeršanās izpausmes ir kā mūžīgās paradīzes garants.

Paaugstinātie trauksmes dimensijas rādītāji RAA nozīmē, ka sievietes, kas cieš no fiziskas vardarbības, baidās, ka partneris viņas var pamest, atstumt, un jūtas nemīlamas. Šeit var būt divas iespējas: (1) iespējams, ka paaugstināta trauksmes dimensija ir viens no faktoriem, kas nosaka iesaistīšanos vardarbīgās attiecībās (un palikšanu tajās arī pēc vardarbības); (2) piesaistes veids vairāk saistīts ar traumatisko vardarbības pieredzi attiecībās nekā ar piesaistes drošību pirms tam. Droši vien atbildēt pilnībā uz šiem jautājumiem šī pētījuma ietvaros būs neiespējami, kaut arī ir svarīgi ņemt vērā vairākus faktorus, piemēram, to, ka 50% gadījumu sievietēm ir vardarbības pieredze iepriekš un ārpus attiecībām.

Pēc Kolinsas un Rīda, romantiskās attiecības ir piesaistes lokuss (1990) dzīves laikā. Piesaiste kļūst īpaši nozīmīga briesmu un draudu apstākļos - pieaugušajiem tieši tad visvairāk aktualizējas piesaistes uzvedība. Tad ko nozīmē tas, ka sievietēm, kuras cieš no fiziskas vardarbības, ir raksturīga augsta trauksme par to, ka viņas atstums, pametīs, un ka viņas nav mīlestības vērtas? Ar šāda veida piesaisti viņas var uztvert fizisku vardarbību kā vēl vienu apliecinājumu savai sevis un otra cilvēka uztverei. "Es esmu slikta, tātad esmu pelnījusi vardarbību". Vēlākā partnera atvainošanās un mīlestības solījumi (t.s. "medusmēnesis un aplidošana") patiešām var ļoti veiksmīgi iedarboties tieši uz šīm sievietēm: tā ir vēl viena garantija tam, ka tas, no kā viņas tik ļoti baidās – atstumšana - varbūt nenotiks.

Traumas simptomu aptaujas rādītāji sievietēm, pret kurām tiek vērsta vardarbība, uzrāda paaugstinātus depresijas, trauksmes un pēctraumas stresa simptomus: visus tos simptomus, kas liecina par tiešu traumas ietekmi uz sievietes vispārējo funkcionēšanu, kā arī vistiešāk ir saistīti ar negatīvo priekšstatu par sevi.

**3.analīze. VĪRIEŠI, KURI IR VARDARBĪGI
PARTNERATTIECĪBĀS**

3.analīze. SAISTĪBA STARP BĒRNĪBAS VARDARBĪBAS PIEREDZI, PIESAISTES VEIDIEM UN VARDARBĪGU IZTURĒŠANOS PARTNERATTIECĪBĀS VĪRIEŠIEM

Šajā pētījumā no visiem 24 vīriešiem, kam ir vardarbība PA, 20 aptaujās uzrādīja, ka bijuši vardarbīgi pret savām partnerēm. Tādēļ šo vīriešu rezultāti tika analizēti atsevišķi, lai labāk izprastu vardarbīgas izturēšanās sakarības ar bērnības vardarbības pieredzi un piesaistes veidiem.

Pētījuma jautājumi šajā analīzē ir: 1) vai ir sakarības starp bērnības vardarbības pieredzi un vardarbīgu izturēšanos partnerattiecībās, 2) vai ir sakarības starp piesaistes stiliem un vardarbību partnerattiecībās.

Analīzes plāns:

1. Vīriešu vardarbības pieredzes dzīves laikā analīze
2. Bērnības vardarbības pieredzes un vardarbīgas izturēšanās PA saistība
3. Piesaistes veidi un vardarbība PA
4. Traumas simptomi un vardarbība PA
5. Rezultātu apkopojums un secinājumi

2. Vīriešu vardarbības pieredzes dzīves laikā analīze

1.1. Fiziskas un seksuālas vardarbības pieredze vīriešiem dzīves laikā

Vispirms tika noteikta vardarbības pieredze dzīves laikā vīriešiem visā grupā, ņemot vērā, ka īpaši pievēršot uzmanību fiziskās un seksuālas vardarbības pieredzei (skat.21.tab.).

21.tabula. Fiziskas un seksuālas vardarbības pieredze vīriešiem dzīves laikā (n=94)

	<i>Vardarbība līdz 17 g.v.</i>		<i>Vardarbība pēc 17 g.v.</i>		Vardarbība pret respondentu dzīves laikā kopā
	Vardarbība ģimenē pret bērnu	Vardarbība pret respondentu bērībā kopā	Vardarbība ārpus partnerattiecībām	Vardarbība no partneres puses	
Fiziska vardarbība	9 (9.6%)	28 (29.8%)	33 (35.1%)	12 (12.8%)	45 (47.9%)
Seksuāla vardarbība	0 (0%)	5 (5.3%)	2 (2.1%)	6 (6.4%)	9 (9.6%)

a) fiziskas vardarbības pieredze

47.9% (45) vīrieši savas dzīves laikā cietuši no fiziskas vardarbības. Ārpus partnerattiecībām dzīves laikā no fiziskas vardarbības cietuši 44.7% vīriešu (42 cilvēki).

No fiziskas vardarbības ģimenē bērībā (skat.21 tab.) cietuši 9 vīrieši, kas sastāda 9.6%. No tiem, kas cietuši no vardarbības bērībā ģimenē, savukārt, 5 vīrieši (55.5%) vēlāk ir vardarbīgi partnerattiecībās.

Fizisku vardarbību bērībā gan ģimenē, gan ārpus ģimenes kopumā piedzīvojuši 29.7% vīriešu jeb 28 respondenti. 18 no tiem jeb 64.3% cieš no vardarbības arī pēc 17 gadu vecuma ārpus ģimenes.

No visiem, kas cietuši fizisku vardarbību bērībā līdz 17 g.v., 8 ir vardarbīgi ģimenē paši (28.6%). No tiem 33 vīriešiem, kas saskārušies ar vardarbību pēc 17 gadu vecuma, 11 lieto vardarbību pret partneri (33.3%). Kopumā no 42 vīriešiem, kas cietuši no vardarbības dzīves laikā ārpus partnerattiecībām, 14 (35.7%) ir vardarbīgi paši.

Kopumā no 20 vīriešiem, kas anketās atbildējuši, ka ir vardarbīgi partnerattiecībās, 70% (14 respondenti) dzīves laikā paši ir cietuši no fiziskas vardarbības.

Tomēr tas neliecina par pretējo tendenci – ja vīrietis ir cietis no vardarbības, viņš noteikti būs vardarbīgs attiecībās. Faktiski, iespēja, ka viņš būs vardarbīgs, ir 2 reizes mazāka par iespēju, ka viņš nebūs vardarbīgs partnerattiecībās (koef. 1.4 un 2.9).

Pēc šīs pētījuma grupas rezultātiem var secināt, ka:

- 1) no katriem 3 vīriešiem, kas cietuši no vardarbības, 1 ir risks būt vardarbīgam,
- 2) ja vīrietis ir vardarbīgs, 70% gadījumu viņš pats ir cietis no vardarbības savas dzīves laikā. 25% gadījumu viņam ir fiziskas vardarbības pieredze no vecākiem bērnībā un 40% gadījumu – vardarbības pieredze līdz 17 gadu vecumam kopā.
- 3) ja vīrietis ir cietis no vardarbības, iespēja, ka viņš nebūs vardarbīgs, ir 2 reizes lielāka par iespēju, ka viņš tāds būs.

b) Seksuālas vardarbības pieredze vīriešiem

Vīriešu uzrādītā seksuālās vardarbības pieredze kopumā ir 6 respondentiem (skat.21.tab.). 1 no šiem vīriešiem atklāj, ka pats ir bijis seksuāli vardarbīgs pret partneri, un viens – fiziski vardarbīgs pret partneri (taču grupa ir pārāk maza, lai būtu korekti izdarīt secinājumus par seksuālas vardarbības pieredzi un vardarbības veikšanu). Neviens no vīriešiem anketās nav atklājis seksuālu vardarbību pieredzi pret sevi bērnībā ģimenē.

9 (9.6%) vīrieši atzīst, ka paši ir bijuši seksuāli vardarbīgi pret savu partneri.

c) Emocionālas vardarbības pieredze vīriešiem

Analizējot rezultātus par draudiem pret respondentu bērnībā ģimenē, kopumā 17 vīriešu (18.1%) ir šāda pieredze. 7 no viņiem jeb 41.2% vēlāk ir fiziski vardarbīgi attiecībās.

23 (24.5%) vīriešu uzrāda, ka viņu partneres ir emocionāli vardarbīgas pret viņiem, bet 28 (29.8%) - emocionāli vardarbīgi pret partnerēm.

2. Bērnības vardarbības pieredzes un tagadnes vardarbības partnerattiecībās salīdzinājums

2.1. Fiziskās, seksuālās un emocionālās bērnības vardarbības pieredze un vardarbīga izturēšanās PA

Viens no šīs analīzes mērķiem bija noteikt, vai ir sakarības starp vīriešu vardarbību partnerattiecībās un viņu vardarbības pieredzi bērnībā.

Kā redzams 22.tabulā, pastāv statistiski nozīmīga tendence, ka tie vīrieši, kuri ir vardarbīgi, ir cietuši no fiziskas un emocionālas vardarbības paši un/vai redzējuši vecāku savstarpējo vardarbību bērnībā. Vīriešu grupā ar vardarbīgu izturēšanos PA ir vairāk izteikti gan bērnības fiziskās vardarbības pieredzes ģimenē rādītāji ($t=3.07$, $p<.01$), gan ārpus ģimenes un ģimenes vardarbības gadījumi ($t=2.76$, $p<.01$). Tas apstiprina teoriju par to, ka vardarbīga uzvedība bieži ir "iemācīta" dzīves laikā: bērnībā, ģimenē.

Arī emocionālā vardarbība no vecāku puses vardarbības grupai ir augstāka nekā tiem vīriešiem, kuri nav vardarbīgi ($t=3.17$, $p<.01$), kas nozīmē, ka tie vīrieši, kuri ir vardarbīgi, ir bērnībā biežāk piedzīvojuši to, ka vecāki viņus kritizē, pazemo, klieudz uz viņiem.

Vīriešu grupu analīzes par vecāku vardarbību liecina arī par to, ka vīriešiem, kuri bērnībā auguši ģimenēs, kurās vecāki ir vardarbīgi viens pret otru, ir tendence būt vardarbīgiem ($t=1.94$, $p<.05$).

22. tabula. Bērnības vardarbības pieredzes salīdzinājums vīriešiem, kuri ir vai nav fiziski vardarbīgi partnerattiecībās

	1. Bez vardarbības PA (n=73)		2. Ar vardarbību PA (n=20)		t	
	M	SD	M	SD		
Fiziska vardarbība	Vardarbība ģimenē pret bērnu	.02	.25	.20	.44	-3.07**
	Bērnības fiziskā vardarbība kopā	.29	.49	.68	.75	-2.76**
	Fiziska vardarbība pēc 17 g.v. ārpus ģimenes	.29	.46	.58	.51	-2.42*
	Fiziska vardarbība dzīves laikā	.57	.80	1.26	.93	-3.24**
Seksuāla vardarbība	Bērnības seksuālā vardarbība	.02	.17	.02	.23	-.54
	Seksuāla vardarbība pēc 17 g.v. ārpus ģimenes	.14	.53	.12	.23	-1.03
	Seksuāla vardarbība kopā	.04	.23	.40	.23	-.25
Emocionāla vardarbība	Emocionāli vardarbīga izturēšanās ģimenē pret bērnu	1.82	.50	2.25	.74	-3.17**
	Draudis no vecāku puses	.27	.48	.41	.85	-.81
	Emocionāla vardarbība bērnībā kopā	13.4	4.58	15.26	3.66	-1.64*
	Vecāku alkoholisms	.16	.37	.35	.49	-1.84
	Vecāku savstarpēja vardarbība	.23	.43	.45	.51	-1.94*

* t ir nozīmīgs pie $p < .05$ ** t ir nozīmīgs pie vardarbības $p < .01$; ***t ir nozīmīgs pie vardarbības $p < .000$

2.2. Vecāku attieksmes aptaujas un vardarbības partnerattiecībās salīdzinājums

Salīdzinot tēva un mātes emocionālā siltuma un kontroles skalas abās grupās, neviena skala vīriešiem neparādīja statistiski nozīmīgas atšķirības grupā ar

vardarbīgām partnerattiecībām un grupā bez tām. Tātad šīs vecāku attieksmes dimensijas pēc respondentu vērtējuma nav saistītas ar vardarbību partnerattiecībās.

3. Piesaistes veidu un vardarbības partnerattiecībās salīdzinājums

Ar visu trīs piesaistes aptauju palīdzību tika noteiktas sakarības starp respondentu vardarbības pieredzi un piesaistes veidiem.

Pēc Attiecību aptaujas salīdzinot vīriešu piesaistes kategoriju izvēli, redzams, ka abās grupās visvairāk pārstāvēts drošais stils A (skat.23.tab.).

23.tabula. Vīriešu piesaistes kategoriju izvēle grupās ar un bez vardarbības PA

	Ar vardarbību (19)	Bez vardarbības (69)
<i>Stils A</i>	9 (47.4 %)	28 (40.6 %)
<i>Stils B</i>	2 (10.5 %)	9 (13.1 %)
<i>Stils C</i>	4 (21.1 %)	8 (11.6 %)
<i>Stils D</i>	4 (21.1 %)	24 (34.8 %)

Līdzīgi rezultāti parādījās, salīdzinot pēc t- kritērija AA piesaistes stilu ranžējumu skalā no 1-7. 24.tabulā redzams, ka abas grupas statistiski nozīmīgi atšķirās ar attiecībām pārņemtā stila C rādītājos. Tātad vardarbības grupai stilam C ir nedaudz augstāki rādītāji nekā nevardarbības grupai. Sakarība ir neliela, līdz ar to mēs varam runāt vienīgi par zināmu tendenci, no kuras var secināt, ka **vīriešiem, kuri ir vardarbīgi, priekšstats par sevi ir negatīvs, viņiem ir lielāka tendence uz atkarību attiecībās un bailes tikt atstumtiem.** Tomēr, no otras puses, nevar apgalvot, ka vīrieši ar šo piesaistes stilu būs vardarbīgi. Citos piesaistes stilos rādītāji neatšķiras statistiski nozīmīgi.

Būtiski šķiet tas, ka drošais stils ir atzīmēts kā atbilstošākais abās grupās. Turklāt, arī salīdzinot ranžējumu vidējos rādītājus, drošais stils ir augstāks. Līdz ar to nevaram spriest par to, ka tieši ar attiecībām pārņemtais stils C ir raksturīgāks vīriešiem, kuri ir vardarbīgi. Varam runāt tikai par to, ka vardarbības grupā šī stila rādītāji ir nedaudz augstāki nekā nevardarbības grupā.

Salīdzinot abās grupās piesaistes dimensiju rādītājus *romantiskajās attiecībās*, vērojama līdzīga tendence: vardarbīgiem vīriešiem emocionāli tuvās attiecības

raksturīga trauksme. Tas liecina par to, ka respondents uztver sevi kā nemīlamu, nepietiekoši nozīmīgu savam partnerim, nevērtīgu, bet partneri, savukārt, kā tādu, kurš var pamest, atstums, noraidīt. Tomēr, tā kā sakarība ir neliela, nevar uzskatīt, ka vīrieši ar šo piesaistes veidu būs vardarbīgi; tas var būt tikai viens no riska faktoriem.

Lai pārbaudītu rezultātu ticamību, piesaistes stili tika salīdzināti arī dispersiju analizē, papildus izmantojot ticamības skalu pēc TSA (skat. F1 rādītājus 24.tab.). Šajā analizē sakarības ar stilu C zaudēja savu statistisko nozīmību pēc ASA ($F=1.66$, $p=.20$) un neparādījās arī ne ar vienu citu piesaistes stilu. Līdz ar to varam secināt, ka būtiskas sakarības vīriešu grupai, kas ir vardarbīgi, nav ne ar vienu piesaistes stilu.

Tieši tāpat sakarības izzuda arī starp vardarbību PA un trauksmes dimensiju romantiskajās attiecībās ($F=2.41$, $p=.12$). Tātad kopumā nevar secināt, ka **vardarbīgiem vīriešiem ir nozīmīgi augstāka trauksmes tendence attiecībās nekā nevardarbīgiem vīriešiem**. Tātad vardarbīgu uzvedību nevar skaidrot ar izteiktām bailēm zaudēt attiecības ar partneri un nevērtības sajūtu.

24. tabula. Piesaistes stilu salīdzinājums vīriešiem grupās ar un bez vardarbības partnerattiecībās

	Piesaistes stili	1. Bez vardarbības (n=74)		2. Ar vardarbību (n=20)		t	F1
		M	SD	M	SD		
Attiecību aptauja	A Drošs	4.45	1.64	4.74	1.56	-.67	.55
	B Izvairīgi bailīgs	2.61	1.58	2.84	1.50	-.57	.02
	C Ar attiecībām pārņemts	2.89	1.58	3.53	1.93	-1.98*	.60
	D Noraidošs	3.78	1.87	3.16	1.80	1.28	.53
Attiecību skalu aptauja	A Drošs	3.61	.60	3.59	.61	.12	.19
	B Izvairīgi bailīgs	2.55	.71	2.64	.75	-.50	.00
	C Ar attiecībām pārņemts	2.54	.75	2.96	.77	-2.18*	1.66
	D Noraidošs	3.27	.71	3.22	.77	.26	.09
Romantisko attiecību aptauja	Trauksme	2.08	.71	2.44	.72	-1.99*	2.41
	Tuvība	3.72	.59	3.68	.46	.28	.15
	Paļaušanās	3.32	.52	3.33	.76	-.11	1.00

* $p < .05$

F1 – Fišera kritērijs, iekļaujot ticamības skalu pēc TSA

Salīdzinot piesaistes stilus tiem vīriešiem, kuri ir cietuši no bērnības fiziskās un/vai seksuālās vardarbības un kuri ir ($n=6$) vai nav ($n=5$) vardarbīgi PA, nozīmīgas atšķirības parādās pēc AA stila B rādītājos ($t=-4.63$, $p=.01$; $F1=54.7$, $p<.000$) un pēc ASA stila A rādītājos ($t=-2.8$, $p<.05$; $F1$ nav nozīmīgs), kā arī RAA tuvības dimensijas rādītājos ($t=-2.28$, $p<.05$; $F1$ nav nozīmīgs).

Līdz ar to var secināt, ka vīriešiem, kuri ir vardarbīgi, ir izteiktāka tendence uz piesaistes nedrošību (negatīvu "es" modeli, grūtības ar tuvību attiecībās u.c.), taču sakarības ir statistiski maznozīmīgas un prasa papildus izpēti.

4.Traumas simptomu un vardarbības pieredzes salīdzinājums

Salīdzinot traumas simptomu rādītājus vīriešiem, kas ir vardarbīgi, un vīriešiem, kas tādi nav, izteiktas simptomu atšķirības praktiski neparādās (skat.25.tab.). Tā kā gandrīz puse vīriešu dzīves laikā kopumā ir cietuši no fiziskas vai seksuālas vardarbības, var secināt, **ka traumas simptomu smaguma atšķirības neietekmē vardarbīgo uzvedību.**

Pēc tabulas redzams, ka vīriešiem, kas ir fiziski vardarbīgi partnerattiecībās, kopumā ir nedaudz augstāki rādītāji vienā skalā - uzmācīgas atmiņas - viena no pēctraumas stresa traucējumu pazīmēm, kas liecina par to, ka respondentam ir spilgtas traumatisku pagātnes notikumu uzplaiksnījumi apziņā, nakts murgi, traumatiskas atmiņas u.tml. Respondentiem, kas šajā skalā atzīmējuši augstus rādītājus, var būt sajūta, ka viņi nekontrolē situāciju vai sevi. Var interpretēt, ka arī vardarbība var būt mēģinājums kontrolēt situāciju vai uzmācīgās atmiņas. Tomēr kopumā būtu pārsteidzīgi izdarīt tāda veida secinājumus pēc salīdzinoši maznozīmīgas sakarības ($t=-2.48$, $p<.05$).

Papildus tika noteikta sakarības alkohola un narkotiku lietošanā vardarbīgajā un nevardarbīgajā grupā: arī šeit tās neparādījās.

Pēc dispersiju analīzes, iekļaujot ticamības skalas rezultātus, redzams, ka tā lielā mērā ietekmēja gandrīz visu citu skalu rādītājus vīriešu grupās. Kopumā ticamības skalas ietekme vīriešu grupā bija daudz augstāka nekā sievietes grupā. Rezultātā izzuda arī uzmācīgo atmiņu skalas atšķirības starp vardarbīgajiem un nevardarbīgajiem vīriešiem ($F=3.61$, $p=.06$). Tātad varam secināt, ka nav nevienas klīniskās skalas, kurās vardarbīgo vīriešu traumas simptomu rādītāji būtu augstāki

nekā nevardarbīgo, un vienīgās nozīmīgās rezultātu atšķirības ir ticamības skalā. Tātad kopumā tie vīrieši, kas aptaujās atzīmē, ka ir bijuši vardarbīgi pret partnerēm, ir atbildējuši relatīvi godīgāk par tipiskām domām un sajūtām nekā pārējie.

25.tabula. Vardarbības simptomu atšķirību salīdzinājums vīriešiem ar un bez vardarbības PA.

Simptomi	1. Bez vardarbības (n=72)		2. Ar vardarbību (n=20)		t	F1
	M	SD	M	SD		
Dusmas	1.71	.36	1.82	.38	-1.27	.16
Trauksme	1.77	.49	1.85	.33	-.73	1.06
Depresija	1.5	.40	1.60	.32	-.92	.09
Pēctraumas stress	1.76	.42	1.95	.33	-1.87	.38
Disociācija	1.47	.36	1.49	.26	-.19	.27
Identitātes traucējumi	1.42	.40	1.58	.33	-1.27	2.23
Uzmācīgas atmiņas	1.60	.32	1.80	.28	-2.48*	3.61
Izvairīšanās	1.81	.51	1.99	.44	-1.49	.07
Spriedzi samazinoša uzvedība	1.81	.51	2.0	.44	-1.5	.08
Seksuālie simptomi	1.58	.41	1.63	.27	-.51	.84
Disfunkcionāla seksuāla uzvedība	1.54	.42	1.68	.42	-1.38	.21

$p < .05$

F1 – Fišera kritērijs, ņemot vērā ticamības skalu pēc TSA

Papildus tika salīdzināti simptomi visiem tiem vīriešiem, kuri uzrāda vardarbīgu bērnības pieredzi, no tiem izdalot atsevišķi grupu, kuri ir vardarbīgi PA paši un grupu, kuri tādi nav. Salīdzinot traumas simptomus visiem vīriešiem, kuri cietuši no vardarbības bērnībā, ar tiem, kuri ir vardarbīgi PA paši, nav nekādu simptomu atšķirību. Tātad, bērnības vardarbības traumas simptomi nebūs saistīti ar to, vai vīrietis ir vardarbīgs PA vai nav. Simptomu trūkums, iespējams, arī ir saistīts ar to, kādēļ vardarbīgie vīrieši parasti nelabprāt meklē profesionālu palīdzību. Vardarbībā necieš varmākas, bet upuri – viņi arī jūtas slikti, tādēļ meklē palīdzību. Tomēr lai pārbaudītu sakarības starp bērnības vardarbības seku simptomiem un vardarbību PA, būtu nepieciešami papildus pētījumi.

5. Rezultātu apkopojums un secinājumi

Līdz šim veiktās analīzes parāda, ka:

1. Vīriešiem, kas ir vardarbīgi, bērnības pieredzē ir biežāk sastopama emocionāla un fiziska vardarbība, kā arī vecāku savstarpējā vardarbība, salīdzinot ar vīriešiem, kuri nav vardarbīgi PA.
2. Vīriešiem, kas ir vardarbīgi, ir tendence uz nedaudz paaugstinātiem nedrošās piesaistes stilu rādītājiem, kuru "es" priekšstats ir negatīvs, taču šī tendence ir statistiski maznozīmīga.
3. Bērnības vardarbības seku simptomi praktiski nav saistīti ar vardarbīgu uzvedību

Pētījuma rezultāti liecina, ka vardarbība partnerattiecībās bieži ir bērnībā iemācīts vardarbīgu attiecību modelis. Kā liecina datu analīze, tas nav tiešā veidā saistīts ar bērnības vardarbības seku simptomiem jeb ar respondenta pašsajūtu pēc *Traumas simptomu aptaujas*, tomēr ir saistīts ar pašu bērnības vardarbību. Ja bērns ir piedzīvojis vardarbību, īpaši vardarbību ģimenē, viņa internalizācijas bieži vien ir: "Man nav robežu", "Man nav emociju", "Tas, ko man saka, nav tas, ko tas nozīmē" (Wieland, 1997). Šīs internalizācijas var veicināt to, ka cilvēks neievēro arī citu robežas, nejut ne savas, ne otra emocijas, līdz ar to var kļūt vardarbīgs. Vadoties pēc Peimāra uzskatiem, vardarbības mērķis ir kontrolēt otru (Paymar, 1993). Ja bērnības pieredzē cilvēks nav varējis kontrolēt un ietekmēt to, kas notiek viņa dzīvē, savukārt, viņš pats ir ticis pakļauts un pazemots, vēlāk viņam var būt pastiprināta iekšēja nepieciešamība iegūt varu un kontroli pār partneri.

Pētījuma rezultāti parādīja nelielu sakarību ar pēctraumas stresa simptomiem (uzmācīgām atmiņām, sapņiem, domām u.c.). Šie simptomi it kā ielaužas cilvēka apziņā un tos ir grūti kontrolēt – tāpat kā pašu traumatisko pieredzi. Līdz ar to arī vardarbīga uzvedība var būt mēģinājums ne tikai kontrolēt/ ietekmēt otru, bet arī savu pieredzi, atmiņas, domas. Viens no pēctraumas stresa simptomiem pēc pārciestas vardarbības ir traumas atkārtošana jeb atkārtota "izspēle", kurai, pat ja tā tiek darīta apzināti, ir it kā "piespiedu" raksturs – cilvēks dara to, ko patiesībā nevēlas (Herman, 1992). Tas var būt saistīts gan ar vardarbības vēršanu pret sevi, gan pret citiem.

Pētījuma rezultāti parāda piesaistes procesu lomu vardarbības partnerattiecībās skaidrojumā. Nelielas sakarības pētījumā bija vērojamas ar nedrošās piesaistes stilu

rādītājiem, īpaši ar attiecībām pārņemto stilu. Kaut arī atšķirības starp grupām nebija stabilas, izmantojot paplašinātu datu analīzes metodi, to tendence palika. Vardarbīga uzvedība var būt piesaistes nedrošības rezultāts (Kesner & McKenry, 1998). Ja vīrietis uztver sievietes uzvedību kā draudus viņu pamest un baidās zaudēt attiecības (kas īpaši raksturīgs tieši šim piesaistes stilam), viņa reakcija var būt dusmas un vēlēšanās kontrolēt situāciju, pielietojot fizisku spēku un varu. Pēc Boulbija (1988), dusmas ir signāls tam, ka piesaistes vajadzības netiek apmierinātas. Ja cilvēks uztver attiecības kā nestabilas un pats tajās jūtas nevērtīgs, viņa iekšējā pasaules uztverē piesaistes vajadzības nebūs apmierinātas. Nedrošajam piesaistes stilam ar negatīvu "es" tēlu raksturīga atkarība un iekšēja nepieciešamība pēc tā, lai viņš tiktu nemiļīgi atzīts, novērtēts un mīlēts – tā nekad nepietiek, jo otrs nevar viņa paštēlu padarīt pozitīvāku. Līdz ar to attiecībās šie cilvēki jūtas nedroši, nestabili, apdraudēti. Tas atkal var izraisīt vēlēšanos izmantot fizisku spēku, lai kontrolētu situāciju vai apliecinātu savu varu pār otru (kontrolētu un, iespējams, nosargātu attiecības). Līdz ar to dusmas neizbēgami būs attiecību sastāvdaļa, ja cilvēkam nav viņa agrīnā pieredzē izveidotas piesaistes drošības. Protams, lai šo sakarību pierādītu, ir nepieciešami papildus pētījumi.

Būtiska ietekme uz pētījuma rezultātiem ir vīriešu socializācijai un ar to saistītajiem faktoriem: priekšstatiem par dzimumu lomām, vīriešu un sieviešu attiecībām, stereotipiem par vīrišķību un sievišķību. Īpaša ietekme šiem faktoriem varēja būt piesaistes skalu un traumas simptomu skalu rezultātos, kuros nedrošās piesaistes traumas simptomu rādītāji bija caurmērā zemāki nekā sievietēm. Gan tendence eksternalizēt traumatisku pieredzi, gan arī grūtības atpazīt savas jūtas, gan aizsardzības līmenis var būt saistīts ar vīriešu socializāciju.

Šī pētījuma ierobežojumi ir izmantotās pašnovērtējuma metodes, kas neņem vērā respondentu aizsardzības vai nevēlēšanos būt atklātiem. Līdz ar to ir iespēja, ka ne visi vīrieši atklāja savu vardarbības pieredzi, vardarbīgu izturēšanos vai patiesās domas. Kaut arī datu ticamība tika pārbaudīta, rezultāti varētu būt atšķirīgi, kā papildus metodi izmantojot intervijas. Tā kā pētījuma grupa ir relatīvi maza, un datiem ir korelatīvs raksturs, nevar izdarīt vispārinātus secinājumus par vardarbības cēloņiem. Tomēr pētījuma rezultāti parāda, ka vardarbīgas partnerattiecībās liela nozīme ir pagātnes vardarbības pieredzei. Tas pierāda, cik būtiski ir nodrošināt psiholoģisko palīdzību vardarbības veicējiem.

Tomēr ne visi tie vīrieši, kas cietuši no bērnības vardarbības un kuriem ir nedroša piesaiste, kļūst vardarbīgi paši, pie kam simptomu izpausmes ziņā starp viņiem atšķirības neparādās. Līdz ar to ir būtiski uzsvērt, ka vardarbīga uzvedība ir cilvēka paša izvēle.

3. NOBEIGUMS UN SECINĀJUMI

Pēc Boulbija, piesaiste ir bioloģiski pamatota saikne ar aprūpētāju (Bowlby, 1988). Šī tieksme izveidot spēcīgas emocionālas saites ar īpašiem citiem cilvēkiem veidojas agrā bērnībā un ir noturīga visā cilvēka dzīves laikā. Agrīno piesaistes attiecību kvalitāti ietekmē tas, cik lielā mērā cilvēks var paļauties uz piesaistes figūru kā uz drošības avotu, īpaši briesmu un draudu apstākļos. Atkarībā no tā, kā izturas vecāki, bērns izveido savu stratēģiju, kuras mērķis ir sasniegt drošības sajūtu un regulēt distresu. Bērns internalizē pieredzi ar vecākiem, tādējādi izveidojot priekšstatu par sevi un par citiem. Atbilstoši tam, vai priekšstats par sevi ir pozitīvs vai negatīvs, izveidojas četri piesaistes stili, kas ir nozīmīgi arī pieaugušā vecumā: drošais, ar attiecībām pārņemtais, izvairīgi bailīgais un izvairīgi noraidošais.

Gan ģimenes situācija bērnībā, gan traumatiski notikumi var ietekmēt cilvēka iekšējos darbības modeļus un piesaistes veidu. Ja vardarbība notikusi ģimenē, tās sekas jāaplūko ģimenes piesaistes kontekstā, ņemot vērā ģimenes sistēmu un gan vardarbīgā, gan nevardarbīgā vecāka izturēšanos. Arī tad, ja tā bijusi ārpusģimenes vardarbība, ir nozīmīga gan iepriekšējā pieredze, gan patreizējais tuvo cilvēku atbalsts un izturēšanās.

Pieaugušā vecumā cilvēki veido tuvas attiecības atbilstoši iekšējiem darbības modeļiem, priekšstatam par sevi un citiem. Ja viņu piesaiste ir nedroša, un "es" modelis – negatīvs, viņi var būt īpaši jūtīgi uz draudiem, ka partneris viņus varētu pamest, nenovērtēt, pievilt. Līdz ar to var rasties iekšēja nepieciešamība kontrolēt situāciju un/ vai dusmas, kas, savukārt, rada iespēju vardarbībai. No otras puses, negatīvais priekšstats par sevi, nevērtības sajūta un sajūta, ka es neesmu mīlestības vērts, var veicināt to, ka cilvēks uzver pret sevi vērsto vardarbību kā "normu", kaut ko tādu, ko viņš ir pelnījis vai kaut ko tādu, ko viņš pats ir izraisījis.

Atbildot uz pētījuma jautājumu, vai pastāv sakarības starp bērnības fiziskās, seksuālās vai emocionālās vardarbības pieredzi un vardarbību partnerattiecībās, tika analizēti 197 vīriešu un sieviešu aptauju rezultāti. Datu apstrādes rezultāti parādīja statistiski nozīmīgas sakarības ar visiem bērnības vardarbības veidiem un vardarbību partnerattiecībās gan vardarbības veicējiem, gan upuriem. Visnozīmīgākā ietekme uz vardarbību partnerattiecībās ir bērnības fiziskās vardarbības pieredzei. Tas parāda, ka tuvās attiecībās vīrieši un sievietes lielā mērā izspēlē savu bērnības vardarbības

pieredzi. Paaugstināti rezultāti bija arī vardarbības seku simptomiem: pēctraumas stresa un depresijas rādītājiem.

Tika noteikts, kādas ir piesaistes stilu atšķirības respondentiem, kuri ir vardarbīgās partnerattiecībās, salīdzinot ar respondentiem, kuri nav vardarbīgās partnerattiecībās. Pētījuma rezultāti parādīja, ka vardarbīgas partnerattiecības ir saistītas ar paaugstinātiem ar attiecībām pārņemtā piesaistes stila rādītājiem. Šo piesaistes stilu raksturo negatīvs "es" un pozitīvs "citu" priekšstats, līdz ar to arī tendence uz atkarību no attiecībām. Atbilstoši bērības piesaistes modeļiem, tie ir bērni ar trauksmaini rezistentu piesaisti. Šo bērnu izturēšanās stratēģija, kuras mērķis ir sasniegt drošības sajūtu un regulēt distresu, izpaužas gan kā kontaktu meklējoša uzvedība, gan dusmu izvirdumi pret piesaistes figūru. Iespējams, ka vardarbīgās partnerattiecībās abi partneri pielieto līdzīgas stratēģijas. Ja priekšstats par sevi ir negatīvs, var rasties dusmas par to, ka otrs nepiepilda viņa vajadzības (vai pseido-vajadzības, piemēram, sagaidot no otra, ka viņš aizpildīs kādu tukšumu sevī). Tāpat, ja priekšstats par sevi ir negatīvs, neapmierinošas vai destruktīvas attiecības atbilst šim priekšstatam. Statistiski nozīmīgas sakarības bija vardarbīgām partnerattiecībām un trauksmes dimensijai, kas apstiprina to, ka abiem partneriem neatkarīgi no dzimuma ir izteikta trauksme par attiecībām un viņi baidās, ka viņus var pamest, atraidīt.

Ņemot vērā to, ka vairums vardarbības ģimenē upuru ir sievietes, atsevišķi tika analizēti rezultāti sievietēm, kuras aptaujā uzrādīja partneru vardarbību pret viņām. Izteiktas sakarības bija ar bērības fiziskās, emocionālās un seksuālās vardarbības pieredzi un vardarbību partnerattiecībās. Sievietēm, kuras ir vardarbīgās attiecībās, ir paaugstināti arī vardarbības seku simptomi - depresijas un pēctraumas stresa rādītāji. Tāpat nozīmīgas sakarības ir ar attiecībām pārņemto piesaistes stilu un trauksmi romantiskajās attiecībās. Tātad tās sievietes, kuras ir vardarbīgās attiecībās, bieži jūtas nomāktas, viņām ir negatīvs priekšstats par sevi, trauksme attiecībās un bailes palikt vienām.

Analizējot piesaistes stilu atšķirības vardarbīgo un nevardarbīgo vīriešu grupās, sakarību statistiskā nozīmība samazinājās: vardarbīgo respondentu vidū palika tikai maznozīmīga tendence uz ar attiecībām pārņemto stilu un trauksmes dimensiju romantiskajās attiecībās. Lai gan šo sakarību izpētei būtu nepieciešami plašāki pētījumi, šie rezultāti liek domāt, ka piesaistes nedrošība var ietekmēt gan vēlēšanos kontrolēt partneri, gan fizisko vardarbību. Vardarbīgo vīriešu vidū būtiski atšķirās bērības vardarbības pieredzes rādītāji: atšķirībā no nevardarbīgajiem vīriešiem viņu

pagātnes pieredzē bija daudz vairāk emocionālas vardarbības no vecāku puses un fiziskas vardarbības gan ģimenē, gan ārpus tās. Lai gan vardarbības seku simptomi neatšķirās, līdz ar to mēs nevaram runāt par to, ka vardarbīgie vīrieši justos sliktāk par nevardarbīgiem, mēs varam secināt, ka vardarbība bieži ir iemācīts reaģēšanas veids uz situāciju. Tāpat rezultāti parāda, ka vīriešiem kopumā ir raksturīgāk eksternalizēt traumatisku pieredzi, vēršot to pret citiem, kamēr sievietēm – internalizēt, vēršot pret sevi.

Nedrošā piesaiste ir viens no vardarbīgas uzvedības cēloņiem, taču tā neizskaidro vardarbību pilnībā. Ne visi vīrieši ar vardarbīgu bērnības pieredzi un/ vai nedrošo piesaisti būs vardarbīgi. Vardarbīgai ir ļoti būtiski sociāli cēloņi. Turpmākajos pētījumos būtu ļoti nozīmīgi ņemt vērā gan socializācijas ietekmi, gan ar priekšstatiem par dzimumiem, lomu stereotipiem.

Šim pētījumam ir atsevišķi ierobežojumi. Pašnovērtējuma aptauju pielietojums, iespējams, nepietiekami ņem vērā respondentu aizsardzības (par to liek domāt vīriešu aptauju rezultāti). Pētot piesaisti, jāņem vērā būtiska problēma: attiecību neapzinātā reprezentācija dažreiz var būt pretrunā ar indivīda apzināto attiecību uztveri. Izmantojot piesaistes aptaujas, ir jautājums, vai tās nosak apzināto vai neapzināto attiecību reprezentāciju. Turpmākajos pētījumos būtu ieteicams iekļaut arī interviju metodes, kā arī palielināt respondentu skaitu un veidot plašāku dalībnieku izlasi. Papildus respondentu individuālo īpašību un izjūtu analīzei būtu ieteicams pievērst uzmanību pāra mijiedarbībai un attiecību dinamikai. Būtu nozīmīgi veikt arī longitudinālus pētījumus par vardarbības problēmu partnerattiecībās, lai labāk izprastu ne tikai vardarbīgas dinamiku, bet arī iespējamus faktoros, kas palīdzētu to pārtraukt. Tāpat nozīmīgi būtu izmantot aptaujas, kas pēta attieksmi gan pret dzimumiem, gan pret vardarbību attiecībās.

Tomēr pētījuma rezultāti parāda, ka vardarbīgas partnerattiecības ir saistītas ar nedrošajiem piesaistes stiliem emocionāli tuvās attiecībās. Tāpat liela nozīme ir pagātnes vardarbības pieredzei. Respondentiem, kas cieš no vardarbības attiecībās, tāpat kā respondentiem, kuri ir vardarbīgi paši, ir vardarbības pieredze bērnībā un tendence uz paaugstinātiem nedrošo piesaistes stilu rādītājiem.

Pētījuma pielietojamība

Pētījuma rezultāti dod plašāku ieskatu vardarbības situācijā Latvijā un ir nozīmīgi psihoterapeitiskajā darbā ar cilvēkiem, kas pārcietuši vardarbību un dzīvo vardarbīgās attiecībās. Tie pierāda, cik ļoti svarīgas terapijā ir attiecības, jo bez piesaistes jautājumu risināšanas terapijā netiks atrisinātas arī vardarbības problēma. Tāpat pētījums pierāda, cik būtiski ir nodrošināt psiholoģisko palīdzību vardarbības veicējiem, kas ir viens no vissvarīgākajiem faktoriem, lai vardarbības ķēdi pārtrauktu. Pētījuma rezultāti var tikt izmantoti vairākās profesionālās nozarēs: klīniskajā psiholoģijā, psihoterapijā, sociālajā darbā. Ja terapeits saprot, ka specifiska piesaistes dinamika rada disfunkcionālas dusmas, līdz ar to var veicināt vardarbīgu uzvedību, intervences mērķi var būt palīdzība vardarbības veicējam atpazīt stimulus, kas saistīti ar šo dinamiku, līdz ar to palīdzot tikt galā ar negatīvo afektu.

Būtiska ir šī darba nozīme pedagogijā: pirmkārt, jau tāpēc, ka vardarbība atkārtojas. Tā atkal un atkal no jauna nes sev līdzīgu vardarbību. Tādēļ tik svarīgi ir palīdzēt bērnu vecākiem un profesionāļiem izprast vardarbības ietekmi uz cilvēku un palīdzības iespējas. Tā kā pētījums pierāda, cik milzīga nozīme ir mūsu attiecībām ar citiem cilvēkiem, tas pierāda arī to, ka tieši attiecības var arī vislabāk dziedēt pagātnes pieredzes radītās sekas. Skolotāja pozitīvs kontakts ar bērnu, īpaši jau ar bērnu, kuram ir problēmas, var palīdzēt šim bērnam gan pārvarēt traumas sekas, gan gūt drošību, ticību sev un paļaušanos, kas aizsargās viņu no iespējamās vardarbības nākotnē.

Informācija par šī pētījuma rezultātiem ir ļoti nozīmīga arī tiesību aizsardzības sistēmas jomā darbā ar policistiem, juristiem, prokuroriem, tiesnešiem. Nepietiekamā izpratne par vardarbību ģimenē patreiz izpaužas gan policijas ikdienas darbā, runājot gan ar upuriem, gan varmākām, gan arī visā tālākajā izziņas un tiesas procesā, ja tas tiek uzsākts. Netiek nodrošināta ne cietušā aizsardzība, ne psiholoģiskā palīdzība vai ārstēšana vardarbības izdarītājam. Sevišķi svarīga būtu palīdzība vardarbīgajiem vīriešiem: lai to uzsāktu, būtu vajadzīgas izmaiņas likumdošanā. Šī pētījuma rezultāti ir pierādījums šo izmaiņu nepieciešamībai.

Vardarbība ģimenē sabiedrībā joprojām lielā mērā tiek uztverta kā ģimenes problēma, kas jārisina turpat, mājās. Tādēļ ir tik svarīgi arī informēt sabiedrību par vardarbības psiholoģiskajiem aspektiem, ņemot vērā socializācijas ietekmi zēnu audzināšanā un pastāvošos uzskatus par vīriešu un sieviešu attiecībām. Šis pētījums pierāda, ka vardarbības novēršana ir komplekss jautājums, kura risināšanai

nepieciešama gan starpdisciplināra profesionāļu sadarbība, gan psiholoģiskās palīdzības paplašināšana, gan cilvēku izpratnes veicināšana par šo problēmu.

Atsauces

- Achenbach, T.M., & Edelbrock, C. (1983). *Manual for the child behavior checklist and revised child behavior profile*. Burlington: University of Vermont Department of Psychiatry.
- Ainsworth, M.D.S., Blehar, M.C., Waters, E., & Wahl, S. (1978). *Patterns of Attachment: A psychological Study of the Strange Situation*, Lawrence Earlbaum and Assoc. Inc., New York.
- Alexander, P.C. (1992). Application of attachment theory to the study of sexual abuse. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60, 185-195.
- American Psychiatric Association. (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th ed.). Washington, DC.
- Andrews, B., Valentine, E.R., & Valentine, J.D. (1995). Depression and eating disorders following abuse in childhood in two generations of women. *British Journal of Clinical Psychology*, 34, 37-52.
- Apfel, J.R., & Simon, B. (1996). *Introduction. Minefields in Their Hearts. The Mental Health of Children in War and Communal Violence*. Yale University Press.
- Barach, P.M.M. (1991). Multiple personality as an attachment disorder. *Dissociation*, 4 (3).
- Barnet, O.W., Miller-Perrin, C.L., & Perrin, R.D. (1997). *Family Violence Across the Lifespan*. USA: Sage Publications.
- Bartholomew, K., & Horowitz, L.M. (1991). Attachment styles among young adults. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-244.
- Bennet, L.W., Tolman, R.M., Ragalsky, C.J., & Srinivasaraghavan, J. (1994). Domestic abuse by male alcohol and drug addicts. *Violence and Victims*, 9, 359-368.
- Bite, I. (2000). Childhood abuse, trauma symptomis and attachment styles in young female Latvians. *IV International Baltic Psychology Conference: New Developments in Psychology in the Baltics: Theory and Practice. Proceedings*.
- Blume, E.S. (1991). *Secret Survivors. Uncovering Incest and Its Aftereffects in Women*. Ballantine Books, New York.
- Bolen, R. (2000). Validity of attachment theory. *Trauma, Violence, and Abuse*, 1 (2), 128-153.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss: Vol.1, Attachment*. Basic Books, New York.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss: Vol.2, Separation, Anxiety and Anger*. Basic Books, New York.
- Bowlby, J. (1988). *A Secure Base: Parent – Child Attachment and Healthy Human Development*. New York: Basic Books.
- Latv. Boulbijs, Dž. (1998). *Drošais pamats. Apgāds "Rasa ABC"*.
- Braun, B.G. (1986). *Issues in the psychotherapy of multiple personality disorder. Treatment of multiple personality disorder*. Washington, DC: American Psychiatric Press.
- Briere, J. (1992). *Trauma Symptom Checklist*. Psychological Assessment Resources, Inc.
- Briere, J. (1995). *Trauma Symptom Inventory*. Psychological Assessment Resources, Inc.
- Briere, J., & Runtz, M. (1993). Child sexual abuse: Long-term sequelae and implications for assessment. *Journal of Interpersonal Violence*, 8, 312-330.
- Browne, A., & Finkelhor, D. (1986). Impact of child sexual abuse: A review of the research. *Psychological Bulletin*, 99, 66-77.
- Campbel, J., Rose, L., Kub, J., & Nedd, D. (1998). Voices of strength and resistance: A contextual and longitudinal analysis of women's responses to battering. *Journal of Interpersonal Violence*, 13 (6), 743-762.
- Carnelley, K.B., Pietromonaco, P.R., & Jaffe, K. (1994). Depression, working models of others, and relationship functioning. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66 (1), 127-140.
- Cicchetti, D. (1990). How research on child maltreatment has informed the study of child development: Perspectives from developmental psychopathology. In D.Cicchetti &

- V. Carlson (Eds.), *Child maltreatment: Theory and research on the causes and consequences of child abuse and neglect* (pp.377-421). New York: Cambridge University Press.
- Collins, N.L., & Read, S.J. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 644-663.
- DiLillo, D.K., & Long, P.J. (1995, November). Adult relationships of childhood sexual abuse victims: Measures of satisfaction, trust, and communication. Presented at the annual meeting of the Association for Advancement of Behaviour Therapy, Washington, DC.
- Egeland, B., & Sroufe, L.A. (1988). Breaking the cycle of abuse. *Child Development*, 52, 1080-1088.
- Eiropas dialogs (1994). Eiropas Savienība iestājas par sieviešu un bērnu aizsardzību pret vardarbību, 4, 20.lpp.
- Finkelhor, D. (1990). Early and long-term effects of child sexual abuse. *Professional Psychology: Research and Practice*, 21, 325-330.
- Finkelhor, D., & Baron, L. (1986). Risk factors for child sexual abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 1, 43-71.
- Finkelhor, D., & Browne, A. (1985). The traumatic impact of child sexual abuse: A conceptualization. *American Journal of Orthopsychiatry*, 55, 530-541.
- Freud, S. [1896]. *The Aetiology of Hysteria*. In Standart Edition, 3, Hogarth Press, 1955.
- Friedrich, W.N. (1990). *Psychotherapy of Sexually Abused Children and Their Families*, New York: Norton & Company.
- Friedrich, W.N. (1995). *Psychotherapy with Sexually Abused Boys: An Integrated Approach*, Thousand Oaks, CA: Sage.
- Friedrich, W.N., Beilke, R., & Urquiza, A.J. (1987). Children from sexually abusive families: A behavioral comparison. *Journal of Interpersonal Violence*, 2, 391-402.
- Gelles, R.J. (1994). Family violence, abuse, and neglect. In McKenry, P.C., and Price, S.J. (eds.), *Families and Change: Coping with Stressful Events*, sage, Thousand Oaks, CA, 262-280.
- George, C., & Main, M. (1979). Social interactions of young abused children: Approach, avoidance, and aggression. *Child Development*, 50, 306-318.
- Gil, E. (1988). *Treatment of Adult Survivors of Childhood Abuse*. Launch Press, Walnut Creek, CA.
- Gortner, E., Berns, S.B., Jacobson, N.S., & Gottman, J.M. (1997). When women leave violent relationships: Dispelling clinical myths. *Psychotherapy. Special Issue: Psychotherapy: Violence and the Family*, 34(4), 343-352.
- Griffin, D.W., & Bartholomew, K. (1994). The metaphysics of measurement: The case of adult attachment. In K. Bartholomew & D. Perlman (Eds.), *Attachment processes in adulthood* (pp.17-52). London: Jessica Kingsley.
- Gross, A.B., & Keller, H.R. (1992). Long-term consequences of childhood physical and psychological maltreatment. *Aggressive Behavior*, 18, 171-185.
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualised as attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511-524.
- Henry, F. (2001, November 1). A prescription for change on child sexual abuse. Presentation to national advisory council on violence and abuse. *American Medical Association*, Chicago, Illinois.
- Herman, J.L. (1992). *Trauma and Recovery*. Basic Books, A Division of Harper Collins Publishers. New York.
- Horton, A.L., & Johnson, B.L. (1993). Profile and strategies of women who have ended abuse. *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services*, 74, 481-492.
- Irwin, H.J. (1999). Violent and nonviolent revictimization of women abused in childhood. *Journal of Interpersonal Violence*, 14 (10), 1095-1110.
- Jones, E. (1991). *Working with Adult Survivors of Child Sexual Abuse*. Karnac Books, London.
- Karen, R. (1990, February). Becoming attached. *The Atlantic Monthly*, 35-68.

- Kempe, R.S., & Kempe, C.H. (1978). *Child abuse*. Cambridge, MA: Harvard University Press
- Kesner, J.E. & McCenry, P.C. (1998). The role of childhood attachment factors in predicting male violence toward female intimates. *Journal of Family Violence*, 13 (4), 417-432.
- Kobak, R., & Sceery, A. (1988). Attachment in late adolescence: Working models, affect regulation, and representations of self and others. *Child development*, 59, 396-399.
- Koss, M.P. (1990). The women's mental health research agenda: Violence against women. *American Psychologist*, 45(3), 374-380
- Koss, M.P., Ingram, M. & Pepper S. (1997). Psychotherapists' role in the medical response to male-partner violence. *Psychotherapy*. Special issue: Psychotherapy: Violence and the Family. 34 (4),386-396
- Long, P.J., & Jackson, J.L. (1991). Children sexually abused by multiple perpetrators: familiar risk factors and abuse characteristics. *Journal of Interpersonal Violence*, 6, 147-159.
- Long, P.J., & Jackson, J.L. (1994). Childhood sexual abuse: An examination of family functioning. *Journal of Interpersonal Violence*, 9, 270-277.
- Macksoud, M.J., Aber, J.L., & Cohn, I. (1996). Assessing the impact of war. *Minefields in Their Hearts. The Mental Health of Children in War and Communal Violence*. Edited by Roberta J. Apfel and Bennett Simon. Yale University Press, 218-231.
- Main, M., & Goodwyn, R. (1984). Predicting rejection of her infant from mother's representation of her experience: Implications for the abused-abusing intergenerational cycle. *Child Abuse and Neglect*, 8, 203-217.
- Main, M., & Hesse, E. (1990). Parents' unresolved traumatic experiences are elevated to infant disorganized attachment status: Is frightened and/ or frightening parental behavior the linking mechanism? In M.Greenberg, D.Cicchetti, M.Cummings (eds.), *Attachment in the preschool years*. Chichago: Univerity of Chicago Press, 161-182.
- Main, M., & Solomon, J. (1990). Procedures for identifying infants as disorganized/ disoriented during Ainsworth strange situation. In M.Greenberg, D.Cicchetti, M.Cummings (eds.), *Attachment in the preschool years*. Chichago: University of Chicago Press, 121-160.
- Main, M., & Weston, D. (1981). The quality of the toddler's relationship to mother and father: Related to conflict behavior the readiness to establish new relationships. *Child Development*, 52, 932-940.
- Mauricio, A.M., & Gormley, B. (2001). Male perpetration of physical violence against female partners: The interaction of dominance needs and attachment insecurity. *Journal of Interpersonal Violence*, 16 (10), 1066-1081.
- McCloskey, K.A. & Fraser, J.S. (1997). Using feminist MRI brief therapy during initial contact with victims of domestic violence. *Psychotherapy*. Special Issue: Psychotherapy: Violence and the Family. 34(4), 433-446.
- Messman, T.L., & Long, P.J. (1996). Child sexual abuse and its' relationship to revictimization in adult women: A review. *Clinical Psychology Review*, 16, 397-420.
- Miller, T.W., Veltkamp, L.J. & Kraus, R.F. (1997). Clinical pathways for diagnosing and treating victims of domestic violence. *Psychotherapy*. Special Issue: Psychotherapy: Violence and the Family. 34(4), 425-432.
- Muller, R.T., & Lemieux, K.E. (2000). Social support, attachment, and psychopathology in high risk formerly maltreated adults. *Child Abuse and Neglect*, 24 (7), 883-900.
- Parker, G., Tupling, H., & Brown, L.B. (1979). A parental bonding instrument. *British Journal of Medical Psychology*, 52, 1-10.
- Paymar, M. (1993). *Violent No More. Helping Men End Domestic Abuse*. New York: Hunter House Inc., Publishers.
- Pence, E. (1987). *In Our Best Interest: A Process for Personal and Social Change*. Manual. Minnesota Program Development Inc.
- Putnam, E.W. (1986). Development of dissociative disorders. In D.Cicchetti & D.J.Cohen (eds.), *Developmental Psychopathology: vol.2 Risk, disorder and adaptation* (98-127). New York Guilford.

- Rivera, M. (1992). Multiple Personality: A need assessment. *Education Dissociation*, Ontario.
- Roche, D.N., Runtz, M.G., & Hunter, M.A. (1999). Adult attachment: A mediator between child sexual abuse and later psychological adjustment. *Journal of Interpersonal Violence*, 14 (2), 184-207.
- Rose, D.S. (1986). Worse than death: Psychodynamics of rape victims and the need for psychotherapy. *The American Journal of Psychiatry*, July 1986, 817-824.
- Rosenstein, D.S., & Horowitz, H.A. (1996). Adolescent attachment and psychopathology. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64 (2), 244-253.
- Roth, S., & Lebowitz, L. (1988). The experience of sexual trauma. *Journal of Traumatic Stress*, 2.
- Ruggiero, K.J., McLeer, S.V., & Faye Dixon, J. (2000). Sexual abuse characteristics associated with survivor psychopathology. *Child Abuse and Neglect*, 24 (7), 951-964.
- Russell, D. (1983). The incidence and prevalence of intra familiar and extra familiar sexual abuse of female children. *Child Abuse and Neglect*, 7, 133-146.
- Rutter, M. (1995). Clinical implications of attachment concepts: retrospect and prospect. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 36 (4), 549-571.
- Sanderson, C. (1990). *Counselling Adult Survivors of Child Sexual Abuse*. Jessica Kingsley Publishers, London and Philadelphia.
- Sato, R.A., & Heiby, E.M. (1992). Correlates of depressive symptoms among battered women. *Journal of Family Violence*, 7, 229-245.
- Sebre, S. (2000). Dissociation, hostility, resentment and intolerance in relation to familiar and political abuse. *Journal of Baltic Psychology*, 1 (1).
- Sroufe, L.A. (1988). The role of infant- caregiver attachment in development. *Clinical Implications of Attachment*, edited by J. Belsky, & T. Nezworski Hillsdale, NJ: Erlbaum, 51-71.
- Starptautiskā slimību klasifikācija X* (1997). Rīga, Valsts Psihiatrijas centra materiāli.
- Straus, M.A., & Gelles, R.J. (1990). How violent are American families? Estimates from the national Family Violence Resurvey and other studies. In Straus, M.A., Gelles, R.J. (eds.). *Physical Violence in American Families: Risk Factors and Adaptations to Violence in 8145 Families*. Transaction Publishers, New Brunswick, NJ, 95-112.
- Straus, M.A., Hamby, S., & Finkelhor, D. (1998). Identification of child maltreatment with the Parent-Child Conflict Tactics Scales. *Child Abuse and Neglect*, 22, 249-270.
- Strube, M.J., & Barbour, L.S. (1983). The decision to leave an abusive relationship: Economic dependence and psychological commitment. *Journal of Marriage and the Family*, 46, 837-844.
- Turner, S.F., & Shapiro, C.H. (1986). Battered women: Mourning the death of relationship. *Social Work*, 31, 372-376.
- Von Steen, P.G. (1997). Adults with witnessing Histories: The overlooked victims of domestic violence. *Psychotherapy. Special Issue: Psychotherapy: Violence and the Family*, 34(4), 478-485.
- Walker, L.E. (1984). *The battered woman syndrome*. New York: Springer.
- Walker, L.E. (1979). *The battered woman*. New York: Harper & Row.
- Ward, T., Hudson, S.M., & Marshall, W.L. (1996). Attachment style in sex offenders: A preliminary study. *The Journal of Sex Research*, 33 (10), 17-26.
- West, I.J. (1967). Dissociative reaction. *Comprehensive textbook of psychiatry*, edited by Freeman, & Kaplan, Baltimore: Williams & Wilkins.
- Whiffen, V.E., Judd, M.E., & Aube, J.A. (1999). Intimate relationships moderate the association between childhood sexual abuse and depression. *Journal of Interpersonal Violence*, 14 (9), 941-954.
- Widom, C.S. (1989). Does violence beget violence? A critical examination of the literature. *Psychological Bulletin*, 106, 3-28.
- Wieland, S (1997). *Hearing the Internal Trauma: Working with Children and Adolescents who have been Sexually Abused*. Thousand Oaks, CA: Sage

- Wieland, S (1998). *Techniques and Issues in Abuse- Focused Therapy with Children and Adolescents: Addressing the Internal Trauma*. Interpersonal Violence: The Practice Series. CA: Sage Publications.
- Wolfe. D.A., Wekerle, C., & Scott, K. (1997). *Alternatives to Violence*. CA: Sage Publications.
- Wyat, G.E., Guthrie, D., & Notgrass, C.M. (1992). Differential effects of women's child sexual abuse and subsequent sexual revictimization. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60, 167-173.
- Zeanah, C.H. & Zeanah, P.D. (1989). Intergenerational transmission of maltreatment: Insights from attachment theory and research. *Psychiatry*, 52, 177-196.

Šis ir pētījums par cilvēku savstarpējām attiecībām Latvijā, kuru veic psiholoģijas doktorantūras studente Ieva Bite (tel.7222922). Lūdzu Jūs atbildēt uz jautājumiem, kas ietverti šajās aptaujās. Aptaujas ir anonīmas, un visi to rezultāti ir konfidenciāli.

Pateicos par Jūsu atbalstu un palīdzību šajā pētījumā!

Jūsu vecums _____

Ģimenes stāvoklis:

- Precējusies/ dzīvoju kopā ar partneri __ __ gadus
- Neprecējusies
- Šķīrusies (pirms _____ gadiem, tolaik dzīvoju kopā ar vīru/partneri _____ gadus)

Izglītība:

- Pamata
- Vidējā
- Augstākā

Nodarbošanās:

- Strādāju
- Nestrādāju

Jūsu aptuvenie ienākumi mēnesī ir:

- Mazāki par 80 latiem
- 80 - 150 latiem
- 150 - 250 latiem
- Virs 250 latiem

Profesija_ _____

ATTIECĪBU APTAUJA

Lūdzu izlasiet instrukciju!

- 1) Šeit ir četri vispārīgi cilvēku attiecību stilu apraksti. Lūdzu izlasiet katru aprakstu un apvelciet atbilstošo burtu tam attiecību stilam, kas vislabāk apraksta Jūs vai ir visatbilstošākais veidam, kāda Jūs esat savās tuvajās attiecībās.

Stils A Man ir viegli kļūt emocionāli tuvai ar cilvēkiem. Es jūtos labi, kad paļaujos uz viņiem, kā arī tad, kad viņi paļaujas uz mani. Es neuztraucos, ka varu palikt viena vai ka citi mani nepieņems.

Stils B Es nejūtos labi, kļūstot tuva ar citiem cilvēkiem. Es vēlos emocionāli tuvas attiecības, bet man ir grūti pilnībā uzticēties vai būt atkarīgai no viņiem. Es uztraucos, ka varu tikt sāpināta, ja atļaušu būt sev pārāk tuvai ar citiem.

Stils C Es vēlos pilnīgu emocionālu tuvību ar citiem, bet bieži man liekas, ka citi negrib būt tik tuvi, cik es to vēlētos. Es nejūtos labi bez emocionāli tuvām attiecībām, bet dažreiz es uztraucos, ka neesmu citiem tik nozīmīga, cik viņi ir nozīmīgi man.

Stils D Es jūtos labi bez tuvām emocionālām attiecībām. Man ir ļoti svarīgi justies neatkarīgai un pašpietiekamai, un man labāk patīk būt neatkarīgai no citiem, tāpat kā nevēlos, lai citi būtu atkarīgi no manis.

- 2) Lūdzu novērtējiet katru no šiem savstarpējo attiecību stiliem atbilstoši tam, cik lielā mērā tas raksturo Jūsu attiecības ar cilvēkiem. Atzīmējiet novērtējumam atbilstošo ciparu lapas lejas daļā, izvērtējot katru attiecību stilu skalā no 1 līdz 7, kur "1" nozīmē, ka aprakstītais attiecību stils nemaz neraksturo Jūs un "7" – apraksts ir ļoti līdzīgs Jūsu attiecību veidam.

Apvelciet aplīti ap atbilstošo ciparu!

	<i>Nemaz neraksturo mani</i>		<i>Daļēji raksturo mani</i>			<i>Ļoti līdzīgi man</i>	
Stils A	1	2	3	4	5	6	7
Stils B	1	2	3	4	5	6	7
Stils C	1	2	3	4	5	6	7
Stils D	1	2	3	4	5	6	7

Lūdzu izlasiet šos apgalvojumus un izvērtējiet, cik lielā mērā katrs no tiem raksturo Jūsu izjūtas par emocionāli tuvām attiecībām. Padomājiet par visām savām tuvajām attiecībām gan pagātnē, gan tagadnē, un atzīmējiet, kā Jūs jūtaties šajās attiecībās. Apvelciet aplīti ap atbilstošo ciparu!

	Nepavisam tā nejūtos	Jūtos aptuveni tā	Jūtos tieši tā		
1. Man ir grūti būt atkarīgai no citiem cilvēkiem.	1	2	3	4	5
2. Man ir ļoti svarīgi justies neatkarīgai.	1	2	3	4	5
3. Man ir viegli kļūt emocionāli tuvai ar citiem cilvēkiem.	1	2	3	4	5
4. Es gribu pilnībā saplūst ar citu cilvēku.	1	2	3	4	5
5. Es uztraucos ka varu tikt sāpināta, ja ļaušu sev piekļūt pārāk tuvu citiem cilvēkiem.	1	2	3	4	5
6. Es jūtos labi bez tuvām emocionālām attiecībām.	1	2	3	4	5
7. Es neesmu pārliccināta, vai vienmēr varu paļauties, ka citi būs klāt, kad man viņi būs nepieciešami.	1	2	3	4	5
8. Es vēlos pilnīgu emocionālu tuvību ar citiem cilvēkiem.	1	2	3	4	5
9. Es uztraucos par to ka esmu viena.	1	2	3	4	5
10. Es jūtos labi, paļaujoties uz citiem cilvēkiem.	1	2	3	4	5
11. Es bieži uztraucos, ka mani romantiskie partneri nemīl mani pa īstam.	1	2	3	4	5
12. Man ir grūti pilnībā uzticēties citiem.	1	2	3	4	5
13. Es uztraucos, kad citi nokļūst man pārāk tuvu.	1	2	3	4	5
14. Es vēlos emocionāli tuvas attiecības.	1	2	3	4	5
15. Es jūtos labi, kad citi cilvēki paļaujas uz mani.	1	2	3	4	5
16. Es uztraucos, ka neesmu tik nozīmīga citiem, cik viņi ir nozīmīgi man.	1	2	3	4	5
17. Cilvēki nekad nav klāt tad, kad viņi ir nepieciešami.	1	2	3	4	5
18. Mana vēlēšanās pilnībā saplūst ar otru dažreiz cilvēkus aizbaida.	1	2	3	4	5
19. Man ir ļoti svarīgi justies pašpietiekamai (apzināties, ka ar visu tieku galā pati bez citu palīdzības).	1	2	3	4	5
20. Es kļūstu nervoza, kad kāds nonāk man pārāk tuvu.	1	2	3	4	5
21. Es bieži uztraucos, ka romantiskie partneri negribēs palikt ar mani.	1	2	3	4	5
22. Man labāk patīk, ka citi nav atkarīgi no manis.	1	2	3	4	5
23. Es uztraucos par to, ka mani pametīs.	1	2	3	4	5
24. Es nejūtos īsti labi, kad esmu tuva ar citiem.	1	2	3	4	5
25. Man liekas, ka citi nevēlas kļūt tik tuvi, cik es to gribētu.	1	2	3	4	5
26. Ja iespējams, es izvēlos nebūt atkarīga no citiem.	1	2	3	4	5
27. Es zinu, ka citi būs ar mani, kad man viņi būs nepieciešami.	1	2	3	4	5
28. Es uztraucos, ka citi mani nepieņem.	1	2	3	4	5
29. Romantiskie partneri bieži grib būt man tuvāki nekā es jūtos ērti.	1	2	3	4	5
30. Man liekas, ka man ir relatīvi viegli kļūt tuvai ar citiem.	1	2	3	4	5

Tagad sekos vairāki jautājumi, kas saistīti ar Jūsu attiecībām ar vecākiem. Lūdzu atzīmējiet, vai Jūsu vecāki:

- Dzīvo kopā
 Nedzīvo kopā Cik Jums bija gadu, kad viņi izšķīrās? _____
 Vai Jums bija patēvs vai pamāte? _____
 Pie kura no vecākiem Jūs bērnībā dzīvojāt? _____
- Kāds no vecākiem ir miris
 Kurš? _____ Cik Jums bija gadu? _____

1. Šajā aptaujā iekļauti dažādi vecāku izturēšanās un attieksmes veidi. Atbilstoši tam, kā Jūs atcerieties Jūsu mātes izturēšanos savos pirmajos 16 dzīves gados, atzīmējiet ar krustiņu piemērotāko variantu vienā no ailītēm lapas labajā pusē.

	Pilnībā atbilst	Daļēji atbilst	Drīzāk neatbilst	Nemaz neatbilst
1. Viņa runāja ar mani sirsnīgā, draudzīgā balsī				
2. Nepalīdzēja tik daudz, cik man tas bija vajadzīgs				
3. Atļāva man darīt to, ko man patika darīt				
4. Likās emocionāli vēsa pret mani				
5. Man šķita, ka saprata manas problēmas un uztraukumus				
6. Bija mīļa pret mani				
7. Veicināja, lai es pati pieņemu lēmumus				
8. Negribēja, lai es pieaugu				
9. Mēģināja kontrolēt visu, ko es darīju				
10. Iejaucās manās personīgajās lietās				
11. Labprāt pārrunāja dažādas lietas ar mani				
12. Bieži smaidīja man				
13. Tiecās mani "auklēt"				
14. Nesaprata manas vajadzības un vēlēšanās				
15. Atļāva man pašai pieņemt lēmumus				
16. Lika man justies tā, it kā es nebūtu gribēta				
17. Spēja mani mierināt, kad biju satraukta				
18. Ar mani daudz nesarunājās				
19. Mēģināja padarīt mani no sevis atkarīgu				
20. Domāja, ka es nevaru pati par sevi parūpēties, ja viņas nav tuvumā				
21. Deva man tik daudz brīvības, cik es gribēju				
22. Atļāva man iet ārpus mājas tik bieži cik es gribēju				
23. Bija pārmērīgi aizsargājoša				
24. Neuzslavēja mani				
25. Ļāva man ģērbties, kā gribēju				

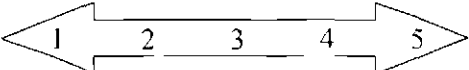
2. Tagad sekos jautājumi par jūsu tēva izturēšanos. Atbilstoši tam, kā Jūs atcerieties Jūsu tēva izturēšanos savos pirmajos 16 dzīves gados, atzīmējiet ar krustiņu piemērotāko variantu vienā no ailītēm lapas labajā pusē.

	Pilnībā atbilst	Daļēji atbilst	Drīzāk neatbilst	Nemaz neatbilst
1. Viņš runāja ar mani sirsnīgā, draudzīgā balsī				
2. Nepalīdzēja tik daudz, cik man tas bija vajadzīgs				
3. Atļāva man darīt to, ko man patika darīt				
4. Likās emocionāli vēss pret mani				
5. Man šķita, ka saprata manas problēmas un uztraukumus				
6. Bija mīļš pret mani				
7. Veicināja, lai es pati pieņemu lēmumus				
8. Negribēja, lai es pieaugu				
9. Mēģināja kontrolēt visu, ko es darīju				
10. Iejaucās manās personīgajās lietās				
11. Labprāt pārrunāja dažādas lietas ar mani				
12. Bieži smaidīja man				
13. Tiecās mani "auklēt"				
14. Nesaprata manas vajadzības un vēlēšanās				
15. Atļāva man pašai pieņemt lēmumus				
16. Lika man justies tā, it kā es nebūtu gribēta				
17. Spēja mani mierināt, kad biju satraukta				
18. Ar mani daudz nesarunājās				
19. Mēģināja padarīt mani no sevis atkarīgu				
20. Domāja, ka es nevaru pati par sevi parūpēties, ja viņa nav tuvumā				
21. Deva man tik daudz brīvības, cik es gribēju				
22. Atļāva man iet ārpus mājas tik bieži cik es gribēju				
23. Bija pārmērīgi aizsargājošs				
24. Neuzslavēja mani				
25. Ļāva man gērbties, kā gribēju				

Tikko Jūs atbildējāt uz aptaujas jautājumiem par savstarpējām attiecībām. Šajā aptaujā ir līdzīgi jautājumi, taču šoreiz mēģiniet atbildēt uz tiem saistībā ar Jūsu romantiskajām attiecībām.

Lūdzu izlasiet katru no sekojošiem apgalvojumiem un izvērtējiet tos pēc tā, kā tie apraksta Jūsu sajūtas par Jūsu romantiskajām attiecībām. Lūdzu padomājiet par visām savām attiecībām (pagātnes un tagadnes) un atbildiet, kā Jūs kopumā jūties šajās attiecībās.

Lūdzu izvērtējiet šos apgalvojumus no 1 līdz 5 pēc šīs skalas principa:

Nemaz nav raksturīgi Ļoti raksturīgi man

Ierakstiet atbilstošo ciparu ailītē lapas labajā pusē!

1. Es domāju, ka man ir relatīvi viegli kļūt tuvai ar citiem cilvēkiem. _____
2. Man ir grūti atļaut sev būt atkarīgai no citiem. _____
3. Attiecībās es bieži uztraucos, ka mans partneris īstenībā mani nemīl. _____
4. Citi negrib būt man tik tuvi, kā es to vēlētos. _ _ _
5. Es jūtos labi, kad paļaujos uz citiem. _
6. Es neuztraucos, kad kāds nokļūst man pārāk tuvu. _____
7. Cilvēki nekad nav klāt kad viņi ir vajadzīgi. _____
8. Es nejūtos ērti, kad esmu tuva ar cilvēkiem. _
9. Attiecībās es bieži uztraucos, ka mans partneris negribēs palikt ar mani. _
10. Kad es izrādu savas jūtas pret cilvēkiem, baidos, ka viņi nejūt to pašu pret mani. . . .
11. Attiecībās es bieži šaubos, vai esmu patiešām nozīmīga savam partnerim. _____
12. Es jūtos labi, veidojot tuvas attiecības ar citiem. _____
13. Es nervozēju, tiklīdz kāds kļūst man pārāk tuvs. _
14. Es zinu, ka cilvēki būs man klāt, kad viņi būs man nepieciešami. _____
15. Es gribu būt tuva cilvēkiem, bet es uztraucos, ka viņi mani var sāpināt. _____
16. Man ir grūti pilnībā uzticēties citiem. _____
17. Bieži cilvēki grib būt man tuvāki nekā es jūtos ērti. . . _
18. Es neesmu pārliecināta, ka vienmēr varu paļauties, ka cilvēki būs klāt, kad viņi man būs nepieciešami. _ _

Šie apgalvojumi apraksta to, kā cilvēki dažkārt jūtas. Lūdzu atzīmējiet, cik bieži pēdējos 6 mēnešos esat piedzīvojusi šādas domas un izjūtas, apvelkot attiecīgo ciparu:

1-nekad, 2-reizēm, 3-diežgan bieži, 4-bieži.

1. Man ir slikti sapņi vai nakts murgi	1	2	3	4
2. Es mēģinu aizmirst kādu sliktu notikumu savā dzīvē	1	2	3	4
3. Es jūtos viegli aizkaitināma	1	2	3	4
4. Es aizliedzu sev domāt par pagātni	1	2	3	4
5. Es kļūstu dusmīga par nenozīmīgām lietām	1	2	3	4
6. Es jūtos iekšēji iztukšota	1	2	3	4
7. Mani pārņem skaudība	1	2	3	4
8. Es izjūtu skumjas	1	2	3	4
9. Man pēkšņi ienāk prātā atmiņas vai tēli, kas mani satrauc.	1	2	3	4
10. Es jūtu neapmierinātību ar savu seksuālo dzīvi	1	2	3	4
11. Es jūtos, it kā būtu ārpus sava ķermeņa	1	2	3	4
12. Es sajūtu sāpes muguras lejas daļā	1	2	3	4
13. Es pēkšņi, negaidīti atceros kādu nepatīkamu notikumu	1	2	3	4
14. Es vēlos raudāt	1	2	3	4
15. Es jūtu, ka dzīve pret mani ir netaisna	1	2	3	4
16. Es nejūtos laimīga	1	2	3	4
17. Es sadusmojos par niekiem vai bez iemesla	1	2	3	4
18. Es jūtos, it kā nezinātu, kas es patiesībā esmu	1	2	3	4
19. Es jūtos nomākta	1	2	3	4
20. Man sāp galva	1	2	3	4
21. Man ir domas vai fantāzijas par kāda ievainošanu	1	2	3	4
22. Mans prāts atslēdzas	1	2	3	4
23. Es jūtu, ka citiem cilvēkiem laimējas	1	2	3	4
24. Man uznāk gribonis	1	2	3	4
25. Man uznāk brīži, kad trīcu vai drebu	1	2	3	4
26. Es izstumju sāpīgas atmiņas no prāta	1	2	3	4
27. Es nesaprotu, kādēļ es kaut ko esmu izdarījusi	1	2	3	4
28. Esmu draudējusi vai mēģinājusi izdarīt pašnāvību	1	2	3	4
29. Esmu jutusies, ka sevi vēroju no tālienes	1	2	3	4
30. Es jūtos saspringta	1	2	3	4
31. Dažreiz es jūtu, ka esmu sarūgtināta	1	2	3	4
32. Es izjūtu sāpes sirdī vai krūtīs	1	2	3	4
33. Es nejūtos kā es pati	1	2	3	4
34. Man ir bijusi vēlšanās būt mirušai	1	2	3	4
35. Es uztraucos	1	2	3	4
36. Es neesmu pārliecināta, ko vēlos dzīvē	1	2	3	4
37. Man ir sliktas domas vai sajūtas seksa laikā	1	2	3	4
38. Citi cilvēki mani var viegli sakaitināt	1	2	3	4
39. Es zinu, ka mani "draugi" aiz muguras mani aprunā	1	2	3	4
40. Es sāku strīdēties vai citus provocēju, lai izlādētu savas dusmas	1	2	3	4
41. Es uzsāku seksuālas attiecības vai uzvedos seksuāli, lai nejostos vientuļa vai skumja	1	2	3	4
42. Es kļūstu dusmīga, pat ja to nevēlos	1	2	3	4
43. Es nespēju izjust savas emocijas	1	2	3	4
44. Es esmu apmulsusi par savām seksuālajām sajūtām	1	2	3	4
45. Es lietoju narkotikas	1	2	3	4
46. Es jūtos viegli uztraucama	1	2	3	4
47. Es esmu aizdomīga pret pārāk draudzīgiem svešiniekiem	1	2	3	4
48. Es aizsapņojos un aizmirstu lietas	1	2	3	4
49. Es jūtos paralizēta uz vairākām minūtēm	1	2	3	4
50. Man ir nepieciešami citi cilvēki, kas man pateiktu, ko jādara	1	2	3	4
51. Es kļiedzu vai kritizēju citus pat, ja domāju, ka man nevajadzēja to darīt	1	2	3	4
52. Es koķetēju vai uzvedos izaicinoši, lai pievērstu sev uzmanību	1	2	3	4
53. Man ir seksuālas domas un sajūtas brīžos, kas man liekas nepiemēroti	1	2	3	4

54. Es tīši sevi savainoju (ieskrambājot, iegriezot, apdedzinot), kaut gan nemēģinu taisīt pašnāvību	1	2	3	4
55. Es jūtu, ka cilvēki mani aiz muguras izsmej	1	2	3	4
56. Es izjūtu, ka man "visur sāp"	1	2	3	4
57. Es lietoju alkoholu pārmērīgi daudz	1	2	3	4
58. Man ir izteikts nemiers	1	2	3	4
59. Man ir problēmas seksuālās attiecībās ar otru personu	1	2	3	4
60. Man ir vēlme, lai man būtu vairāk naudas	1	2	3	4
61. Es jūtos nervoza	1	2	3	4
62. Es jūtos apmulsusi par to, ko es domāju vai kam es ticu	1	2	3	4
63. Kad cilvēki ir pārmērīgi draudzīgi, es domāju, ko viņi no manis vēlas	1	2	3	4
64. Es jūtos nogurusi	1	2	3	4
65. Es jūtos iekšēji saniknota un dusmīga	1	2	3	4
66. Es esmu nokļuvusi nepatīkšanās dzeršanas dēļ	1	2	3	4
67. Es izvairos no kādiem cilvēkiem vai vietām, jo tie man atgādina kaut ko	1	2	3	4
68. Viena mana ķermeņa puse kļūst nejūtīga	1	2	3	4
69. Es vēlos, kaut es varētu beigt domāt par seksu	1	2	3	4
70. Es pēkšņi atceros kaut ko uztraucošu no savas pagātnes	1	2	3	4
71. Es aprunāju cilvēkus, kuri man nepatīk	1	2	3	4
72. Es vēlos iesist kādam vai kaut kam	1	2	3	4
73. Es jūtos bezcerīga	1	2	3	4
74. Es dzirdu, ka ar mani kāds runā, pat ja neviens nav tuvumā	1	2	3	4
75. Es pēkšņi atceros kaut ko sliktu	1	2	3	4
76. Es cenšos aizmirst specifiskas atmiņas	1	2	3	4
77. Man ir seksuālas problēmas	1	2	3	4
78. Es nodarbojos ar seksu, lai justos spēcīga un nozīmīga	1	2	3	4
79. Kad esmu dusmīga, varu sabotēt un nerunāt	1	2	3	4
80. Man ir sapņi, kuros parādās vardarbība	1	2	3	4
81. Man uznāk slikta dūša vai traucējumi ar vēderu	1	2	3	4
82. Uz mirkli es redzu vai dzirdu kaut ko satraucošu no savas pagātnes	1	2	3	4
83. Es lietoju seksu, lai iegūtu mīlestību vai uzmanību	1	2	3	4
84. Man pēkšņi ienāk prātā biedējošas vai satraucošas domas	1	2	3	4
85. Es nespēju atšķirt savas izjūtas no citu izjūtām	1	2	3	4
86. Man ir vēlšanās iesaistīties seksuālās attiecībās ar kādu, kurš man varētu darīt pāri	1	2	3	4
87. Ja mani laipni nepalūdz, es nepildu citu prasības	1	2	3	4
88. Man ir kauns par savām seksuālajām sajūtām vai uzvedību	1	2	3	4
89. Es izvairos palikt viena	1	2	3	4
90. Man zūd garšas sajūta	1	2	3	4
91. Manas domas un sajūtas mainās, kad esmu kopā ar citiem cilvēkiem	1	2	3	4
92. Pēkšņi mani bez jebkāda iemesla pārņem karstums vai aukstums	1	2	3	4
93. Es baidos, ka kāds cenšas nozagt manas idejas	1	2	3	4
94. Es neatļauju sev justies slikti pagātnes dēļ	1	2	3	4
95. Ja kāds ir pārāk uzstājīgs, es rīkojos pretēji viņa vēlmēm	1	2	3	4
96. Es jūtu, ka lietas nav reālas	1	2	3	4
97. Es jūtos, ka esmu sapnī	1	2	3	4
98. Es neguļu vai neēdu vairākas dienas	1	2	3	4
99. Es cenšos neļauties tām sajūtām, kuras senāk mani sāpināja	1	2	3	4
100. Es dienā aizsapņojos	1	2	3	4
101. Es cenšos nedomāt un nerunāt par to, kas ir sāpīgs manā dzīvē	1	2	3	4
102. Es jūtos, ka nav vērts dzīvot	1	2	3	4
103. Mani satrauc vai izbiedē pēkšņi trokšņi	1	2	3	4
104. Es redzu cilvēkus no veļu pasaules	1	2	3	4
105. Man ir grūtības kontrolēt savas emocijas	1	2	3	4
106. Citi mani viegli ietekmē	1	2	3	4
107. Es vēlos, lai man nebūtu nekādas seksuālas sajūtas	1	2	3	4
108. Es vēlos aizdedzināt kādu ēku	1	2	3	4

109.	Es baidos nomirt vai tikt ievainota	1	2	3	4
110.	Es jūtos tik nomākta, ka izvairos no cilvēkiem	1	2	3	4
111.	Man ir sajūta, ka kāds lasa manas domas	1	2	3	4
112.	Es jūtos nevērtīga	1	2	3	4

Šajā aptaujā ir jautāts par to, kas, iespējams, ir noticis ar Jums pagātnē. Lūdzu atbildiet uz visiem jautājumiem, cik vien iespējams godīgi.

1. Vecumā līdz 17 gadiem, vai Jūsu vecākiem, audžuvecākiem vai aizbildņiem jebkad ir bijušas problēmas ar narkotikām vai alkoholu, kas radīja medicīniskas problēmas, izraisīja šķiršanos, atlaišanu no darba vai arestu par atrašanos reibuma stāvoklī publiskā vietā vai par braukšanu dzērumā?

Jā ___ nē ___

Ja jā, tad kuram? _____

Ja jā, cik tādas reizes atceraties? ___ reizes

2. Vecumā līdz 17 gadiem, vai tikāt redzējusi, ka viens no vecākiem, audžuvecākiem vai aizbildņiem sit otru?

Jā ___ nē ___

Ja jā, tad cik tādas reizes atceraties? ___ reizes

Vai Jūsu tēvs jebkad ir sitis Jūsu māti? Jā ___ nē ___

Vai Jūsu māte jebkad ir situsi Jūsu tēvu? Jā ___ nē ___

Vai kādos no šiem gadījumiem bija vajadzīga medicīniska palīdzība vai policijas iejaukšanās? Jā ___ nē ___

3. Vecumā līdz 17 gadiem, cik bieži ar Jums notika sekojošais? Atbildiet par vecākiem, audžuvecākiem, aizbildņiem.

Vai Jūsu vecāki:	Nekad	Reti	Dažreiz	Bieži	Vienmēr
A. Kļiedza uz Jums	1	2	3	4	5
B. Apvainoja Jūs	1	2	3	4	5
C. Kritizēja Jūs	1	2	3	4	5
D. Lika Jums justies vainīgam	1	2	3	4	5
E. Izsmēja vai pazemoja Jūs	1	2	3	4	5
F. Lika Jums justies neērti citu priekšā	1	2	3	4	5
G. Lika Jums justies kā sliktam cilvēkam	1	2	3	4	5

4. Vai vecumā līdz 17 gadiem Jūsu vecāki, audžuvecāki vai aizbildņi:

- A. Ieslēdza Jūs istabā, skapī vai kādā citā mazā telpā? Jā ___ nē ___

Ja jā, kurš to darīja? _____ Cik tādas reizes Jūs atceraties? ___ reizes

- B. Sasēja vai pieķēdēja pie kaut kā? Jā ___ nē ___

Ja jā, kurš to darīja? _____ Cik tādas reizes Jūs atceraties? ___ reizes

- C. Draudēja Jūs ievainot vai nogalināt? Jā ___ nē ___

Ja jā, kurš to darīja? _____ Cik tādas reizes Jūs atceraties? _____

- D. Draudēja ievainot vai nogalināt kādu, kas Jums ir tuvs? Jā ___ nē ___

Ja jā, kurš to darīja? _____ Cik tādas reizes Jūs atceraties? _____

- E. Draudēja ievainot vai nogalināt Jūsu mājdzīvnieku? Jā ___ nē ___

Ja jā, kurš to darīja? _____ Cik tādas reizes Jūs atceraties? _____

- F. Draudēja atstāt Jūs kādā vietā, kura Jums izsauca bailes vai no kuras Jūs nespētu atgriezties mājās? Jā ___ nē ___

Ja jā, kurš to darīja? _____ Cik tādas reizes Jūs atceraties? _____

- G. Draudēja Jūs pamest un nekad nenākt atpakaļ? Jā ___ nē ___

Ja jā, kurš to darīja? _____ Cik tādas reizes Jūs atceraties? _____

- H. Tīšām darīja ar Jums kaut ko tādu (piemēram, iesita vai pagrūda), kas radīja Jums asiņošanu, zilumus, brūces, lūzumus, vai izsita Jums zobus? Jā ___ nē ___

Ja jā, kurš to darīja? _____ Cik tādas reizes Jūs atceraties? _____

5. Vecumā līdz 17 gadiem, vai esat piedzīvojuši, ka:

A. Kāds Jūs tika skūpstījis vai pieskāries Jūsu ķermenim seksuālā veidā, vai lika Jums pieskarties viņa ķermeņa seksuālajām vietām, kad Jūs to negribējāt? Jā ___ nē ___

Ja jā, kurš to darīja? _____

Ja jā, cik tādas reizes Jūs atceraties? _____ Kādā vecumā Jūs bijāt? _____

B. Jums ir bijis jebkāda veida dzimumakts (orāls, anāls, vai vagināls) vai ticis ievadīts pirksts vai kāds priekšmets Jūsu dibenā (anālajā atverē) vai vagīnā, kad Jūs to negribējāt?

Jā ___ nē ___

Ja jā, kurš to darīja? _____

Ja jā, cik tādas reizes Jūs atceraties? _____ Kādā vecumā Jūs bijāt? _____

C. Vai kāds jebkad izmantojis fizisku spēku vai draudus pret Jums šādos gadījumos?

Jā ___ nē ___ Ja jā, kurš to darīja? _____

Kā Jums liekas, vai vecumā līdz 17 gadiem Jūs jebkad esat pārcietusi:

A. Seksuālu vardarbību? Jā ___ nē ___

B. Fizisku vardarbību? Jā ___ nē ___

6. Pēc 17 gadu vecuma, vai esat piedzīvojuši:

A. Izvarošanu vai seksuālu uzbrukumu? Jā ___ nē ___

Ja jā, cik tādas reizes Jūs atceraties? _____ Kādā vecumā Jūs bijāt? _____

B. Fizisku uzbrukumu no personas puses, kura nav Jūsu seksuālais partneris vai vīrs?

Jā ___ nē ___

Ja jā, cik tādas reizes Jūs atceraties? _____ Kādā vecumā Jūs bijāt? _____

C. Auto avāriju, ugunsgrēku, zemestrīci vai kādu citu nelaimes gadījumu, kas Jūsos izraisīja bailes par Jūsu dzīvību un/ vai fizisku ievainojumu? Jā ___ nē ___

Ja jā, cik tādas reizes Jūs atceraties? _____ Kādā vecumā Jūs bijāt? _____

D. Vai esat bijis aculieciniece uzbrukumam citai personai, tās ievainošanai vai noslepkavošanai? Jā ___ nē ___

Ja jā, cik tādas reizes Jūs atceraties? _____ Kādā vecumā Jūs bijāt? _____

7. Attiecībās savā ģimenē, vai jebkad esat piedzīvojuši:

E. Sišanu vai piekaušanu seksuālās vai romantiskās attiecībās? Jā ___ nē ___

Ja jā, cik tādas reizes Jūs atceraties? _____ Cik sen tas bija? _____

F. Vai Jūsu partneris ir draudējis Jūs piekaut/ nogalināt? Jā ___ nē ___

Ja jā, cik tādas reizes Jūs atceraties? _____ Cik sen tas bija? _____

G. Vai Jūsu partneris jebkad jums ir sitis? Jā ___ nē ___

Ja jā, cik tādas reizes Jūs atceraties? _____ Cik sen tas bija? _____

H. Vai viņš ir Jūs grūstījis, ieplaukājis vai žņaudzis? Jā ___ nē ___

Ja jā, cik tādas reizes Jūs atceraties? _____ Cik sen tas bija? _____

I. Vai viņš ir Jūs emocionāli pazemojis (apsaukājis, apšaubījis Jūsu prāta spējas u.c.)

Jā ___ nē ___

Ja jā, cik tādas reizes Jūs atceraties? _____ Cik sen tas bija? _____

J. Vai Jūsu partneris ir daudzījis priekšmetus mājās vai iznīcinājis Jūsu personiskās lietas? Jā ___ nē ___

Ja jā, cik tādas reizes Jūs atceraties? ___ Cik sen tas bija? _____

K. Vai viņš ir Jums uzspiedis seksuālas attiecības, kad Jūs tās nevēlējāties? Jā ___ nē ___
Ja jā, cik tādas reizes Jūs atceraties? ___ Cik sen tas bija? _____

L. Vai viņš ir kontrolējis Jūs (noteicis, cik ilgi drīkst būt ārpus mājas, aizliedzis Jums tikt ar draugiem u.c.) Jā ___ nē ___
Ja jā, cik tādas reizes Jūs atceraties? ___ Cik sen tas bija? _____

M. Vai Jūs kādreiz savam partnerim esat draudējusi viņu piekaut, nogalināt? Jā ___ nē ___
Ja jā, cik tādas reizes Jūs atceraties? ___ Cik sen tas bija? _____

N. Vai Jūs jebkad esat sītusi savam partnerim? Jā ___ nē ___
Ja jā, cik tādas reizes Jūs atceraties? ___ Cik sen tas bija? _____

O. Vai Jūs esat viņu grūstījusi, iepļaukājusi vai žņaugusi? Jā ___ nē ___
Ja jā, cik tādas reizes Jūs atceraties? ___ Cik sen tas bija? _____

P. Vai Jūs esat viņu emocionāli pazemojusi (apsaukājusi, apšaubījusi viņa prāta spējas u.c.)
Jā ___ nē ___ Ja jā, cik tādas reizes Jūs atceraties? ___ Cik sen tas bija? _____

Q. Vai Jūs esat daudzījusi priekšmetus mājās vai iznīcinājusi viņa personiskās lietas?
Jā ___ nē ___ Ja jā, cik tādas reizes Jūs atceraties? ___ Cik sen tas bija? _____

R. Vai Jūs esat uzspiedusi viņam seksuālas attiecības, kad viņš tās nevēlējās? Jā ___ nē ___
Ja jā, cik tādas reizes Jūs atceraties? ___ Cik sen tas bija? _____

S. Vai Jūs esat kontrolējusi viņu (noteikusi, cik ilgi drīkst būt ārpus mājas, aizliegusi viņam tikt ar draugiem u.c.)
Jā ___ nē ___ Ja jā, cik tādas reizes Jūs atceraties? ___ Cik sen tas bija? _____

PALDIES!